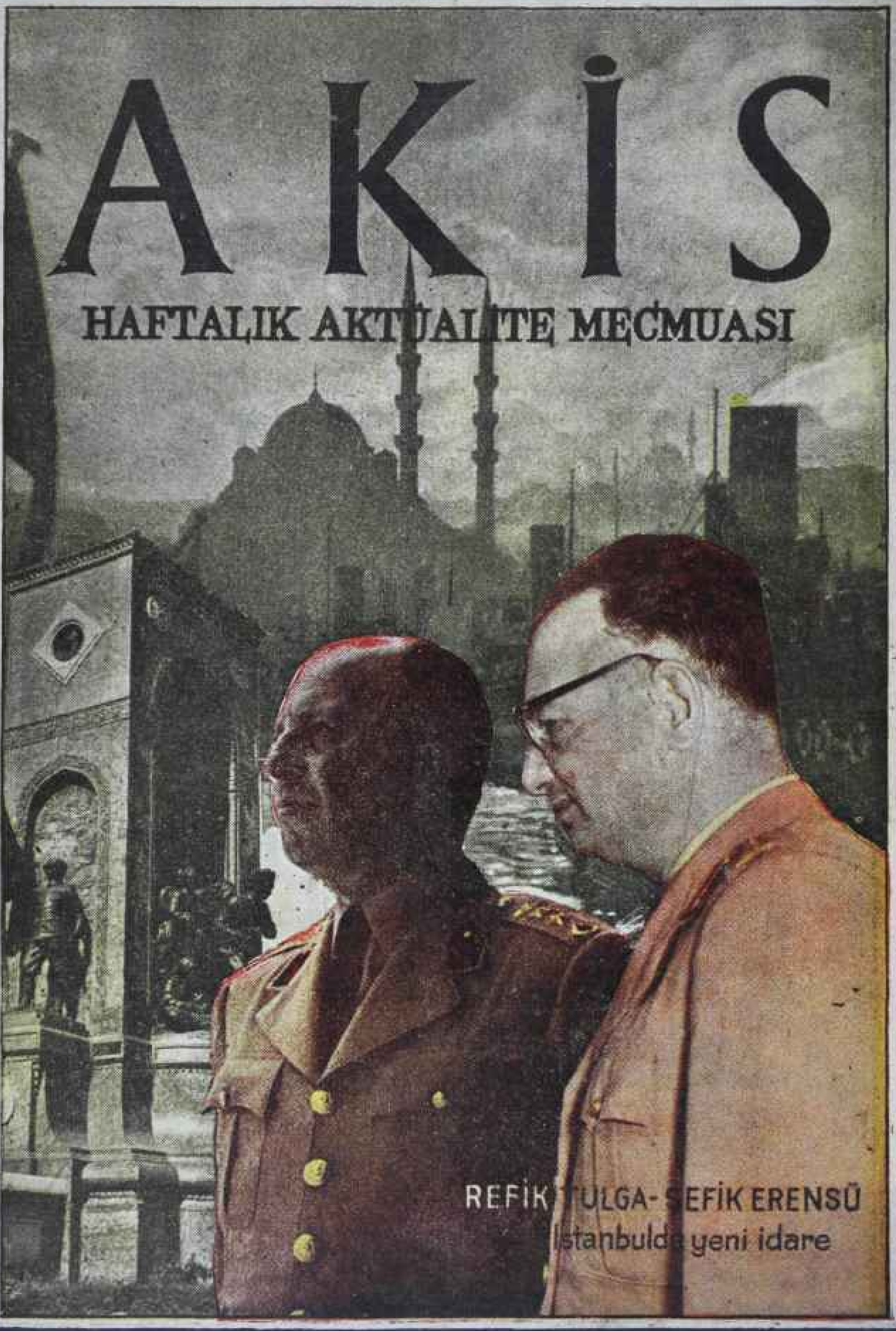

AKİS
HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI
REFİK TULGA- ŞEFİK ERENSÜ
İstanbulda yeni idare

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XVII, Sayı: 310

Yazı İşleri
Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgâlı Matbaa Tel : 15 22 21

***İ*stanbul Bürosu**
*Cağaloğlu Türkocağı C. Gürsoy **Han***
Tel : 27 12 07

Başyazar
Metin Toker

*AKİS Neşriyat **Ltd.** Şirketi adını. imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul **müdür***
Kurtul ALTUĞ

Karikatür:
TURHAN

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Firuz MAKULU
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

Klişe
Doğan Klişe

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

Abone şartlar:

3 aylık	(12 nüsha) :	10.00 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	20.00 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	40.00 lira

İlân şartları :
Santimi : **20** lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL.
(İlân münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)
İlân işleri :
Telefon : **15221**

*Dizildiği **yer:***
Rüzgarlı Matbaa
Basıldığı yer:
Güneş Matbaacılık **T.A.Ş.**
Basıldığı tarih : 26.7.1960
FİYATI 1 LİRA

Kapak resmimiz
R. Tulga - Ş. Erensü
İstanbulun yeni idarecileri

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu hafta Atillâ Bartınlıoğlu bir seyahatten pek keyifli döndü. Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürseli takiple vazifelendirilmiş, Orgenerali ilk durakta yakalamak üzere Ankaradan ayrılmıştı. Zira düşük Başbakanın aksine -kaderin garip cilvesi: Adam sabık olmayacağım diye kendini paralardı, sâbıklık bir yana düşük olda- İhtilâl idaresinin Başkanı alâyişten o derece hazzetmiyordu ki basına gösterilmesi tabiî alâkayı bile çok görüyor, refakatinde gazeteci taşımayı İstemiyordu. Buna rağmen ilk duraktan sonra AKİS muhabiri çalışmalarında rahatladı, hattâ Ankaraya Devlet Başkanıyla aynı uçakta döndü. Bartınlıoğlu Cemal Gürseli ilk defa yakından görmek, tanımak fırsatını buluyordu. Mecmuaya döndüğünde yaman bir Gürselci olmuştu ve Devlet Başkanından bahsederken âdeta heyecanlanıyordu. Menderesin seyahatlerini de daima takiple vazifelendirildiğinden iki şahsiyet arasında müşahede ettiği fark Atillâ Bartınlıoğluyu şaşırtmıştı. Ama fark sâdece iki şahsiyette değildi.. İkisinin "Etrafı birbirinden akla kara kadar değişik ,iki "Etraftı. Menderesin midecileri, dalkavukları, o Burhan Belgeler, Medenî Berkler, Atıf Benderlioğlular, Memduh Yaşalar, Feruzan Tekiller, Altemur Kılıçlar ve benzerlerinden mürekkep akıl yoldaşları neredeydi, General Kızıloğlulu, Albay Türkeşli, Albay Ataklık ve Yarbay Akkoyunlulu vakur, asil grup neredeydi...

AKİS okuyucuları hatırlayacaklardır. Menderesin talihinin döndüğünü umumi efkâra ilk haber veren gazeteci Atillâ Bartınlıoğludur. AKİS muhabiri Maraşta sabık Başbakana bir topal devenin kurban diye kesildiğini görmüş ve bunun büyük bir uğursuzluk teşkil ettiğini, Menderesin başına felâket geleceğini derhal belirtmişti. O zaman AKİS'in kendine has iğnelerinden, hattâ latifelerinden biri sayılan kehanet gerçekleşmiş, topal devenin uğursuzluğundan Menderes kendini ; kurtaramamıştır. Bu seferki yolculuk ise mükemmel geçmiş, Gürsel her yerde halktan büyük sevgi, saygı görmüş, böylece millet İnkılâbı ne kadar benimsediğini İhtilâlin sembolünü teşkil eden Orgenerale en coşkun seklide ispat etmiştir. YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızda "Politikacılar" başlıklı yazı bu seyehatin hikâyesidir. Yazıda okuyucularımız sâdece yolculuğun nasıl geçtiğini değil, neler konuşulduğunu, hattâ seyahate hangi sebeplerin lüzum gösterdiğini öğrenmek fırsatını bulacaklar, Cemal Gürselin fikirlerini duyacaklardır.

Bu hafta İstanbul Gazeteciler Cemiyetinde yapılan bir toplantıda Basın Ahlâk Yasası Türkiyede ilk defa olarak AKİS mecmuası adına Kurtul Altuğ tarafından imzalandı. Tabiî bu, bizim için pek hoş bir tesadüftür ve kem çıktığımız şehrin, hem de mecmuamızın adının Aile başlaması neticesidir. Ama törende nutuk kısmı bittikten sonra ilk olarak AKIS'in sahibi kürsüye davet edilmiş ve Kurtul Altuğ ilk imzayı atmışta. AKİS ile beraber 85 gazete, 7 dergi, 5 yayınevi, 5 ajans ve 7 basın teşekkülü Basın Ahlâk Yasasını imzalamıştır. YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızdaki "Basın" başlıklı yazıda hem pazar günkü törenin alâka uyandırıcı hikâyesini okuyacak, hem de Basın Ahlâk Yasasının mânâsını öğrenebileceksiniz. Böylece gazeteciler -İnönünün dediği gibi- demokrasinin esası olan "kendi kendini kontrol"ün ilk numunesini vermektedirler. Şimdi her şey tatbikata kalmaktadır. Ciddi, asil vakur ve mübalâğasız bir tatbikat hem kontrol müessesesinin itibarım yüksekte tutacak, hem verilebilecek cezaların bir kıymeti olmasını sağlayacak, hem de mekanizmayı işletecektir.

AKİS bu hafta gene okuyucularına "Başkentte bu hafta" mevzulu yazıyı "İnkılâp" başlığı altında vermektedir. "İnkılâp" yazısında sıcakların boğucu hâl aldığı Ankarada neler yapıldığını, neler tasarlandığını öğreneceksiniz. Kapağımız ise İstanbula tahsis edilmiştir. İstanbul, 27 Mayıstan bu yana, iki kıymetli subayın Vali Refik Tulganın ve Belediye Başkanı Şefik Erensünün idaresinde yaralarını sarmaya çalışmaktadır. Menderesin yorgunluk gidermek için bir nevi gönül eğlencesi hâline getirmiş bulunduğu İstanbulu ve onun iki idarecisini "İstanbul" başlıklı yazıda görecek, tanıyacaksınız.

Saygılarımızla AKİS

Cilt; XVIII. Sayı: 310

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

27 TEMMUZ 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

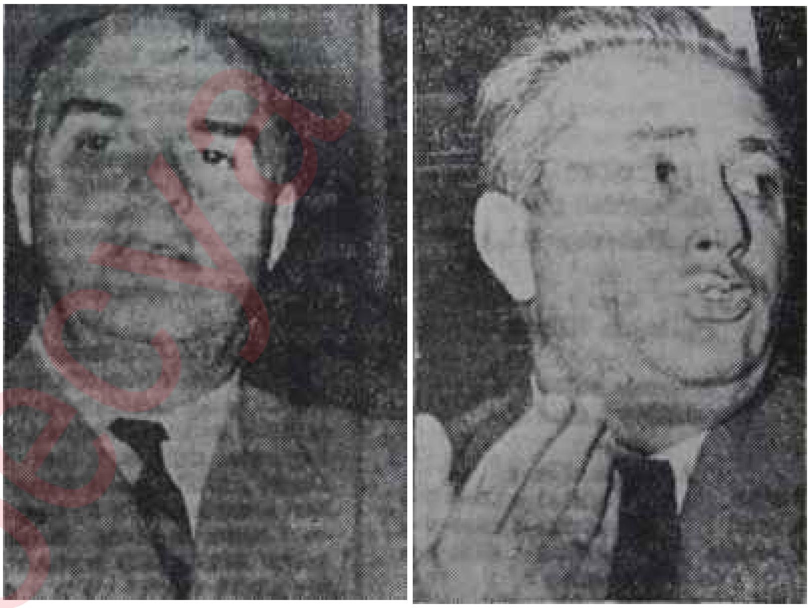
Millet

İyi haberle dönenler

Bu haftanın başında Ankarada sevinçli bir hava vardı. İnkılâp hükümetinin üç Bakanı ilk defa olarak yurt dışına çıkmışlardı. Pazartesi sabahı iyi haberlerle döndüler. Dışişleri Bakanı Sarper, Maliye Bakanı Alican ve Ticaret Bakanı İren batı âleminde yeni Türkiyenin itibarının son derece yüksek olduğunu gözleriyle gördüler ve bu âlemin dikkatini Türkiyeye çevirmiş bulunduğunu farkettiler. Üç Bakan Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtının Paristeki toplantısına katılmak üzere gitmişlerdi. Pazartesi sabahı Esenboğa havaalanına NATO Kumandanı Norstad'm uçağıyla indiler. Aynı gün mesai arkadaşlarına ve Millî Birlik Komitesi azalarına intibalarını anlattılar. Bayar - Menderes rejiminin yıkılmış olmasından dolayı dostlarımla büyük ferahlık içindeydiler. Türkiyenin sıkıntılarından kurtulması için gerekli maddî yardımı yapacaklardı. Hem bu yardımı artıl. Zorlunun şantaj metodlanyla almaya lüzum yoktu. "Ruslarla anlaşırım, ha" diye tehdit savurma zamanı geçmişti. Mâlî ve iktisadî sahada İnkılâp hükümetinin ciddî ıslahat hareketine girişmek niyetine Pariste samimiyetle inanılıyor ve yeni idarenin memleket içinde bunu başaracak itibara sahip bulunduğu görülüyordu. Bakanlardan ehemmiyetle sorulan bir başka sual seçimlerin ne zaman yapılacağı hususu oldu. Zira batı için Demokrasinin miyarı buydu.

Geçen hafta içinde Merkez Ban. kasının bültenlerini' tetkik edenler de bundan iki ay evvel görselerdi tüylerini diken diken edecek bir hususu mütebessim tesbit ettiler. 28 Mayıs günü tedavüldeki para hacmi 3.888. 119.007,60 idi. 23 Temmuz günü bu miktar 4.311.171.110,00'a yükselmişti. Yani İnkılâp hükümeti, bilhassa damamıştı. Bunun sebebi enflâsyona, suiistimale ve hırsızlığa paydos denildiğinin, yapılanın ciddî niyetlerle yapıldığının bilinmesiydi. Hiç bir şey bir idarenin itibarını bundan daha mükemmel gösteremezdi. Nitekim Paristeki temaslar sırasında Avrupa Maliye ve Ticaret Bakanlardım tavsiyesiyle piyasaya 423.052.012,60 liralık para enjekte etmişti. Böyle bir hareket Menderes tarafından yapılsaydı dünya yerinden oynardı. Halbuki İnkılâp hükümeti piyasadaki para darlığını hafifletmek için bu adımı atmakta tereddüt etmemiş, buna mukabil fiyatlar tek kuruş kıpır- İktisadî İşbirliği Teşkilâtının yaman iktisatçıları cesaretli tutumundan dolayı yeni Türk hükümetini hararetle tebrik ettiler ve ellerinden gelen yardımı yapacaklarım resmen bildirdiler. Bu büyük müjdeydi.

Böylece, iki aydır sıkıntı içinde bulunan piyasanın ferahlaması bu haftanın başında gün meselesi haline geliyordu. Tabi V.C. devrinde mantar gibi bitmiş "kredi fabrikaları" iflah olacak değillerdi. Sunî kârlar kalkacaktı. Fakat ciddî müesseseler biraz iyi niyetle yeni idareyi tehdit eden iktisadî müşkülleri yenebilecekleri vasata kavuşmak üzereydiler,

Cihat İren - Ekrem Alican

Sihirbazların değneği değdi

Demokrasi

Yeni Cephe

Geçen haftanın sonlarında nazı günler, İstanbulda çıkan iki gazetenin okuyucuları ellerinde tuttukları nüshanın bunlardan hangisine ait bulunduğunu kestiremediler. Gazetelerden biri Yeni Sabahtı, öteki ise Havadis. D.P. nin eski resmî, yeni gayrıresmî organı Türkiyede hürriyetin Peyami Safanın imzasıyla yazı yazabileceği hadde ulaştığım görerek haftanın ortasından itibaren bu kıymetli kaleme sütunlarında yer vermiş, hattâ başyazı sütununu ona emanet etmişti. Gerçi bütün birlikler bu zatı ihraçta birbirleriyle yarışıyorlardı. Dil Kurumundan sonra Edebiyatçılar Birliği de Menderesin meşhur Tahkikat Komisyonunun basındaki şakşakçısı ve fiiliyatta ihbarcısı zata kapıyı göstermişti. İhtimal ki, hakikaten Allah "Bir kapıyı kaparsa bir kapıyı açıyor"du. Zira işte, sahibi Muhlis Erdener Yassıadada

"En Hakiki Mürşit,,

Metin TOKER

Türkiyede on yıl süren bir "gerici devre"den sonra, yeniden bir "İlerici devre" başlıyor. İnkılâp Hükümeti bir Eğitim Seferberliğini açmak üzere bulunuyor. Bundan dolayı, hiç şüphe etmeyiniz, herkesten ziyade büyük Atatürkün ruhu şâd olmuştur. Atatürkle beraber, bu milletin kalkınmasının en kestirme yolunun okuyup - yazmadan geçtiğini bilen ve İnkılâplarımızın sonuncusu olan Demokrasi inkılâbının ancak o temele oturduğunda sapasağlam ayakta kalacağına inanan büyük bir kütle şu anda sevinç içindedir.

Yassıada sakinleri, işledikleri bir çok suçtan dolayı mazur görülebilirler. Devlet idaresinin kolay olduğunu sanmışlar, zor olduğunu görmüşlerdir. Müşkül bir mücadele yaptıklarından iktidara hırslı gelmişler, onun esirliğinden kurtulamamışlardır. İktisat politikalarını hatalı çizmişler, hatalı yürütmüşlerdir. Hattâ fazla açgözlü bulunduklarından o istikamette itildiklerinde mukavemet edememişler, günahlarını çığ gibi büyültmüşlerdir. Ama geriliği bir felsefe olarak daha iktidarlarının ilk senelerinden itibaren benimsemeleri ve işbaşında gerici reylerle kalmayı tasarladıklarından memleketin fikrî ilerlemesini kasten kösteklemeleri nesillerin lanetini üzerlerine ebediyen çekmeye yetecektir.

D.P. iktidarında geriliğin bir çok belirli şampiyonu mesuliyet mevkileri almışlardır. Ama en acıklısı, bunlardan bir kaçının Millî Eğitim Bakanlığının koltuklarına yerleştirilmiş bulunmalarıdır. Böylelerinin idaresinde Türkiyenin zaten fazla sistemli sayılamayacak Eğitim politikası plânlı, maksatlı ve hesaplı şekilde soysuzlaştırılmış, hele işler pek bozulunca milleti karanlık içinde tutma gayreti alenî, fütursuz hâl almıştır. Nihayet bu memleketin insanları olan D.P. liderlerinin böylesine kör bir ihtirasa nasıl kapıldıklarını tarih ve sosyoloji ilimleri ilerde enine boyuna inceleyecekler, bir neticeye varacaklardır. Bugünden görülen, ümmî adedi arttıkça D.P. nin iktidarda kalma şansının fazlalaşacağı gibi iptidainin iptidaîsi bir zihniyet devlet idaresine hâkim olmuş ve öğretmenler yerine hocalar saltanatı bir kere kuruldu mu artık Bayar - Menderes rejiminin topla devrilmeyeceğine iman edilmiştir. Vatana ihanetin bu derece açık bir numunesini kitaplarda dahi bulmak kolay değildir.

Bugün açılan devir ne kısa olacaktır, ne kolay. Ancak Eğitim Seferberliği -kalbi her türlü iyilikle dola olduğu için devlet idaresinin başlıca şartı realistliğin değil, bir romantik İdealistliğin kanatlarını takmış uçmaya çalışanlar kusura bakmasınlar- Toprak Reformu veya Doktorluğun Devletleştirilmesi gibi memleketin sosyal bünyesiyle alâkalı bulunmayan, bu bakımdan İnkılâp Hükümeti için biçilmiş kaftan bir vazife sahasıdır. Bu sahada atılacak adımlardır ki yarın demokratik yoldan gelecek iktidarları memleketin toprak veya sağlık meselelerini halletme imkânına kavuşturacak, rey düşüncesi onları böyle meselelere ilişmemek değil, ilişmek zorunda bırakacaktır. Okuyup - yazma bilen geniş sayıda vatandaş ve analfabetizmin Türkiyede uğrayacağı hezimet yarınki zaferlerin elzem silâhını sağlayacaktır. Bu yoldaki her gayretin sadece memleket içinde değil, memleket dışında da desteklerin en sağlamlarını bulmaması için hiç bir sebep yoktur. Mensubu bulunduğumuz batı camiası, üyesi olduğumuz milletlerarası teşekküller eğer biz işimizi iyi kurlar, ilk adımları başarıyla atarsak gerekli maddî yardımı şüphesiz sevinçle yapacaklardır. Böyle yardımlar dünyanın geri kalmış veya âfete uğramış bölgelerine zaten yapıl oktadır. Biz ise hem geri kaldık, hem âfete uğradık.

Şimdi mesele, son süratle harekete geçmektir. Memleketin 1 numaralı dâvasına başarıyla teşhis konmuş bulunuyor. Eğitim, eğitim, eğitim! Kuvvetler dağılmağa, başka ve boş sevdalarla hamleye ayrılacak güç aksatılmasa, iyiniyet lâfta kalmasa. Dâva, iyi bir kanunla ve bütün memleketi kaplayacak bir coşkunluk havasıyla hâl yoluna girecek -onun için tam İnkılâp hükümetine uygun- bir dâvadır. Kanun temeli hazırlanıp manevi hava yaratıldı mı köyünden kentine okuyup - yazma sava--ı başlamış olur. Mesele, savaşa katılacak kimselerin ruhunu ateşleyebilmek, dört elle işe sarılabilmek, bütün vasıtalarla kalplere hitap edebilmektir.

Zira bir noktaya mutlaka dikkati çekmek lazımdır. Geçirdiğimiz iki ay içinde kötüyü yıkma bakımından pekçok şey yapılmıştır. Ama iyiyi yapma yolunda bilançonun aktif hanesine kaydedilmiş hemen biç Ur adım yoktur. Gazetelerde bir kaç manşet, istikbale ait tasarılar, asil ama gerçekleşmesi imkânsız bazı gayeler, yolları kapalı hedefler.. İyiyi yapma sahasında elle tutulur bir icraat henüz mevcut değildir, her şey kâğıt üzerinde yatmaktadır. İşte, böyle bir hava içinde Eğitim Seferberliğinin düşünüldüğü duyulmuştur. Millet Mektepleri tekrar kurulacaktır, tekrar bu vatanın aydınları hizmetlerini kendileri kadar talihli olmayan vatandaşlarının emrine vereceklerdir. Gününün bir kaç saatini okuma - yazma bilmeyenlere okuma-yazma öğretmeye hasretmekten -şerefi bırakınız- zevk almayacak kimse düşünülebilir mi? Gönüllü öğretmenler akın halinde koşup geleceklerdir. Aydınlanma hırsıyla yananlar sınıfları dolduracaklardır. Bir kaç sene içinde memleketin manzarası öylesine değişecektir ki bu topraklara bir sihirbazın değneğinin hakikaten değdiğine inanmamanın imkânı kalmayacaktır. Türk cemiyetini her sınıftan, her meslekten, her yaştan aydınlar cehaleti yenmek için seferber olmuşlar halde gözlerinizin önüne getirebiliyor ve gözlerinizden sevinç göz yaşının aktığını hissetmiyor musunuz? Böyle bir heyecan havasıyla yarının Türkiyesinin en sağlam temelleri atılmaz da ne yapılır, lütfen söyleyiniz. Lütfen söyleyiniz ve lütfen düşününüz Büyük İnkılâplarımız Cumhuriyetten sonra Ur coşkunluk devri açılmamış olsaydı hiç gerçekleşebilir miydi?

Bir yolun başında bulunuyoruz ki kalbi bu topraklar için çarpan herkes nesillerin saadetini ucunda görüyor. "Haydi! Haydi!" diye çırpınmamak ne kaabil?

gurbetteyken Havadis sâdece kapısını değil kucağını da Bayar - Menderes rejiminin fikriyatçısına açmıştı. Gerçi fikriyatçı sütunlarda at oynatırken Zaferin mizanpajını yapmaktan başka marifeti olmayan Fatin Fuadın veya Turhan Dilligilin, bütün günahı bir mukni sese sahip olmaktan ibaret bulunan ve zaten İhtilâlden bir hafta önce "linet olsun" deyip radyodan ayrılan spiker Can Okanın, hattâ Köylü gazetesinde parayla alkış tutan Tarık Mümtazın Yassıadada ne işleri vardı anlamak pek sordu ama Havadis, başyazılarını istediği kimseye yazdırmakta el» bette ki serbestti. Geçen haftanın içinde Havadisle Yeni Sabahın birbirine karıştırılması ikincisinde çıkan yazıların birincisi tarafından iktibas edilmesi ve baş sayfada neşredilmesi oldu. Ord. Prof, Ali Fuad Başgilin "cevap" diye yayınladığı ve aslında meşhur fikrî "Garpçı - Memleketçi" tefrikini savunan, bu arada şahsen dine ne derece bağlı olduğunu açıklayan, şahsı hakkında eğlenceli bilgi veren yazılar ertesi *gün* ideal arkadaşı Havadisin sayfalarında, en muteber mahallerde arzı endam ediyordu. Alaka sebepsiz değildi. Bir belirli cereyan muhtelif kaynaklardan destekleniyor ve Türkiyede mevcudiyetine inanılan "Muhafazakâr oylar"ın bir istikamette kanalize edilmesine çalışılıyordu. Muhafazakâr zümrelerin C.H.P. aleyhtarlığı teşvik edilip de Milli Birlik Komitesinin sözcüsüymüş gibi görünerek memlekette eski D,P. borazanlarının tekrar itibar bulduğu kanaati yayılırsa 27 Mayıs hareketinin asıl hedeflerinden döndürülmesi zaman meselesi haline gelecekti.

Havadis işin politik tarafını yürütürken Ord. Prof. Ali Fuad Başgil susmuş bulunan Necip Fazıl Kısakürekten artakalan müritleri kendi etrafına toplamaya gayret ediyor, bir din şampiyonu olarak ortaya çıkıyordu. Batı demokrasisi bize göre değildi, Türkiyede lâiklik seneler senesi din düşmanlığı zannedilmişti, Milli Birlik Komitesi iktidarı C.H.P. ye teslim etmeyi düşünmemeliydi, C.K.M.P. nin kuvvetlenmesini beklemek lâzımdı.. Bu parlak fikirlerin gazete sütunlarında yayılmasına geçen hafta içinde de dikkatle devam edildi ve gazetelerde bunlar yazılırken el altından propagandalar da ihmal olunmadı. Bu arada eğlenceli bir hikâye pek saf sanılan kimselere harıl harıl anlatılıyordu.

Dolu omuzlar

Hikâye, Menderesle alâkalı hikâyelerden biriydi. Sözüm ona Menderes İrana gittiğinde Şah onu İranın en büyük din adamına götürmüştü. Adam o kadar büyüktü ki Şaha dahi ayağa kalkmıyordu. Fakat Menderesi görünce yerinden doğrulmuş ve kendisini saygıyla selâmlamıştı. Şah buna fena halde içerlemiş, Menderes Türkiyeye döndüğünde adama tekrar giderek çatmıştı. "Ben, koca İran Şahına dahi ayağa kalkmazken nasıl olur da beraberimde getirdiğim Türkiye Başbakanına ayağa kalkarsın" demişti. Bunun üzerine adam "Ben, o cenin yanındaki adama kalkmadım. Onun sağ omuzunda Hazreti Eyüp vardı, ona kalktım" cevabını vermişti. Propagandacılar safdillere bu hikâyeyi naklettikten sonra Hazreti Eyübün "Müslüman Başbakan"ı koruyacağını, ümitlerini kesmemelerini, zaten yakında her şeyin düzeleceğini söylüyorlardı. Kâfir gazeteleri okumamak lazımdı. Onların yazdığı yalandı. Ama, bakın, eski Müslüman gazeteleri nasıl şakır şakır yasmaya başlamışlardı.. Tabii akıllı Anadolu köylüsü saman zaman bu masalları anlatanları "Bey, kasasından kadı. donu çıkan, yetimlerin hakkını çalan, kurbanı dahi devlet parasıyla kestiren bir sahtekârın omuzunda Hazreti Eyübün ne işi ola ki.." diye sormuyor değildi. Başkaları "Onun omuzunda asıl Celâl Bayar var" tarzında mukabele ediyorlardı. Ama suyun altında kesafet dafi peydahlayan bir cereyan yürüyüp gidiyor ve rejim olarak Demokrasinin düşmanları bilerek veya bilmeyerek bu değirmene su taşımakta devam ediyorlardı. Zaten Ali Fuat Başgillerin, Peyami Safaların ve Orhan Seyfi Orhonların asıl güvendiği de bu zümrelerden başkası değildi ki..

Muhlis Erdener
Kabak başında patladı

Oy plânı

Muhafazakâr zümreleri D.P. den miras olarak almaya niyetli kimseler bir tek noktada cansiperane gayret sarfediyorlardı: Seçimleri geciktirmek! İşin garip tarafı şuydu ki bu gayretlerinde bir takım aydınların iyiniyetli desteğini buluyorlardı. Gerçi bu aydınlar biraz paradoks yapıyorlardı. Hem Demokrasinin en iyi rejim olduğunu kabul ediyor, hem Türk cemiyetinin bu sistem için gerekli olgunlukta bulunduğunu söylüyor, hem de memleketin ana dâvalarının hallini "Sukarno Demokrasisi" hâline getirmek istedikleri bir nevi "Gürsel Demokrasisinden bekliyorlardı. Talihin garip cilvesi neticesi aynı safa gelmiş bu taban tabana zıt şahıslardan kurnaz olanlar elbette ki Muhafazakâr oyların peşinde bulunanlardı. Çok partili hayata geçmemizden onbeş yıl sonra, bu sistemin tadını almış *genç* sivil ve askerler ortadayken, yetişmişlerken artık Türkiyede nasıl "Menderes Demokrasisi" olamamışsa bugün bir "Gürsel Demokrasisi"nin, yarın bir "İnönü Demokrasisi"nin de olamayacağını suiniyet erbabı pek âlâ görüyordu. Görmeyen ve itekledikleri istikamette *27* Mayıs için asıl tehlikenin yattığını farketmeyenler memleket realitelerini gazete sütunlarından takip edenler, bir takım salon sosyalistleri, sosyete yazarları ve orijinalite meraklılarıydı. Ötekiler, cin gibi zekalarıyla oyunlarını oynamakta devam ediyorlar, D.P. nin kuvvetlendirip dağınık halden kurtardığı Muhafazakâr oyların toplu halde kalmasına çalışıyorlardı. Seçimler ne kadar gecikirse inkılâpçı ruh hararetinden o nisbette kaybedecek, iktidarın tabii yıpratması neticesi Geçici İdare prestijinden kaybettikçe asıl zararı o idarenin sembolünü teşkil ettiği Atatürk inkılâplarına bağlı zümre çekecek, onlar zayıflayacaklardı. Mu-

hafazâkârların nazarında bu zümrenin mevcut organize temsilcisi elbette ki C.H.P. idi ve ona indirilen her darbe bir takım kimselerin ümitlerini o nisbette kuvvetlendiriyordu.

Nitekim bu cereyan el altından C.K.M.P. yi de desteklemeyi unutmadı. Seçimler D.P. siz yapılırsa D.P. oylarının o istikamete akıtılacağını D.P. ileri gelenleri -mahallî ileri gelenler- açık acık söylüyorlardı. Tok, seçimlerin geciktirilmesi gayretleri başarı kazanırsa o takdirde ilk zafer kazanılmış olacaktı ve yeni havanın ışığında yeni plânlar hazırlanacaktı. Bu taktik dolayısıyla geçen hafta içinde bazı gazetelerin sayfalarında Osman Bölükbaşı arzı endam etti ve büyük lider bir fırsatını bularak seçimlerin niçin acele yapılmaması gerektiğini parlak bir şekilde izah buyurdu. Elbette ki Bölükbaşı da gönlünde yatan aslanın bu sayede ayağa kalkabileceğini pek âlâ görüyor, şahsen Muhafazakârlıkla ve Muhafazakâr inançlarla zerrece alâkası bulunmadığı halde o zümrelerin temsilciliği vazifesini omuzlarında taşımaktan keyif duyuyor, fayda buluyordu.

Sindirme gayreti

Fakat Yeni Cephenin mensupları tuttukları yolda bir mâniin bulunduğunu sezmiyor değillerdi: Aklıselim. Zira seçimsiz demokrasi istemenin hiç kimseyi inandırmayacağı, hele 27 Mayıs hareketini D.P. kadar C.H.P. ye de müteveccih göstermenin fazla tutmayacağı ortadaydı. O yüzden C.H.P. yi ve bizzat İnönüyü iktidar hırsıyla yanar göstermek daha doğru görüldü ve taarruz o istikamette geliştirildi. Nitekim geçen hafta İçinde bir gün meşhur Orhan Seyfi Orhon Havadisteki bir fıkrasında İnönünün 1950 de iktidardan ayrılmayı hiç hazmetmediğini, on sene D.P. nin başına belâ kesildiğini, simdi de Millî Birlik hükümetini rahatsız ettiğini fütursuzca yazdı. Sanki 27 Mayısı yapanlar Menderesi İnönünün bu "muhteris hücumlar"ından korumak için harekete geçmişlerdi. Orhan Seyfi Orhon bunları ciddi ciddi yazdı, bir de üstelik "Biraz sabırlı olun Paşam" diye tavsiyede bulundu. Yarabbi ne günlere kalınmıştı!. İnönü bir muhteris, Orhan Seyfi Orhon basiretli bir yol gösterici ve Milli Birlik Komitesinin azaları horoz şekeriyle kandırılabilecek çocuklardı.. Sâdece bu tutum bile Muhafazakâr oy kanalizatörlerinin ne cüretkâr oyun oynadıklarını ispata yetti. Gaye, demokrasinin samimi taraftarlarım ve seçimleri bir inanç neticesi -aynı zamanda Tarihin sayfalarını dolduran sayısız misali hatırdan çıkarmaksıın- ısrarla isteyenleri C.H. P. sözcüsü diye takdim edip bunların sözlerine partizanlık etiketini takmaktı. Nitekim Basında bir çok aydın kalem dahi, insanı hakikaten şaşırtan bir gaflet uykusu içinde aynı etiketi kullanmaktan çekinmediler. Sanki bir seçimde rey alırsa C.H.P. nin işbaşına gelmesini istemenin günah tarafı varmış, memleket mukadderatını İnönünün elinde görmek bu mukadderat Krutçefe teslim edilmişcesine endişe uyandıracakmış gibi..' Halbuki aslında D.P. iktidardayken de ilk seçimleri C.H.P. nin kazanacağında şüphe yoktu ve memleket mukadderatını İnönünün elinde görmek bütün memleketseverlerin ide-

İstiskal çıkar !

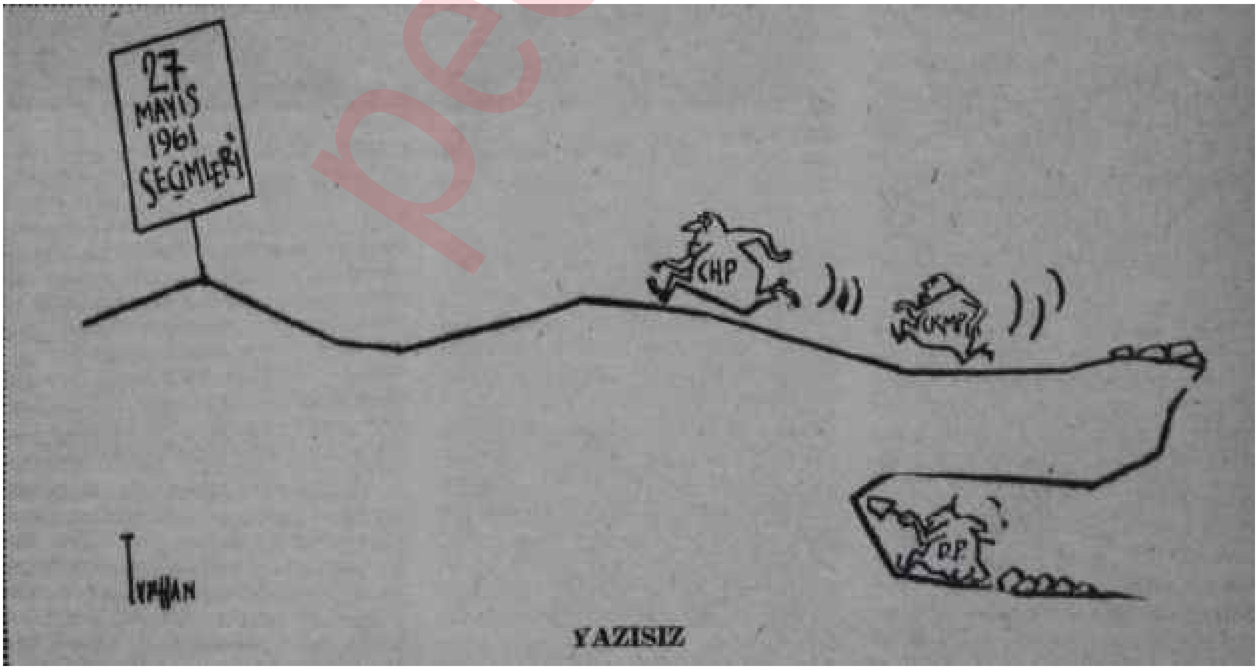
Sene 1960. Gün, 22 Temmuz. Meşhur Orhan Seyfi Orhon Havadis gazetesinde dert yanıyor:

"Eski Halkçı bir dostunuzu selâmladığınız zaman, şimdi, sinek koğar gibi selâmınızı eliyle omuzunun arkasına atıveriyor. İlk önce şaşırarak düşünüyorsunuz:

— Aramızda bunu icap ettirecek hiç bir şey olmadı"

Düşününüz, sene, 1960. Gün, 22 Temmuz. Orhan Seyfi Orhonun selâmını adam "sinek koğar gibi eliyle omuzunun arkasına atıvermiş" ve Orhan Seyfi Orlıon pek şaşmış! Neden? "Aramızda bunu icap ettirecek hiç bir şey olmadı" da, ondan!

Gerçi Orhon efendinin eski Şefi hâftza-i beşerin nisyanla malûl bulunduğunu buyurmuştu ama her halde o bile bu kadarını, ummamıştı. Sene 1960. Gün, 92 Temmuz. Ve Orhon efendi ile *"Halkçı dost" ları arasında ne geçmiş kil.*

YAZISIZ

aliydi.

Ancak Yeni Cephe faaliyetini azıttığından ve organize hal aldığından beri başkentte esmeye başlayan hava Milli Birlik Komitesinin 27 Mayıstan bu yana aldığı vaziyette normale doğru bir tadilât yapma zamanının geldiğini farkettiğini gösterdi. Bu hafta seçim tarihinin en kısa zamanda açıklanması yolunda ciddî bir cereyan kudretli çevrelerde belirmişti. Bu yılın sonbaharı, eğer eldeki işler bitirilirse hâlâ seçim zamanı olarak düşünülüyordu. Vaziyet aydınlandığında resmi açıklama yapılacaktı ve seçim tarihi hiç bir halde 27 Mayısın ötesinde bulunmayacaktı. Zira akıl içn| tarik birdi güneşinden çok daha fazla yakıyor, İçlerini Ankara sıcaklarından çok daha fazla bunaltıyordu.

Ancak memleketin yeni İdarecileri, geçen hafta içinde, kendi tutumlarındaki mübalâğa payının bir takım bulanık su avcılarına cesaret verdiğini anladılar ve zaten hâdiseler de aşırı hassasiyetlerini artık lüzumsuz kıldığından güzel bir jest yaptılar. Pazar günü, Lozan zaferinin yıldönümünde, oğlu Ömer İnönünün Maltepedeki evinde bulunan İsmet İnönü Devlet Başkanı Cemal Gürselin bir mesajını aldı. Mesaj, telle İnönünün Heybeliadadaki evine gönderilmişti. Orgeneral Gürsel "Lozan günü rakterine halel gelebileceği yolunda -tamamile haklı- bir endişe dolayısıyla İnönüye karşı çekingen davranmış, bir bayram tebriki teatisinden bile kendisini alakoymuştu. Fakat şimdi İnkılâp tamamile oturmuş bulunduğundan ve aşırı tarafsız görünme gayreti bazı çevrelerde ters yorumlandığından daha normal harekette fayda olduğu anlaşılmıştı. Böylece bu hafta bir kompleks ortadan kalkıyor ve 27 Mayıs hareketini soysuzlaştırmak için el altından çalışanların kulağına kar suyu kaçıyordu.

Bu arada Komite, çalışmalarını bir saniye olsun aksatmadı. Nitekim geçen haftanın ortalarında bir akşam

İnkılâp

Komitenin dertleri

Kızgın Temmuz güneşinin başkenti oturulmaz bir hale getirdiği geçen hafta içinde B.M.M. nin ikinci katındaki bir salon hemen hemen hiç boş kalmadı. Ceketlerinin önünü açan, kravatlarını gevşeten ve sık sık alılarındaki teri mendilleriyle kurulayan bir takım insanlar bu salonda bazan gecenin geç vakitlerine kadar aralıksız çalıştılar.

Millî Birlik- Komitesinin gün geçtikçe işleri çoğalan üyeleri doğrusu istenilirse bu hâlden şikâyetçi değillerdi. Sıcak Temmuz güneşinin kavurduğu başkentte -hele İstanbullu olanlar- sıkıntı çekiyorlardı ama İnkılâbın ikinci ayını doldurmağa başladığı şu günlerde Komite üyelerini işin çokluğundan daha ziyade bazı politika esnafının halk arasında giriştiği faaliyet sıkıyordu. Yassıada sâkinlerinin i l k günlerde amansız düşmanı kesilen belirli kişiler, Komite üyelerinin partiler üstü davranışta ölçüyü azıcık aşmaları neticesinde kabuklarından sıyrılmaya cesaret edebilmişler ve belki de paçalarını kurtarabilmek için kesif bir propagandaya girişmişlerdi. Hele Millî **Birlik** Komitesinin açık ve kesin kararlarıyla yüzde yüz samimi davranışı bunların işine pek geliyordu. Komite Kur'anın tercüme edilmesine taraftar mıydı? Belirli kişiler bunu geniş halk kütlelerine yobazlar vasıtasıyla "işte din elden gidiyor" diye yayıyor ve sonra orada burada çıkan fısıltıları zevkle dinlemek için köşelerine çekiliyorlardı. Komite üyelerinden biri eskaza bir yerde politikacıların aleyhinde mi bulunmuştu? Derhal C.H.P. devri hesabının da sorulacağı, bilinen belirli kişiler tarafından kapı kapı dolaşılıp söyleniyordu. İşte bu tip faaliyet Milli Birlik Komitesi ürelerinin canını Temmuz

Millî Birlik- Komitesinin basın toplantısı

Horoz şekerine iltifat yok ,

münasebetiyle zat-ı devletlerini hürmetle ve hayranlıkla hatırlamak benim için zevkli bir vazifedir*' diyor ve İnönünün memlekete yaptığı hizmetler içinde Lozanın bir âbide olarak yaşayacağım belirtiyordu. Lozan zaferinin kahramanı bu kadirbilirlikten son derece mütehassis oldu ve Gürsele "âlicenap alâka"smdan dolayı "derin şükran"larını "üzerine almış olduğu yüce ve asil vazifesinde başarılar dileği"yle bildirdi. İşin alâka uyandırıcı tarafı, Gürselin mesajı ve ertesi gün İnönünün cevabı Anadolu Ajansı tarafından yurda, duyuruldu.

İnkılâp idaresi partilerüstü ka-

genç Binbaşı ayağa kalkıp "Arkadaşlar bugünkü çalışmamız burada bitiyor" dediği zaman saatler 23.50 yi gösteriyordu. Günlerden Perşembeydi. Milli Birlik Komitesi üyeleri önlerinde bulunan kâğıtları toplayıp çantalarına yerleştirdiler. Yakalarını kapayıp, ceketlerinin önünü iliklediler. Ağır ağır salonu terkettiler.

O gün yeni bir karar alınmıştı. Bu işleri hem kolaylaştıracak, hem de çabuklaştıracaktı. Zira Milli Birlik Komitesi üyeleri geçen hafta içinde bir çok meselenin bir an evvel bitirilmesi lüzumunu hissetmişler ve o yolda adım atmışlardı. Alman karar "İnceleme ve Araştırma Kurul-

lan"nın teşkiliydi. Böylece ele alınacak meseleler bu kurullar tarafından incelenerek etüdler halinde Komiteye verilebilecekti. Komite, hazırlanan etüdleri kısa süreler içinde tetkik edebilecek ve işler süratle tamamlanabilecekti. Komite üyelerini böyle kurulların teşkiline zorlayan gerçek, herşeyden evvel asker oluşlarıydı. Askerler her fırsatta parlâmento çalışmalarına yabancı olduklarını söylüyorlardı. Birçok meselede güçlüklerle karşılaşıyorlardı, İşte bu yüzdendir ki Araştırma Kurulları son derece verimli olacak, hele ihtisas istiyen meselelerin hallinde Millî Birlik Komitesinin işlerini pek çok kolaylaştıracaktı.

İnceleme ve Araştırma Kurulları için yüz kişi tesbit edildi. Kurul dört komisyon hâlinde çalışacaktı. İcap ettiği takdirde sayı artırılabilecekti. Kurulların ilki eskiden ziyaretçilere tahsis edilen salonda çalışmaya başladı. Bu kurullarda vazife kabul edenlerin hemen hepsi ücret almamakta ısrar ediyorlardı. Ancak Komite üyeleri her mesainin bir karşılığı olması gerektiğini savundular. Ayrıca, iç tüzük bunu âmirdi. Kurulların teşkiline karar verildiğinde Meclis İç Tüzüğünde bir değişiklik yapmak icap etti. İç Tüzüğün 14. maddesi değiştirilerek Kurulların teşkiline mâni olamıyacak şekle sokuldu.

İnceleme ve Araştırma Kurullarının ilk işi sabık iktidar tarafından binlerce lira sarfıyla hazırlattırılan ve Devlet kasalarındaki yerlerini Susan Sözenin resimlerine bırakarak bir kenara atılan raporları ele almak oldu. Bunların başında Bâade raporu, dokuz yıl evvel hazırlatılan Ormanların Geliştirilmesiyle ilgili rapor, Milli Eğitim Raporu gelmekteydi.

Milli Birlik Komitesi bu yönden işi çabuklaştırırken, Tahkikatın da bir an evvel bitirilmesi lüzumuna kani oldu. Tahkikat komisyonlarından raporların süratle hazırlanıp Ankaraya, Yüksek Soruşturma Kuruluna gönderilmesi istendi, istanbulda faaliyette bulunan Komisyonun elinde bine yakın dosya mevcuttu. Tahkikat hemen hemen sona ermişti. Bin kadar dosya geçen haftanın sonunda Ankaraya gönderildi ve Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından İncelenmeğe başlandı.

Küçük memur furyesi..

Tahkikatın hızlandırılması, Bakanlıklarda kurulan Tahkikat Komisyonları meselesinin bir kere daha ortaya çıkmasına ve şikâyetlerin yükselmesine sebep oldu. Bakanlıklarda kurulan komisyonlara bir zamanın

Hasan Polatkan
Yağma Hasan....

ünlü V.C. kurucuları, Menderes âşıkları ve D.P. nin isimsiz kahramanları sızmayı bilmişlerdi. Hele Devlet dairelerinde İşlerine son verilen küçük memurlar Milli Birlik Komitesi Üyelerinin yükünü ziyadesiyle arttırıyordu. Komitenin tamimine rağmen devlet dairelerinde küçük memurların tasfiyesi işi durmamıştı. Bunun sebebi haftanın ortasında anlaşıldı. Komite suyun başında olanları, hakikî suçluları kısa zamanda tesbit etmiş ve devlet dairelerini bunların elinden çekip almıştı. Ama ikinci plânda olanlar bir zamanlar peşlerinden ayrılmadıkları efendilerinin arkalarından sadece lanet yağdırmak ve yeni idareye iş yapar görünmek gayreti içindeydiler. Nitekim evvelki hafta D.S.İ. de kopan fırtına -Bk. AKİS, sayı 309-, bu hafta Türkiye Petrolleri A.O. da devam etti. Maaşları beşyüz lirayı geçmeyen bazı memurlar işlerinden çıkarıldılar Sebep olarak ileri sürülen ciddî hiç bir nokta yoktu. Atılanlar eski Umum Müdürün adamlarıydı!

Ancak Türk Petrollerindeki hâdisenin alının böyle olmadığı kısa zamanda ortaya çıktı. Memurlar alyanslarını Hazineye bağışlamak istemişlerdi. Nedendir bilinmez, Umum Müdür bu işe mâni olmuştu. Genç memur ve memureler yapmak istedikleri harekete mâni olunmasına hem üzülmüşler, hem sinirlenmişlerdi. Her zaman olduğu gibi gene basının kanadına sığındılar. Haber İstanbul gazetelerinde büyük başlıklarla yayınlandı. O zaman Türk Petrollerini bir telâştır aldı. Sanayi Bakanlığından gelen üç kişilik heyet hâdiseyi tahkik etti, Hâdise doğruydu. Gazeteler yalan yazmamışlardı. Şimdi ne olacaktı? Memurlar işin neticesini merakla bekliyorlardı. Neticede birkaç küçük memur işten çıkarıldı. Üstelik tahkikat evrakı Sanayi Bakanlığına gönderilmişti. Meseleyle ilgili olanlar işi bir türlü anlıyamadılar. İşin içinden gene basın mensupları çıktı. Sanayi Bakanı Muhtar Uluerin basın toplantısında, gençten bir adamın neredeyse Bakanı konuşturmıyacak kadar ileri gittiği görüldü. Bu zat, âdeta toplantıyı bizzat' yapıyordu. İşin alâka çekici tarafı Bakanın buna itiraz etmemesiydi. Basın mensupları sinirlenmişler, hattâ Bakana biraz gücenmişlerdi. Yapacakları tek şey vardı. Onu yaptılar. Söz birliği edip fotoğrafların hepsinden işgüzar zatı çıkardılar. Bu zat Türk Petrolleri Umum Müdürü İhsan Topaloğluydu. Basın toplantısını müteakip Bakanın odasına gitmiş ve ayak ayak üzerine atarak Uluerle bir Umum Müdür - Bakan münasebetinin kabul edemiyeceği rahatlıkla konuşmuştu. Bakanla Umum Müdür son derece iyi arkadaştılar. Ama bu, elbette ki bir sebep olamazdı. .

İşte bu veya buna benzer yüzlerce vaka Millî Birlik Komitesi üyelerinin her gün bir çok kimseye dert anlatmasını icap ettiriyordu. İşin garibi, şikâyete gelenlerin çoğu haklı çıkıyordu. Olan gene küçük memura oluyordu. Bundan dolayı bir ara küçük memurlarda huzursuzluk ziyadesiyle artmış ve Komiteye karşı hafif bir serzeniş havası belirmişti.

Allahtan küçük memurları memnun eden bir hâdise haftanın sonunda gerçekleşti. Tarım Bakanlığında kurulan Tahkikat Komisyonu haklı şikâyetler karşısında iptal edildi. Demek hataların tamiri yoluna gidiliyordu. Demek hakikatler ergeç ortaya çıkabiliyordu. Zira Tarım Bakanlığında kurulan komisyonun tahkiki için de bir tahkik komisyonu kurulması lâzımgelmekteydi. Sabık iktidarın suçlarına fiilen iştirak etmiş pek muhterem bir yığın zevat komisyonun koltuklarına yapışmasını becerebilmişlerdi.

Yeni marifetler..

Tahkikat komisyonlarının çalışmalarına hız verilmesiyle sakıtlara ait yepyeni şeyler duyuluyor, bulunu-, yordu. Şimdiye kadar meydana çıkmıyan makam otomobilleri rezaleti geçen haftanın sonunda açığa vuruldu. Rakkam inanılacak gibi değildi. Yapılan araştırma ve tetkikler sonunda tamamı tamamına 9873 makam arabasının kullanıldığı anlaşıl-

di. İşi tetkike memur edilenler bu neticeye varınca tiz birer ıslık çalmaktan kendilerini alamadılar, "Yahu, bu herifler, çoluklarına çocuklarına, metreslerine bile makam arabası mı tahsis etmişler?" diye feryadı bastılar.

Bayarın emrinde dokuz araba bulunmaktaydı. Bunların bütün masrafı -şoförleri dahil- Hazineden çıkıyordu. Koraltanın emrindeki araba sayısı yediydi. Menderese gelince, sâdece sekiz makam arabası kullanıyordu.

Elde edilen rakamlara jip ve pikaplar dahil değildi. Bakanlıkların emrinde kullanılan bu vasıtalar hakikaten işe yaradığından ve âmme hizmeti gördüklerinden ele alınmamıştı. Mesele oldukça güç halledilmişti. İnkılâbı takip eden günlerde bütün dairelere yapılan bir tamimle resmi otomobillerin sayımına girişilmişti. Ancak tesbit kolay olmuyordu. Şu dairede bulunması lâzım gelen otomobil, bilmem nereden çıkıyordu. Alınıp alâkası olmayan bir yere götürülmüş ve devlet babanın kesesinden kullanılmıştı. İlk olarak İçişleri Bakanlığının makam arabaları tesbit edildi. Bunların sayısı 698 di. Aynı Bakanlığa İstanbul için tahsis edilen arabaların sayısı da bir hayli kabarıktı. Sayıları 339 du. Bayındırlık Bakanlığının Ankarada 825, İstanbulda 132 arabası vardı.

Makam arabalarının sayılan tesbit edildikten sonra,' bunların indirilmesi için çalışmalara başlandı. Bir komisyon kuruldu ve arabaların üçte iki nisbetinde azaltılması kararlaştırıldı. Şimdi Cumhurbaşkanlığı otomobillerinin sayısı dörde indirilmiştir. Diğerlerinde de aynı nisbette indirmeler yapılmıştır. Artan makam otomobilleri satılarak Hazineye gelir temini yoluna gidilecektir.

Otomobil saltanatının ikinci perdesi sakıtların yurda soktukları arabaların tesbitiyle bu hafta açıldı. Bunların sayımına başlandı. Birkaç güne kadar sakıt iktidar mensuplarının türlü yollarla memlekete sokup fahiş kâr temin ederek sattıkları otomobiller tesbit edilmiş olacaktı. Şimdilik elde mevcut bilgiye göre sakıtların otomobil şampiyonları Polatkan ile Saroldu.

İşin eğlence tarafı..

Tahkikat Komisyonlarından başkente dosyalar süratle akarken en fazla eğlenen vazifeliler muhakkak ki Emniyet Genel Müdürlüğünde bulunanlardı. Zira sakıtların işret âlemlerine ait öyle duyulmıyan, bilinmiyen bilgiler gelmekte, bazı artistlerin öyle eğlenceli ifadelerine raslanmak taydı ki bu raporları okuyanlar güle güle bayılıyorlardı. Meselâ sakıtların aziz dostu Lüks Nerminin sayfalar dolusu resmi ifadesi vardı. Nermin bu ifadesinde İstanbuldaki şehvet çetesinin nasıl çalıştığını anlatıyordu. Lüksün pek samimi ahbapları Kemal Aygün, Ethem Yetkiner, Faruk Oktay ve Ferit Sozendi. Bu zevat hemen her gün Nerminin randevu evine uğrarlardı. Son zamanlarda çeteye bir İsim daha karışmıştı: İstanbul Savcısı! Lüks, sonuncusunun evvelkilerini, bastırdığını iddia ediyordu. İddialarının sıhhati hakkında kesin bir hükme şimdiden varmak imkânsızdı. Ama bilinen şey, çetenin Nerminin apartmanıyla yakın alâkasıydı.

Gelen ifadeler arasında, Nerminin sermâyelerinin de söyledikleri vardı. Sermayeler oldukça enteresan hâdiselerle karşılaşmışlardı. Hele birinin macerası doğrusu görülecek şeydi.. Bir gece yarısı Nerminin kapısı bilinen tik taklarla çalınmıştı. Gelenler Faruk Oktayın emrindeki bir ekipti. Acele kadın lâzım olduğunu söylemişlerdi. Elde mevcut, Mine- müstear adıyla çalışan S. T. ile bir başka kız vardı. Kızlar gelenler tarafından alınmış ve Boğaza götürülmüştü. O sıralarda bir Arap kralı Türkiyede bulunmaktaydı. Boğazda Zümrüt Villâ adıyla mâruf bir köşkte kalıyordu. Yanında Büyük Elçisi, de bulunmaktaydı. Mine ifadesinde hâdiseyi şöyle anlatıyordu:

"— Arkadaşım Kral tarafından beğenildi. Geceyi onunla geçirdi. Ben de Büyük Elçi ile kaldım. Üstelik para da alamadık. Bunun bedelini sonra Nermin abla ödedi. Bu hâdiseden sonra sık sık Zümrüt Villâ âlemlerine iştirak ettim."

Mükerrem Sarol
Otomobil aşkı

Böylece ortaya çıkan, devletin en yüksek makamlarına çıkmış kimselerin bir yandan kendi sefih hayatlarım sürerken diğer taraftan yabancılara karşı ikramda ve misafirperverlikte he nevi ölçüyü kaçırdıklarıydı. Bu suretle bilhassa Celâl Bayarın. tantanalı dış seyahatlere niçin böylesine merak sarmış olduğu da anlaşılıyordu. Ee, Türkiyeye geldiğinde Bayar tarafından bu şekilde ağırlanan ve koyunlarına sokulacak kadınlar dahi düşünülen şarklı hükümdarlar elbette Bayarı aynı şekilde ağırlıyorlardı.

İfadeler, alâkalıların dosyalarına konuldu. Dosyalar Yassıadadaki muhakeme sırasında açılacaktı ve şimdiden her şey bu duruşmaların son derece alâka çekici olacağını gösteriyordu.

Bir esrarengiz adam..

Başkentte işlerin bir an evvel bitirilmesini temin için herkes çalışırken Perşembe sabahı saat 9 da Esenboğa Hava Alanına süzülerek inen Viscount uçağı basın mensuplarının merakla bekledikleri bir yolcuyu getiriyordu. Gelmesi beklenen eski İstanbul Valisi ve eski Bern Büyük Elçisi Fahrettin Kerim Gökaydı. Gökay uçaktan her zamanki gibi gülerek indi. Siyah bir elbise giymişti. Elinde fermuarlı yeşil renkte bir çanta bulunuyordu Ayrıca çikolata renkli son derece şık bir valizi de vardı. Gazetecilerle fazla konuşmadan bir otomobile atladı ve şehre doğru süratle ilerledi.

Gökayı şehre getiren otomobil Ankara Palasın önünde bir kaç dakika durdu. Valizler bırakılır bırakılmaz Bakanlıklara doğru yöneldi. Gökay Dışişleri Bakanlığının kapısında otomobilden inince kendisiyle emektar kapıcıdan başka kimse ilgilenmedi. Belki tanımamışlardı. Belki de tanımak istememişlerdi.

Gökay Bern Büyük Elçiliğinden sonra tâyin edildiği vazifeyi görmeye gelmişti. Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteriyle yaptığı konuşmada vazifesinin mahiyetini sordu. İşin garibi Genel Sekreter Zeki Kuneralp da henüz bunu bilmiyordu. Bu bakımdan Gökay: aydınlatamadı. Gökay Bakanlıktan çıkarken bir hayli endişeli görünüyordu. Otele gelir gelmez kimse ile konuşmıyacağını tenbihledi ve istirahata çekilde.

Ancak, becerikli Küçük Vali daha yurda döner dönmez ortaya attığı bir lâfla sanki pek itibardaymış hissini uyandırmaya muvaffak oldu. Bil-

dirdiğine göre Dışişleri Bakanlığında Yüksek Müşavir olmuştu! Küçük Valinin cakalı yeni sıfatını duyanlar üstadın gene dört ayaküstü düştüğünü sandılar. Demek ki Dışişleri Bakanlığında o akıl verecek, onunla istişare olunacaktı. Halbuki aslında Yüksek Müşavirlik sâdece bir isimden ibaretti ve gözden düşen Büyük Elçiler o sıfatla merkeze alınıyordu. Bakanlıkta bir çok "Yüksek Müşavir" vardı. Olmayan, bunların odası, masası, hattâ iskemlesiydi. Bunlar koridorlarda dolaşıyor, bir arkadaşlarının odasında pinekliyorlardı. İhtimal ki Dışişleri Bakanlığından çıkarken Gökayın suratının asıklığı bunu öğrenmiş olması neticesiydi.

Nitekim F. K. G. in Ankaradaki ikameti uzun sürmedi. Haftanın sonundaki Cumartesi akşamı T.H.Y. nın Esenboğa hava alanından yarım saat rötarla kalkan SES uçağı Küçük Valiyi İstanbula uçuruyordu. Gökay hostesin ikram ettiği tavuk, salata ve armuttan müteşekkil hafif yemeğini aynı asık suratla yedi ve İstanbula kadar düşündü durdu. Ya 6/7 Eylül akşamını düşünüyordu, ya "Altın kalpli, şövalye ruhlu Başbakanını". Yeşilköyde kendisini hemen hiç kimse karşılamadı. İstanbul, her kalıbı süratle alan becerikli küçük adamı unutmuştu.

Politikacılar

Bir seyahatin hikâyesi

Trabzon limanına kıçtan kara etmiş 19 parrçadan mürekkep filoda karavana borusu çalarken vakit akşamdı. Bu sırada beyazlar giymiş yüksek rütbeli deniz subayları Trabzon Vali konağının makam odasında babacan tavırlı bir Orgenerali dikkatle dinliyorlardı. General yaverinin uzattığı Samsun sigarasından derin bir nefes çekti. Üzeri Türk motifleriyle işli son derece zarif bir fincanla getirilen sade kahvesinden bir yudum aldı. Mesut görünüyordu. Her zamanki gibi dinçti. Deniz subaylarına:

"— Bir tarafta, yapılan Millî İnkılâp hareketini baltalamağa çalışan sayısı az da olsa bir zümre mevcut. Bunlar işi ucuza kapatmak istiyorlar. Diğer tarafta, iktidara gelmek için bekliyenler var. İktidara elbette geleceklerdir. Ama havanın biraz durulması lâzımdır. Yatışması şarttır. Onun için bekliyoruz. İktidarı şimdi teslim edersek, olmaz. İki parti arasındaki husumet malûmumuz dur.

Türk Silâhlı Kuvvetleri vazifesini bitirdikten sonra işinin başına dö necektir. Ordunun politika dalgala-

F. Kerim Gökay
Tu kaka

n arasına girmesi işini aksatır. Kendine has temizliğini bozar. Ben bunu istiyor, hattâ emrediyorum" dedi.

Deniz kuvvetlerinin yağız subayları başlarını tasvip manâsına salladılar ve babacan tavırlı Generali dinlemeğe devam **ettiler.** Hâdise, geçen haftanın ortasında bir gün Karadenizde cereyan ediyordu.

Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel Doğu seyahatinin ikinci merhalesi olan Trabzonda yalnız Trabzonlular tarafından değil Karadenizde tatbikatta bulunan Donanma tarafından da karşılanmıştı. Gürsel bu tesadüfe pek çok sevindiğini söylemiş ve Trabzonlulara hitabından sonra Donanmanın yüksek rütbeli subaylarıyla sohbet etmeği istemişti. Bunun için de Trabzon Vilâyet konağının makam odası seçilmişti. Valinin dikdörtgen şeklindeki odanın ucuna yerleştirilmiş masasına Gürsel oturmuştu. Sağ tarafında Trabzon Valisi, onun hemen yanında Başbakanlık Müsteşarı Albay Türkeş, Yarbay Akkoyunlu, Albay Mucip Ataklı oturuyordu. Solunda Gürselin yaveri genç deniz üsteğmeni ve onu takiben deniz subayları yer almışlardı. Gürsel denizcilere Donanmanın neşeli olup olmadığını sordu. Bu, doğrusu istenirse dilin ucuna gelip söylenilmiş bir cümleydi. Zira yağız denizcilerin her hâlinden pek neşeli oldukları açıkça belli oluyordu. General Gürsel odada bulunanlara Erzincan ziyaretinden edindiği intibaları nakletti. 3. Ordu İnkılâp hareketinde vazifesini bihakkın yapmıştı. Hâlâ da yapmakta devam ediyordu. Ordu, hayatından memnundu. Üstelik eskisi gibi iğne üzerinde oturmaktaktaydı.

General Erzincanda merasimsiz karşılanmıştı. Hava alanında vazifelilerden başka hemen hiç kimse yoktu. Burada kısa bir müddet kalmış ve son derece iyi intibalarla ayrılmıştı. Gürsel deniz subaylarından, biraz evvel söylediklerini bütün Donanmaya iletmelerini rica etti. Ondan sonra Türk Deniz kuvvetleri subaylarına ihtilâl öncesine ait hatıralar anlattı.

Sakıtların tertiplerine hani neredeyse Devlet Başkanı bile inanamıyordu. Elde edilen vesikalar kendisine gösterildiğinde aklı duracak gibi olmuştu. Hele DP. nin Orduya husumeti inanılır gibi değildi. Zamanının Başbakanı subaylar için öyle sözler söylemiş, öyle tehdidler savunmuştu ki, insan bunları tekrar etmeğe **utanıyordu.** Bir toplantıda Harp Okulu talebelerinin yaptığı nümayiş kendisine anlatıldığında sabık Başbakan kudurmuş ve "subayların kravatlarını pantalonlarının arkasına yama yapacağını" ağzı köpürerek söylemişti.

Gürsel bunları naklettikten sonra İçişleri Bakanı Kızıloğluna dönerek:

"— Söyle arkadaşlara, halkta bulunan silâhları! Bunu açıkladığımız zaman şaşıracaksınız. Sivil halkta, inanınız, Ordudakinden fazla silâh bulundu. Bunlar ne gaflet içindeymisler, ne yapmak isterlermiş bilinmez. Öyle değil mi Paşa?" dedi.

Kızıloğlu başını önüne eğerek gülümsedi ve ele geçen silâhların miktarını sayım bitince açıklıyacağını söyledi. Gürsel, kahvesinin son yudumunu da içtikten sonra denizcilere gülerek :

"— Hâsılı, badireyi atlattık çocuklar. Yoksa halimiz dumandı. Nedir o Dilâver denilen -Ankara Valisi Dilâver Argun- adamın Orduyu dağıtma projesi?. Nedir o Harbiyeyi imha düşünceleri?. Yani bunlar memleketi bir yığın silâhlı eşkiya ile idareye mi kalkışacaklardı?' dedi.

Daha sonra solundaki genç **deniz** üsteğmenine dönerek: "Bir sigara daha hakettim galiba" diyerek gülümsedi. Üsteğmenin verdiği Samsun sigarasını **zevkle** tüttürdü. Deniz subayları Generali merak ve dikkatle dinlemişlerdi. Gerçi Gürselin söyledikleri duyulmamış şeyler değildi. İhtilâlin başından beri dillerde dolaşan hakikatlerdi. Ama bunu bir Hükümet Başkanının ağzından dinle-

mek ve yapılması düşünülenleri İhtilâlin Kumandanından bizzat öğrenmek, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin bir cüzü olan denizcilere hareketin meşruiyeti hakkında yeni bir fikir vermişti. Denizciler kumandanlarıyla resim çektirmeği arzuluyorlardı. Bunu söylediklerinde, Gürsel:

"— Siz şöyle bir tertip alın, ben ortanıza girivereyîm" dedi.

Subaylar sıralandılar. Ancak grup fotoğraf makinesinin objektifine sığmıyacak kadar büyük olmuştu. Genç subayların öne çömelmesi teklif edildi. Bunun üzerine General Gürsel oturduğu masadan kalktı ve grupun önüne geçerek çömelmeğe davrandı. Meraklı bakışlara cevaben de:

"— Gençlerin öne oturmasını isteyen siz değil miydiniz canım?' dedi ve kendine has bir kahkaha attı.

Bordo renkli, güller İlli büyük bir halının kapladığı odadan çıkılırken Devlet ve Hükümet Başkanı kendilini merakla seyreden altı yaşlarında sevimli bir kız çocuğunun önünde durdu. Saçlarını okşıyarak şöyle dedi:

"— Sayın bayan sana ne dua edeyim? İnşaallah düğününde bulunur da bir Erzurum Barı oynarım"

Sonra arkasında durup kendisini seyredenlere dönerek ilave etti:

"— Bu duayı galiba kendim için ettim beyler..."

Canın altındaki..

Devlet ve Hükümet Başkanının yurt seyahati geçen haftanın başında sessiz sedasız başladı. Uğurlamağa giden olmadı. Ama seyahatin ikinci, üçüncü günü hayli yorucu ve zevkli geçti. Erzincandan Erzuruma giden Gürsel ve beraberindekiler, Erzurumda alınan bütün tedbirlere rağmen kendilerini halkın elinden kurtaramadılar.

Erzurum, Başkanın gelişine hazırlanmıştı. Ordu ve Emniyet Kuvvetleri çok sıkı tedbirler almışlardı. Kuş uçurtulmuyordu. Karşılama yapılmıyacaktı. Halk Devlet Başkanını yol kenarından seyredebilirdi. Alkış tutulmaması sıkı sıkıya tenbih edilmişti. Bununla da yetinilmedi. Pazartesi günü sabahın erken saatlerinden itibaren Belediyenin hoparlörleri "karşılama yapılmayacağını, alkış tutulmamasını" rica ediyor ye her beş dakikada bir bu rica tekrarlanıyordu. Ama halkın sevgisinin önüne geçmenin imkânı yoktu. Civar köy ve kasabalardan akın akın insan Erzuruma geliyordu. Gelenler çok erken saatlerde yol boyunca sıralanmışlardı. Emniyet kuvvetlerinin yapabildiği tek şey, Hava Alanına kimseyi sokmamak oldu. Öyle ki Hava Alanına gidebilmek için Emniyet Müdüründen hususi müsaade kartı almak gerekiyordu. Bu kartların sayısı da altıyı geçmedi ve bunlar Erzurumda Bulunan üç basın mensubiyle Gürselin amcasının oğluna ve birkaç vazifeliye dağıtıldı. Başkanın diğer yakın akrabalarına dahi müsaade kartı verilmedi.

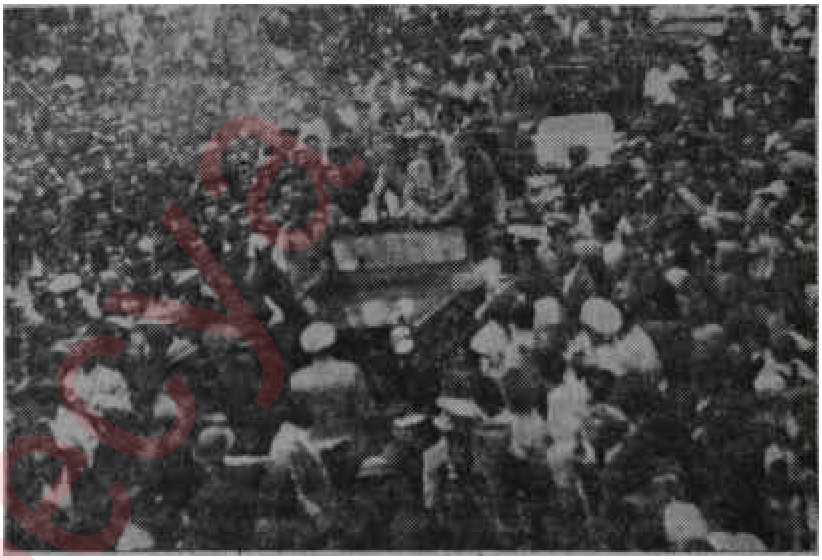
Uçaktan güleryüzle inen General Gürsele Devlet Başkanlarının karşılanmasında mutad olan sade bir tören yapıldı. Tören kıtası teftiş edildi. Kapalı bir otomobile bindirilen Devlet Başkanı son derece kötü bir yoldan şehre indi. Yol tozlu ve bozuktu. Arazözlerin sulamasına rağmen General Gürsel bir hayli toz yuttu.

Herşey güzel, herşey iyiydi. Emniyet tedbirleri son derece sıkı ve muntazamdı. Ama vazifeliler bir şeyi bir bakıma haklı görmek lâzımdı. Sevgi ve saygının yanında bir de hemşehrilik vardı. Gürsel ve beraberindekiler güçlükle binadan içeri girebildiler. Ordu Kumandanlığı odasında rahat bir nefes alan General:

"— İnsan ister istemez duygulanıyor" dedi.

Ordu Kumandanının makamına oturdu. Oda genişti. İyi döşenmişti. Makam masasının karşısında toplantılarda kullanılan uzun bir masa daha vardı. Duyarlar haritalarla kaplıydı. General Gürsel evvela bir Samsun sigarası yaktı. Etrafındakileri şöyle bir süzdükten sonra gülümsiyerek:

"— Vallahi buranın suyu ve soğuğu meşhurdur. Hele suyunun soğukluğu.. Küçükken yüzümü yıkamaya bir türlü cesaret edemezdim" dedi.

General Gürsel Trabzonda halk arasında

Sembol Adam

Daha sonra, çocukluğunun geçtiği şehir hakkında etrafındakilere bazı izahat verdi. Bu sırada Kumandanlık binasının önünde toplanan halk durmamacasına tezahürat yapıyor ve Generali görmek istiyordu.. Sade yorgunluk kahvesini de içen Gürsel ağır ağır binanın balkonuna ilerledi. Balkondan hemşehrilerini birkaç saniye sevgiyle süzdü ve onları selâmladı. Yaptığı konusmada Erzurumlulara sabır, itidal ve çalışma tavsiyesinde bulundu. Artık kardeş kavgası bitmişti. Memleketi sömüren bir D.P. idaresi yoktu. Yanılanlar nadim olmalı ve memleket için doğru yolu, çalışmayı seçmelilerdi. Erzurumlular hemşehrilerini derin bir haz ve sükûnetle dinlediler. Konuşma bitince de uzun uzun alkışladılar.

Halk 3. Ordu Kumandanlığı bina sı önünde emniyet kuvvetlerinin bütün gayretlerine rağmen kordonu yarıp Başkanın otomobilinin etrafım sardı. Tezahürat had safhaya varmıştı. Hattâ bir ara otomobili havaya kaldırmak istediler, Erzurumlulara mâni olamamışlar ve Gürselin gözlerini nefretle kısmasının önüne geçememişlerdi. Yol boyunca toplanan halk Başkana tezahürat yapıyordu. Bu içten gelen, parasız pulsuz bir sevgiydi. Sâf Anadolu sevgisi.. Gelgelelim canın altındaki huy çıkmamış ve birkaç müzmin dalkavuk her devirde kullandıkları "Hoş Geldin" dövizini kaptıkları gibi sokağa fırlamışlardı. Döviz her devirde kullandıkları dövizdi. Zira sararan yüzünden çok evvel hazırlandığı ve birkaç kere istimal edildiği belliydi.

Ah şu Erzurum" barı..

Akşam yemeği Vali Konağında yenilecekti. Ama bu öyle ahım şahım bir şey değildi. Yemek Vali tarafından veriliyordu. Cemal Gürsel ve beraberindekilerden başka yemekte Vali. 3. Ordu Kumandam ve birkaç yüksek rütbeli subay vardı. Gürselin sağında Vali, solunda 3. Ordu Kumandam yer almıştı. Mütevazi yemek evvelâ soğuk mezelerin sunulmasıyla başladı. General Gürsel mutadı olan iki kadeh sulu rakının üzerine çıktı ve bunları büyük bir zevkle içti. Son derece neşeli ve mesut görünüyordu. Yemekte umumiyetle havadan sudan konuşuldu. Hakikaten yemek bir dost davetinden farksızdı. Gürsel resmiyeti bir tarafa bırakmıştı. Zira Devlet ve Hükümet Başkanı daha evvel subaylarla hususî bir toplantı yapmış ve öğreneceklerini öğrenmiş, söyliyeceklerini söylemişti.

Gürsel Sivasta karşılanıyor
*Değişen **devrin** getirdiği*

Saat 22 ye doğru Başkan Gürsel yemekten kalktı. Yüzünden son derece memnun ve neşeli olduğu anlaşılıyordu. Bu sırada 3. Ordu Kumandanlığı binasının önüne büyük bir kalabalık toplanmıştı. Halk ellerinde meşaleler, şarkı söylüyordu. Bir Erzurum folklor ekibi Erzurum barını oynuyordu. 3. Ordu bandosu da bir köşede gösteriler yapıyordu. Erzurumda bir bayram havası esiyordu.

Vali konağından çıkan Devlet ve Hükümet Başkanı kapının önünde duran bir jipe atladı. Üstü açık olan jip ağır ağır 3. Ordu Kumandanlığı binasına doğru ilerlemeğe başladı. Kalabalık Gürselin geldiğini görmüş *ve o* tarafa yönelmişti. Jipin etrafını aldılar. Alkışlıyorlar ve "Yaşa Pala..' diye bağırıyorlardı. Gürsel tezahürat arasında Kumandanlık binasının önüne geldi. Arkasından Generaller ve refakatindeki Millî Birlik Komitesi üyeleri de gelmişlerdi. Bando bu sırada Harbiye marşını çalmağa başladı. Toplanan binlerce kişi hep bir ağızdan marşı söylemeğe koyuldular. Gürsel ve beraberindekiler de marşa iştirak ettiler. Daha sonra Devlet Başkam ağır ağır merdivenleri çıktı. Tezahürat yapan halkın toplandığı meydana hâkim balkonda göründü. Balkonun sol tarafındaki bir sütuna dayandı. Uzun uzun Erzurum Barı oynayan folklor ekibini seyretti. Başkanın bu anlarda çocukluğunu, gençliğini, Erzurumda geçen günlerini hatırladığı anlaşılıyordu. Gözlerinde birkaç damla yaşın toplandığı görüldü. Gürsel bir müddet sonra gülümsedi. Elini kaldırarak hemşehrilerini susturdu. Devlet Başkanı Doğu seyahatinin ikinci konuşmasını yapıyordu. Ancak bu konuşmaya da bir • sohbet denilebilirdi. General Gürsel hemşehrilerine kısaca durumu anlattı. Bu İnkılâp neden yapılmıştı ? Sakıtların, memleketi ne hâle düşürdüklerini izah etti. Şimdi neler yapılması gerekmekteydi ? Bunların başında vatandaşların her türlü kin ve nefreti bir tarafa bırakıp birbirlerini sevmeleri geliyordu. Sonra, çok çalışmak lâzımdı. Aksi takdirde Batı medeniyetine erişmenin imkânı yoktu. Şu veya bu şekilde vatandaşlar arasında görüş, din, mezhep ayrılığı olabilirdi. Ama unutulmamalıydı ki hepsi Türktü. Asıl olan da buydu.

Kısa süren konuşmadan sonra gene tezahürat arasında Başkan Gürsel Vali Konağına döndü.

Trabzonda..

Ertesi gün Trabzona gidilecekti. Doğu seyahati programına Trabzonun da dâhil edilmesinin sebebi vardı. Millî Birlik Komitesine bu • sahil şehrinden bir çok mektup gelmişti. Millî İnkılâp hareketinden hoşlanmayan bir zamanların mutlu azınlığı D.P. liler İnkılâp eleyhinde hareket etmekte ve sineğin küçüklüğüne rağmen yapabileceği bulantıyı Trabzonda hasıl etmeğe çalışmaktaydılar. Devlet ve Hükümet Başkanı işte bu yüzden Trabzona gitmeği ve vatandaşlarla temas etmeği uygun bulmuştu. Erzurumdan hareket saati olarak 14.30 kararlaştırılmıştı. Ancak hava uçak için müsait değildi. Bu bakımdan Erzurum dar ancak saat 17 de hareket edilebildi.

Trabzon semalarında ÇKB 59 numaralı askerî uçak görüldüğünde bekliyenler delin bir nefes aldılar, Zira hazırlık çok daha erkene göre yapılmış, hattâ bir ara Trabzonlular endişelenmişler ve Gürselin gelmekten vazgeçtiği zehabına dahi kapılmışlardı. Şehirde Erzurumda olduğu gibi sıkı emniyet tertibatı alınmıştı. Tek fark, halk sabahın çok erken saatlerinde hava alanına gelmiş ve bir daha da yerinden kımıldamâmıştı. Devlet ve Hükümet Başkanını karşılamak, görmek istiyorlardı. Emniyet halkın bu isteğine karsı durmadı ve onları oldukları yerde bıraktı. Güze] olan, hava alanı ile şehir arasındaki mesafevi kiraladıkları otomobillerle kateden vatandaşın bu kirayı hangi partiden çıkartacağını düşünmemesi, kendi kesesinden ödemesiydi. Devlet Başkanını görmeğe gelenler kiralık tezahüristler değildi.

Uçaktan evvelâ Cemal Gürsel indi. Arkasından İçişler Bakanı Muharrem İhsan Kızıloğlu göründü Onu, Başbakanlık Müsteşarı Alpaslan Türkeş ve diğer Millî Birlik Komitesi üyeleri takip ettiler. General Gürseli Trabzonda bulunan Donanma- 21 parça top atışıyla selâmladı. Merasim kıtasını teftiş eden Devlet Başkanı piste kadar sokulabilen bazı sevgi tezahürü âşığı zevatın ellerin kendisine has babacanlıkla sıktı. Bu arada genç olmasına rağmen el öpmekteki maharetine hayran kalınan bir delikanlı. Gürselin eline atıldı ve Devlet Başkanının .müdahalesine meydan bırakmadan şapur şupur öptü. Gürsel gencin yüzüne biraz acıyarak, biraz da kızarak baktı. Sonra:

"— Biz el öpmeyi kaldırdık. El, ayak öpme yok artık . Ama sen pek açıkgöz davrandın" dedi.

İstiklâl marşını dinledikten sonra yanındakilerle beraber alanın çıkış kapısına doğru yürüdü. Karşılayanlar, Gürsel için açık mavi renkte kapalı bir Chevrolet hazırlamışlardı. İhtilâl Hükümetinin başı bu otomobili reddetti. İlerde Orduya ait açık bir jip vardı. Yanına İçişleri Bakanını, Alpaslan Türkeşi, Fazıl Akkoyunluyu ve Mucip Ataklıyı alarak jipe bindi. Jipi üç tane jip daha takip ediyordu. Jiplerde ellerinde otomatik tabancalar bulunan genç teğmenler yer almışlardı. Vali ve diğer zevat arkadaki arabalardaydılar.

Kafile, hava alanına kadar gelebilen halkın coşkun tezahüratı arasında şehre doğru yola çıktı. Şehrin varoşlarında caddenin kenarlarına dizilen Trabzonlular Başkanı içten gelen sevgiyle alkışlıyorlardı. Gürtel Trabzonluları, Eisenhower'den sonra Türkiyede alışılan selam usulüyle -iki elini kaldırarak- selâmlıyordu.

Evvelâ Belediye binasının bulunduğu meydana gidildi. Belediye binalında mikrofon hazırlanmıştı. Baştan buradan Trabzonlulara hitap edecekti. Gürsel ve beraberindekilerin binaya girmeleri bir hayli güç oldu. Halk kordonu yardı ve Başkanın ipinin etrafını aldı. Bu arada bir türü mâni olunamıyan bir hareket babacan Generali fena halde üzdü. Jipin strafını saran vatandaşlar atılıyor ve General Gürselin elini öpmeğe çabalıyordu. Eski bir bina olan Belediye binasının balkonuna çıkabilmek için bir hayli uğraşan Devlet Başkanı, Belediyeden içeri girerken öylesine hırpalanmıştı ki, birkaç dakika nefes almayı uygun gördü ve Belediye Başkanının makam odasına girdi.

Sivaslı öğretmenler..

Başkan Gürselin Doğu seyahatinin en enteresan kısmını muhakkak ki, Sıvasa yaptığı ziyaret teşkil etti. Sivas Doğunun en mühim merkezlerinden biriydi. Üstelik Başkanın bu ili ziyareti de hususî bir ehemmiyet taşıyordu. Millî Birlik Komitesinin genç üyelerine Doğuda Yassıada sakinleri âşıklarının bir kürtçülük cereyanını her vesile ile kullanmağa başladıkları ve körükledikleri bildirilmişti. Gerçi ortada öyle üzerinde fazla durulması gereken bir mesele yoktu. Millet İnkılâbı benimsemiş, Millî Birlik Komitesine alan güveni ni türlü vesilelerle ortaya koymuştu. Ama ne olursa olsun, Sivaslı aydınlara meseleyi bir kere izah etmek lâzımdı.

Sabah Trabzonda Donanmayı ziyaret eden Gürsel saat 9 da hareket etti. ÇKB. 59 numaralı, havacıların "konfor" dedikleri uçak sabık Başbakan tarafından hususî surette tadil ettirilmişti ve hakikaten konforlu bir uçaktı. Uçağın kapısından girince iki taraflı bordo zemin üzerine beyaz çiçekler işli kadifeyle kaplanmış dörder mükellef koltuk bulunuyordu. Bu bölmeden küçük bir kapıyla ikinci bölmeye geçiliyordu, İkinci bölmede sol tarafta gövdeye yapışık bir masa ve masanın iki tarafında iki koltuk bulunuyordu. Bölmenin sağ tarafında boydan boya gül kurusu renginde goblenle kaplı bir divan vardı. Değişmiyen tek yer makine dairesiydi.

Alpaslan Türkeş
Çalışan beyin

Mucip Ataklı
İyi dostlar.

Gürsel ve İçişleri Bakanı Kızıloğlu ikinci bölmeye oturdular. Sekiz kişilik bölmede, sâğ tarafta uçakta bulunan bir gazeteci, onun arkasında Fazıl Akkoyunlu, solda Alpaslan Türkeş ve Mucip Ataklı ile Gürselin yaveri genç deniz üsteğmeni yer aldı. Sivasa yolculuk bir hayli güç oldu. Hava rüzgârlıydı ve uçuş için müsait değildi. Ancak askerler bu sallantıdan fazla müteessir olmadılar. Gürsel bir saatlik yol boyunca iki sade kahve ve iki Samsun sigarası içti. Sivas hava alanına gelindiğinde Başkan adamakıllı memnun olmuş ve "Yahu bu uçak çabuk getiriyor insani" demişti.

Sivasta karşılama diğer şehirlerdekinden farksızdı. Gürsel şehre acık bir jip içinde girdi. Yanında gene dört jip ve otomatik tabancalı genç teğmenler Vardı, Gürselin Sivasa girişini uzaktan görenler bir ihtilâl başkumandanı olduğunu anlamakta güçlük çekmediler. Halk son derece Sevinçli ve neşeliydi. Karşılayanlar arasında sevinç gözyaşları dökenlerin ekseriyetini kadınlar teşkil ediyordu.

Gürsel Sivas Vilâyet konağının balkonundan Sivaslılara hitap etti. Konuşması diğer şehirlerdekinden farklı olmadı. Ama Sivaslılar ertesi gün Sivaslı öğretmenlerden ikinci bir konuşmanın hikâyesini duyduklarında Başkanın Sivasa neden geldiğini anladılar.

Salon Sivas Lisesinin konferans salonuydu. Biralara öğretmenler oturmuş, Başkan Gürseli bekliyorlardı. Gürsel evvelâ Sivas Kongresinin yapıldığı tarihî salonu gördü. Sonra Atatürkün kaldığı odayı ziyaret at» ti. Sivas Kongresini yapanların yağlı boya tablosunun karşısında durdu ve Valiye sordu:

"— Bunlardan hayatta olan var mı?"

Vali hayatta olanların ismini saydı ve:

"— Mahdut kimseler efendim" dedi.

Bu sırada Cemal Gürselin gözlerini yaşartacak bir hâdise cereyan etti. Genç bir teğmen bütün askerli' kaidelerini unutup şöyle demişti:

Bir de Atatürk Paşam!"

Sizler yapacaksınız..

Gürselin öğretmenlerle yaptığı konuşma Doğu seyahatinin en

mühim hâdisesi oldu. Başkan, Öğretmenlere bir tehlikeyi haber vermeğe gelmişti. Bugün İnkılâp Hükümetinin elinde Türkiyenin Kürtler tarafından idare edildiği iddiasını yayan vesikalar vardı. Bu cüretkârlık boşuna değildi. Bir kere düşük iktidar rey kaygusuyla böyle bir cereyanı alabildiğine desteklemiş ve Kürt şeyhlerine avuç dolusu para vermişti. Gayesi aslında Türk olan bu insanların oyunu almaktan ibaretti. Devlet Başkanı kendisini dinleyen öğretmenlere dâvanın istikbali hakkında şunları söyledi:

"— Hükümetimiz bu işin hâili için en şiddetli ve zecri tedbirleri almıştır."

Ama Gürselin meramı başkaydı. İş kökünden halledilmeliydi. Bunu da ancak öğretmenler yapabilirdi. Öğretmenlerin hâlen Türkçe bile bilmeyen Kürt çocuklarını aslına rücû ettirebilme imkânları mevcuttu. Bunu onlardan bekliyordu. Zira bunlar mükemmel Türklerdi. Sadece tahrik ediliyorlardı.

Gürselin Sivası ziyareti oldukça kısa sürdü ve Başkan beraberindekilerle birlikte kararlaştırılan saatten 20 dakika evvel şehirden ayrıldı. Uçağa binerken yanındakilere şöyle dedi:

"— İyi bir seyahat oldu. Vatandaşlardan da doğrusu pek fazla itibar gördük. Güzel olanı hepsinin gözlerindeki kıvılcımdı."

İmtihan edilen başkan

Başkan Gürseli Ankarada bir sürü iş bekliyordu. Gürsel, uçaktan iner inmez. Başbakanlığa gitti ve masasının başına oturdu. Ayrılığı sırasında meşgul olamadığı meselelerin üzerine eğildi.

Devlet ve Hükümet Başkanının geride bıraktığımız hafta bir iki saat dinlenmek için giriştiği teşebbüs de akim kaldı. Cuma günü saat 20.45 de siyah bir Cadillac Orduevinin önünde durduğunda, bahçede oturan subaylar ve aileleri ellerine böyle güzel bir fırsatın geçeceğinden habersizdiler. Başkan Gürsel Otomobilden gülümsiyerek indi. Orduevinde açılan "Hürriyet Mücadelesinde Ankara" isimli fotoğraf sergisini gezecek ve bahçede birkaç saat Oturacaktı. Sergiyi dikkat ve büyük bir merakla dolaştı. Foto muhabirlerinden uzun uzun izahat aldı. Daha sonra bahçeye geçti. Bir kenara oturup serinlemek, bir şeyler' içmek istiyordu.

Ne mümkün!. Subaylar derhal atılmışlar ve Generallerini aralarına almışlardı. Sohbete girişildi. Ezeli kaide burada da kendini gösterdi ve subaylar konuşma sıralarını hanımlarına terkettiler. Hanımların şikâyeti çoktu. Bir defa geçim dertleri vardı. Sonra zamansız ve usulsüz tayinlerden şikâyetçiydiler. Gürsel bütün bunların sakıtlarla beraber gittiğini, her şeyin düzeleceğini söyledi. Söz Birleşik Arap Cumhuriyetinin Hatay meselesindeki tutumuna geldi. Başkan tatlı tatlı tebessüm ederek t

"— Ayıp ediyorlar. Gelsinler de alsınlar bakalım" dedi.

Sual yağmuru dinmemişti. Her birine ayrı ayrı cevap yetiştirmeğe çalışan Gürsel bir ara etrafındakilere:

"— Yahu şuraya bir kahve içmeğe geldik. Beni imtihan mı ediyorsunuz?" diyerek bir kahkaha attı. Uzatılan bir subay sigarasını alırken gülümsedi ve ilave etti:

"— Bu sigara biraz öksürtüyor. Şimdi Samsun içmeğe başladık da..."

Memleketin en yüksek makamına geçtiğinden bu yana galiba Gürselin tek "lüks" ü bundan ibaretti.

Fazıl Akkoyunlu
Etrafın iyisi

Basın

En hayırlı kontrol

Uzunca boylu, lâcivert elbiseli, gözlüklü adam oturduğu yerden alkışlar arasında kalktı ve iki **adım** ötesinde bulunan mikrofonun başına geçti. Heyecanlıydı. Evvelâ sağ iç cebinden çıkardığı büyükçe **bir** beyaz mendille alnında biriken terleri kuruladı. Sonra ceplerini dikkatle araştırarak ufak kâğıtlara yazılmış notları önünde bulunan masanın üzerine yaydı. Belli ki hazırlıklıydı. Ancak işi henüz bitmemişti. Masanın üzerindeki sürahiden bir bardak buzlu su dolduran hatip, salonda bulunan ve sıcaktan âdeta derileri kavrulan dinleyicilerine mütebeesim bir nazar atfederek suyunu içti, konuşmağa başladı. Tatlı adam Burhan Felekti ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkam bulunuyordu.

Hâdise geçen haftanın sonunda İstanbul Gazeteciler Cemiyetinin toplantı salonunda cereyan ediyordu. Toplantının mühim ve müstesna bir sebebi mevcuttu. Tarih 24 Temmuzdu. Günlerden pazardı. İstanbul en sıcak günlerinden birini yaşıyordu. Son derece samimî bir tablo içinde basın teşekküllerinde çalışan mesul şahıslar -Sahipler ve Yazı İşleri Müdürleri- Basının kendi kendini kontrolünü derpiş eden bir yasaya, bir ahlâk yasasına imza koyacaklar, hürriyet içinde geçen ilk bayramlarını kutlayacaklardı.

İşte geçen haftanın sonundaki sıcak pazar günü İstanbul Gazeteciler Cemiyetinin toplantı salonunda bu kadar kalabalık bir gazeteci grubunun ve davetlilerin bulunmasının sebebi hkmeti buydu ve bu meşru, manalı sebebi Burhan Felek nevi şahsına münhasır esprileriyle şöyle ifade ediyordu: "Arkadaşlarımız hapishanelerde çürürken bizim o devirdeki bayramımız şekersiz şeker bayramı gibi idi. Gene biz o devirlerde bu bayram kutlanırken hicap duyuyorduk. "Burhan Felekin konuşmasını yaptığı salonda tek boş yer kalmamıştı. Bu arada Istanbul Gazeteciler Cemiyetinden Kadri Kayabal mikrofonun başına gelerek Millî Birlik Komitesinden Yüzbaşı Numan Esini mikrofona davet ettiğinde bütün gözler, mikrofonun bulunduğu masanın tam karşısına isabet eden kısma, kırmızı yakalı kurmay subayların bulunduğu sıralara yöneldi. İlk sırada Millî Birlik Komitesinin genç elemanları bulunmaktaydı; Bunlar Ankaradan sâdece bu törende bulunmak için gelen ihtilâlin genç kurmaylarıydı. Orhan Erkanlı, İrfan Solmazer ve Numan Esin günün şeref misafirleri oldular. Ancak bunların arasında sivil giyinmiş, gri elbiseli, ufak tefek, gözlerinde zekâ kıvılcımları parlayan bir tanesi sâdece şeref misafiri olmakla kalmadı, gazetecilere hitap ederek Millî Birlik Komitesi adına ihtisaslarını da dile getirdi. Bu genç adam. Kurmay Yüzbaşı Numan Esindi. Esin gazetecilere teşekkür ediyordu.

Esin gazetecilere minnettardı. Ne var ki bazı noktalarda haklı ve isabetli şüpheleri, endişeleri de mevcuttu. Bunları büyük bir samimiyetle anlattı. Mesele, bir yasaya imza koymaktan ziyade bir cemiyette mevcudiyeti elzem ahlâki nizamın teessüsünü sağlamaktı. O yüzdendir ki Numan Esin, yasaya imza koyanların, bu asil hareketi bir ahlâkî nizam içinde tatbik etmelerini arzuluyordu. Hem iş bu kadarla da bitmemeliydi. Gazetecilerin bu kenetlenmesi, bu tesanüdü, bu kendini kontrolü cemiyete, halka intikal ettirmeliydi. "

Genç yüzbaşı konuşmasını bitirdiği zaman salonda bulunan yaşlı, güngörmüş gazeteciler hayli heyecanlandılar. Ahmet Emin Yalman bir kaç defa yerinden hopladı. Burhan Felek genç ve idealist yüzbaşıyı hararetle tebrik etti.

İşin lâf kısmı sona erince esas meseleye geçildi. Yasaya imza atılacaktı. Bunun için İstanbul Gazeteciler Cemiyeti ve yasayı hazırlıyan komisyon adına Kadri Kayabal mikrofona geldi ve Türkiyenin muhtelif yerlerinde intişar eden gazete ve mecmuaları imzaya davete başladı.

İlk imza, devri sabıkın en fazla gadrine uğrıyan AKİS mecmuasının hakkı oldu. AKİC adına imtiyaz sahibi ve Yazı işleri Müdürü Kurtul Altuğ basının ahlâk yasasına birinci imzayı atmanın heyecanını yaşadı. AKİS'i diğer gazete ve dergiler takip ettiler. İstanbulu ve salonu kavuran sıcağa rağmen salondaki heyecan son haddini bulmuştu. Gazete sahip ve mesulleri sıra ile geliyorlar, büyük bir dikkat ve itina ile riayete ahdettikleri yasaya imza basıyorlardı. Tam bu arada Kadri Kayabal İzmir Yeni Asır gazetesi, sahibi Şevket Bilginin ismini okudu. İsim Dünyacıların pek hoşuna gitti ve Bediî Faik bulunduğu yerden "He heee " diye bağırdı. Ne var ki Şevket Bilgin mazeretine binaen gelememiş, bu tezahüratı seyirden mahrum kalmıştı.

İmza merasimi bir saate yakın sürdü. Şimdi iş bu hayırlı vs lüzumlu teşebbüse Ön ayak olanları, bu yasayı hazırlıyanları takdime kalıyordu. Nitekim öyle oldu. Kadri Kayabal herbirini teker teker anons etti. Bunlar Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, Kadri Kayabal, Alp Zirek, Hayri Alpar. Nilüfer Yalçın, Seyfettin Turhan, Bülent Ecevit ve Osman Karacaydı. Herbiri yerlerinden kalkarak misafirleri ve meslekdaşlarını selâmladılar. Yalçın ve Turhan törende bulunmuyorlardı. Tören İstanbulun yakışıklı askerî Valisi Refik Tulganın konuşmasıyla sona erdi.

Hep birlikte yukarıya çıkıldı, Yorgunluk ve sıcak cemiyetin mütevazı kokteylinde giderilmeye çalışıldı. Bütün bunlar işin hoş, eğlenceli ve zevkli tarafıydı. Halbuki mesele bu kadar kolaylıkla hallolmamış, yasa huzur ve intizam içinde hazırlanmamıştı. Her yerde olduğu gibi gazeteciler arasında da "muhafazakâr fikirli" kimseler bazı gayretler sarfetmişlerdi. O hâlde gözler birkaç gün, birkaç hafta geriye çevrilmeli ve hâdiselerin muhasebesi yapılmalıydı.

Numan Esin
Pratik bir adam

Mürşidin irşatları

Her şey üç gazetecinin bir araya gelip İnkılâp sonrası basının kendi kendini kontrolü meselesini münakaşa etmesiyle başladı.

Abdi İpekçi, Hasan Yılmazer, Çetin Altan ve Ömer Sami Coşarın önderliğini yaptığı "Self Control" fikri bir anda fazla taraftar buldu ve Babıâlide süratle yayıldı. Arkadaş sohbetlerinde basının dertleri mevzuunda yapılan konuşmalar kısa müddet içinde geniş bir çevrede itibar gören, üzerinde münakaşa edilen bir mesele hâlini aldı. Ne var ki henüz ortada sistemli bir faaliyet yoktu. İşin önderliğini yapanlar 27 Mayısı müteakip basında tâbiri amiyanesiyle "bir ayıklama" yapılmasını lüzumlu buluyorlardı. İşte Babıâlide bu fikrin fazla itibar gördüğü günlerde yeni iltihaklar fikrin mücahitlerine destek oldu. İlk katılan tecrübeli gazeteci Burhan Felekti.

Bunun üzerine işe hukukî bir mahiyet vermek lüzumu hissedildi. Bu arada devri sabıkın kalemşörleri Ethem İzzet Beniceler, Mümtaz Faik Fenikler ileri atıldılar. Vay efendim, tabii basın kendini tasfiyeye tâbi tutmalıydı. Zaten son zamanlarda şahıslara iftira ediliyor, yalan neşriyat yapılıyordu! Elbette bunlara mâni olmak iktiza ederdi. İşin öncüleri bu ahbap çavuşları mütebessim nazarlarla seyrettiler ve işlerine baktılar.

Hemen bir komisyon teşkil edildi. Bu komisyonda kanaat ve fikirlerinden kıl kadar ayrılmıyanlar vazife aldılar. Ömer Samiler, Abdi İpekçiler, Hayri Alparlar, Alp Zirekler ve Kadri Kayaballar, Osman Karacalar, Nilüfer Yalçınlar, Seyfettin Turhanlar paçaları sıvadılar, basının kendi kendini kontrol etmesine yardımcı olacak bir ön tasarı hazırladılar. İş bununla bitmiyordu. Beynelmilel Basın Enstitüsüne müracaat edildi ve her sahada tecrübeli bir mütehassıs istendi. Mütehassısı beklerken komisyon üyeleri boş durmuyorlardı. Ömer Sami Coşar ve Apdi İpekçi mesai saatleri dışında yabancı basının bu "self control" sistemini tetkik ediyorlardı. Anlaşılan genç gazetecilerin ağzı sütten bir hayli yanmıştı. Yoğurdu üflemenin faziletine inanıyorlar, işi ciddiye alıyorlardı. Takriben 16 sahife tutan rapor böyle titiz bir çalışma sonunda kaleme alındı. Rapor istişarî mahiyet arzedecek olan bir kongreye sunulacaktı. Beynelmilel Basın Enstitüsünden çağırılan mütehassıs Mr. Hernelius geldiğinde herşey hazırlanmıştı. Birlikte bir masanın başına oturuldu ve Türk gazetecilerinin ahlâk yasası bir defa daha imbik ve süzgeçten geçirildi. Mütehassıs Mr. Hernelius raporun ve yasanın metnini tetkik edince "Bana yapılacak iş kalmamış" demek lüzumunu hissetti. Demek ki. gençler iyi çalışmışlardı. Zaten ucunda menfaat olmıyan bir meselede başarı kazanmak için ceht ve enerji kâfi geliyordu.

Rölöve şapka ve altı

İstişari kongrede derhal bir cereyan kendisini belli etti. Eski İktidarın sözcüsü Havadisin "Yeni Kuşağı" bir takım itirazlarla gelmişti. Mücadeleyi Hami Tezkan ile Gökhan Evliyaoğlu yapacaktı. Sanat yazılarına Evliyaoğlu Gökhan diye imza atan ve yazılarından ziyade rölöve şapkasıyla tanınan delikanlı dostları arasında koyu bir Necip Fazıl hayranı olarak bilinmekteydi. Haydarpaşa Lisesinin edebiyat matinelerinde şiir okuyarak edebiyat sahasına atılmış bulunan Evliyaoğlu Basın hakkındaki fikirlerini gazetesindeki ideal arkadaşları Peyami Safa ve Orhan Seyfi Orhon-

la istişare suretiyle daha da kuvvetlendirmişti.

İstişari kongrenin ikinci günü, bu rölove şapka meraklısı genç kürsüye geldi ve ithamlarına başladı. Yasanın bir maddesi aynen şöyle demekteydi: "Din istismar edilemez" İşte Evliyaoğlu Gökhanın rölöve şapkasının tepesinden fırlamasına sebep olan buydu. Efendim, bu ne demekti? Yani dinin dokunulmazlığı mı vardı? O halde siyaset te, ilim de istismar edilemezdi. Bu madde yersizdi. Evliyaoğlu Gökhan ithamlarını bitirdikten sonra kongreye döndü ve "Biz bir tasarı hazırladık, hazırladığımız tasarı bize verilmiş olan tasarıdan bazı noktalarda farklı maddeler ihtiva* etmektedir. Tasarımızın müzakeresini talep ediyoruz" dedi.

Ancak bu, usûle aykırıydı. Mer'i mevzuata ve teamüle göre bu kaabil tasarılar önce komisyona gelir, orada tetkik edilir, bilâhare umumi heyete intikal ederdi. Buna rağmen iyiniyet sahibi başkanlık her iki tarafın arzularını tevhid etti ve bir karara varıldı. Komisyonun hazırladığı tatarının tümü görüşülürken Havadisin genç kuşağı da tenkidlerini bildirir, arzulannı söylerdi.

Ancak, Havadisin genç kuşağının ne istediği bir türlü anlaşılamadı. Hattâ neyle mutabık bulunmadıkları da ortaya çıkmadı. "Din istismar edilemez" tâbirinin nesini beğenmemişlerdi? Gökhan Evliyaoğlunun "kürsü mücadelesi" bir belirli tarzda Hami Tezkanın "kulis mücadelesi"yle desteklenince meselenin mahiyeti daha iyi anlaşıldı. Ortada iki zümre vardı. Bunların birincisi eski, düşük İktidar zamanında mesleğin çilesini çekmiş, katlanmadık fedakârlık bırakmamıştı. İkincisi aynı devrede alkış tutmuş, nimetlerden faydalanmış, kolay yolda yürümüştü. Şimdi dikenler ayıklandığından herkes ortaya fırlamıştı. Mücadele manasızdı. Nitekim "kulis faaliyeti" Hami Tezkana sâdece meslekdaşı Ayhan Yetkinerin sert bir cevabını kazandırdı. Gökhan Evliyaoğlunun "kürsü mücadelesi" de Basının Ahlâk Yasasının büyük ekseriyetle tasvibi neticesini verdi.

İşte haftanın sonundaki pazar günü heyecan içinde imzalanan yasanın hikâyesi bu idi. Dikkati çeken husus Hami Tezkanın büyük bir gururla Yasaya imza çakması oldu. İmza çakıldı mı riayet şarttı. Balonda Gökhan Evliyaoğlunu arayanlar ise hayâl sukutuna uğradılar. Rölöve şapkalı gazeteci meydanda yoktu.

Sistem nasıl işleyecek?

Pazar günü gönül rızasıyla basılan İmzalar şu metnin altına atılıyordu: "Hürriyete liyakatin başta gelen şartının hürriyet içinde kendi kendini kontrol edebilmek olduğuna inanan aşağıda isimleri yazılı Türk basın müesseseleri demokrasinin temel unsurlarından olan basın hürriyetinin topluma ve demokratik düzene en yararlı bir yolda işlemesini sağlamak için tesbit ettikleri Ahlâk Yasasına ve bu yasayı yürütmekle görevli Basın Şeref Divanının kararlarına uymayı kabul ve taahhüt ederler".

İmzalarla kurulan, aslında bir sistemdi. Sistemin işleyiş tarzı dâvanın başarısının miyarı olacaktı. Yasayı imzalayanlar on maddelik bir taahhüt altına giriyorlardı. Buna göre gazetecilik mesleğini, ahlaka aykırı maksat ve menfaatlere âlet etmiyeceklerdir. Müstehcen, gayri ahlâki yayında bulunmıyacak, galiz kelimeler kullanmıyacak, şeref ve haysiyetlere haksız yere hücum etmiyecek, fertlerin hususî hayatini âmme menfaati lüzum göstermedikçe ortaya dökmeyecek, iftira ve isnatta bulunmayacak, dini istismar etmiyeceklerdir. Haberlerde hakikatleri maksatlı olarak tahrif etmiyeceklerdir. Şahsî veya tek taraflı görüşlerini haberlerin metnine sokmıyacaklardır. Verdikleri yanlış bilgilerden dolayı

Burhan Felek
Basının pîrî

İmza töreninden bir görünüş
Yedisinden yetmişine kadar,

kendilerine yollanan haklı cevap ve tekzipleri en kısa zamanda yayınlayacaklardır.

Yasayı Basın Şeref Divanı yürütecektir. Basın Şeref Divânının on üyesinden yedisini İstanbul, Ankara ve İzmirdeki basın teşekkülleri seçecektir. Diğer üç üye Üniversite Senatosu tarafından seçilecek bir Profesör, İstanbuldaki en kıdemli Ceza Hâkimi ve İstanbul Barosu İdare Meclisinin seçeceği bir avukattır. Divânın başkan ve ikinci başkanları ba--ın mesleği dışından gelen bu üç üye tarafından kendi aralarından seçilecektir. Diğer üyeler arasından seçilecek bir genel sekreter de müracaat ve şikâyetleri kabul ederek divânla ilgili işlemleri yapacaktır.

Basın Şeref Divânı, Ahlak Yasasına aykırı hareketleri ya kendiliğinden, ya da menfaatleri ihlâl edilen ilgililerin şikâyetleri üzerine inceliyecek ve karara bağlayacaktır. Böylece Divân, uygunsuz bir hareketi bizzat kendi ele alıp tesbit edebileceği gibi, kendi kendini kontrol mekanizması herhangi bir gazetenin herhangi bir neşriyatından mutazarrır olan herhangi bir vatandaşın talebiyle de işliyebileeektir.

Bu, vatandaşlara sağlanmış önemli bir kolaylıktır. Zira böylelikle mağdur olan şahıs ve müesseler mahkemelere başvurup, avukatlar tutup uzun zaman beklemek, büyük masraflar ihtiyar etmek gibi külfetlere katlanmıyacaktır. Divân Genel Sekreterliğine iddialarını bildirmek ve sâdece 50 lira yatırmakla yetinecekler, hakli oldukları takdirde bahis konusu neşriyatın tasdik veya takbih edildiğini kısa zamanda göreceklerdir.

Bu gibi müracaatların Divân tarafından ele alınabilmesi için ayrıca mahkemeye baş vurulmayacağı şartı ileri sürülmektedir. Bir suçtan dolayı iki defa cezalandırılmanın doğru olmadığını belirten hukuki prensibe uyan bu şart haklı ve yerindedir.

Normal bir kaza yetkisi olmıyan Divânın, hapis ve tazminat gibi cezalara hükmedemiyeceği tabiîdir. Bu hale göre tesirsiz kalacağı düşünülebilir. Oysa ki aslında hapis ve tazminat gibi, hattâ belki de onlardan daha müessir bir müeyyideye sahiptir: Teşhir!

Divân, uygunsuz hareketini tesbit ettiği bir gazeteyi, yayınlayacağı tebliğle bütün efkârı umûmiyeye teşhir yetkisine sahiptir. Tebliği, Ahlâk Yasasına uymayı taahhüd eden bütün 'mevkuteler neşredeceği gibi radyolar da yayınlayacaktır. Böylece Divân kararları, akisleri her zaman büyük olmıyan mahkeme kararlarından daha tesirli olacaktır.

Sistemin bir tek mahzuru Basın Hürriyetinin mânasının iyi anlaşılmaması ve bunun aleyhinde senelerden beri kesif bir propagandanın devam etmesidir. Bir takım kimselerde basında çıkan en ehemmiyetsiz lâfla bütün şereflerini haysiyetlerin payimal olduğu fikri yerleşmiştir. Halbuki sistemin tolerans olmadığı takdirde, hakikaten şerefli kimseleri basının iki satırla şerefsiz hale getirebileceği veya şerefsizleri şereflendirebileceği kanaati zihinlerden silinmediği takdirde Basın Şeref Divânı işten baş alamayacak, en sonda sistem dejenere olup çıkacaktır.

Ama bu tehlike önlenirse Türk Basınının yüz yıllık hürriyet savaşı zaferle taçlanacaktır.

C. H. P,

İçe dönüş

Bu haftanın başındaki pazartesi günü Ankaranın en meşhur binalarından biri -Kızılaydaki C.H.P. Genel Merkezi heyecanlı ve canlı günlerinden birini yaşadı. Hareketin sebebi orta boylu, bej elbiseleri içinde biraz zayıf, fakat daha genç ve yakışıklı görünen İsmail Rüştü Aksaldı. Genel Sekreter, geçirdiği bir ülser ameliyatından tamamile iyileşmiş ve sıhhatini kazanmış halde işinin başına dönüyordu. Sabahın oldukça erken bir saatinde o pek sevdiği bahçesinden ayrılarak masasının başına avdet eden Genel Sekreter öğleye kadar sâdece dost ziyareti kabul etti. Herkes hayatından son derece memnundu. Zira doğrusu istenilirse basiretli Genel Sekreterin yokluğu hissedilmiş, hele Genel Başkan da Heybeliadaya nakli mekân eyledikten sonra "Genel"siz kalan Merkez pek acıklı bir manzara almıştı. Merkez İdare Kurulunun azalarından pek çoğu da İstanbula, denize girmeye gitmişlerdi. Bu yüzden İsmail Rüştü Aksalın mutad veçhile pek şık halde Kızılaydaki binada görünmesi sevinç uyandırdı, C.H.P. nin terkedilmemiş olduğu kanaatini uyandırdı. Aslında İsmail Rüştü Aksalın vazifesine dönüşüyle C.H.P. ciddî bir temsilci kazanıyordu. İş başındaki idarecilerin iki aylık tutumlarında küçük bir "normalizasyon"a ihtiyaç duydukları ve C.H.P. ile münasebetlerini ayarlama lüzumunu ister istemez hissettikleri bu günlerde Büyük Partinin dizginlerinin İnönünün yokluğunda Aksalın eline geçmiş bulunması işleri kolaylaştıracak bir mâna taşıyordu.

Pazartesi günü Aksal Genel Sekretere ayrılmış odasında sayısız zi-

İsmail Rüştü Aksal bahçesinde
İdeal hayata elveda

yaret kabul etti. Ziyaretçiler geçmiş olsun diyorlar. Aksalı yeniden aralarında gördüklerinden dolayı sevinçlerini belirtiyorlardı. Aksal tebrikleri mütebessim bir çehreyle kabul etti. Ülser, kelimenin tam manasıyla canına okumuş, bütün çalışma imkânını elinden almıştı. O kadar ki İhtilâl günü dahi evinden çıkıp Genel Başkana gidememiş, ona yardım vazifesini yerine getirememişti. Zira 27 Mayıstan evvelki ayın heyecanı İsmail Aksalın ülserini kabartmış, krizlerin sıklaşmasına ve dayanılmaz hâl almasına yol açmıştı. Genel Sekreter 27 Mayıstan hayli evvel yatağa düşmüştü. Bu yüzden bir bakıma evinde mahpus kalmış, hattâ bahçesine bile çıkamamıştı. Bu, Aksal için ameliyata karar vermenin hakikî sebebini teşkil etti. Partisinin kendisine en ziyade muhtaç olduğu bir sırada mücadele dışı kalmak Pamukovanın bu ciddî evlâdını son derece müteessir etmiş, kendisini bir çâre bulmaya zorlamıştı. Çâre ufukta yatıyordu: Ameliyat Nitekim İsmail Rüştü Aksal da operatör Hazım Buminin bıçağı altına yatmaya razı oldu ve doğrusu pek de iyi etti.

Haftanın başında Genel Sekreteri Kızılaydaki binada görenler Aksalın kefeni yırtmış olduğunu sezmekte güçlük çekmediler. Genel Sekreter şahsi tebrikleri kabul ettikten sonra partiyle alâkalı işlerin üzerine eğildi. 27 Mayıstan bu yana müracaatların sonu gelmiyordu. Gerçi C.H.P. parti olarak hiç bir şey yapamayacağını, yapmak da istemediğini ilân etmişti. Buna rağmen C.H.P. nin D.P. ocak başkanlarına hayran zümresinin bazı dertleri vardı ve bunların hallini Genel Merkezden istiyordu. İsmail Rüştü Aksal bu haftanın başındaki gün Kızılaydaki Genel Merkezinde partizan idarenin kapandığını, meselelerin halli için en akıllıca yolun normal yoldan geçtiğini bildirdi. Tabiî şahsen yapabileceği her iyiliği yapmaya hazırdı. Ama. parti adına harekete geçmek! İşte, Aksal onda yoktu ve Genel Sekreterin ifade ettiği iktidara namzet partinin genç elemanlarının almış bulundukları karardı. Parti, bir takım partililerin işlerini takiple vazifeli bir teşekkül olmak niyetinden sıyrılıyordu. Bu mükemmel bir alâmetti.

İstanbul

Yaralarını saran şehir

(Kapaktaki idareciler)

"— Sayın Başvekilimden emir aldım. Canım isterse Süleymaniye camii hariç, İstanbul da yıkmadık yer bırakmam. Neymiş bu hamam, yok bu cami Nereye el atsan, tarihî eser çıkıyor. Beyazıt camiinin kaderi bile, sayın Başvekilimin verdiği selâhiyet hududu içine giriyor. Bunu kafanıza böylece yerleştirin ve artık bu mevzuda bana tek kelime söylemeyin. Anlaşıldı mı?"

1957 senesinin yaz aylarında Beyazıt meydanında işlemekte olan greyderlerin gürültüsü arasında ayağında çizmeleri, başında kepi ve elinde sopasıyla pek cakalı hâl arzeden, sinirli tiklerle konuşan mühendis bu sözleri İstanbul Belediyesinin talihsiz mimarına söylüyordu. Mühendis, Karayolları Umum Müdürlüğü İstanbul Bölge Müdürü Muzaffer Uluşahindi. Sözün söylendiği sırada olduğunu göstermek bakımından alâka uyandırıcıydı. "Sayın Başvekilimden emir aldım **İşte,** İstanbulun imarının psikolojisi ve meşruiyeti buydu. 27 Mayıs sabahı biri Tuğgeneral, öteki Albay iki kurmay subay bu Istanbulu devraldılar. Bugün ikisinin de cansiperâne gayretler sarfetmelerinin esas sebebi budur. İstanbulun, 27 Mayıs tarihine kadar öylesine altından girilmiş üstünden çıkılmıştır ki şehre bir düzen vermek artık sâdece devlerin harcıdır.

Greyderlerin kurbanı Murat Paşa hamamı fetihten hemen sonra İstanbulda yapılan ilk Türk binalarından biridir. "Tarihini bilmeyen millet babasını tanımayan çocuğa benzer" sözünü unutup eski eserleri hâk ile yeksan eden zihniyet İstanbulu koca Sınanın da üç eserinden mahrum bırakmıştır. Bunlar Fındıklı Molla efendi camii ve hamamı, Beşiktaş Sinan Paşa hamamı ve Üsküdar Mihrimah Sultan camiidir. Üsküdardaki cami Menderesin valisi Fahreddin Kerim Gökayın hoşuna gitmediği için daha imar hareketi başlamadan yıktırılmıştır. İmar denilen facia başladıktan sonra sâdece Topkapı - Aksaray yolunda on cami, medrese ve külliye yerle bir edilmiştir. Bugün yapılan bilançoya göre İstanbulda yıktırılan tarihî eserlerin sayısı 60 civarındadır. Bunlara mukabil şehrin kazancı bir kaç geniş yol, biçimsiz meydanlar, başka türlü kaldırılma-

Karaköy meydanında yılanı faaliyeti
Sakız leblebisi

greyderler Murat Paşa hamamını yerle bir ediyorlardı. Bu manzarayı Belediyenin bir vazifelisi olmaktan ziyade Tarih fikrine sahip bir İstanbullu olarak yüreği parçalana parçalana seyreden genç mimar hareketi "Bu yaptığınız barbarlıktır. Size bu emri verenler de, siz de tarihî eserleri yıktığınızdan dolayı bir gün gelecek mesul olacaksınız" diye protesto etmişti. Ama aldığı cevap genç mimarı susmaya mecbur etmiş, "Sayın Başvekilin adı itirazın üstünden gelmişti. Cevap "İstanbulun imarı" adı verilen rezaletin, plânsız ve programsız işlerin, bedavadan zengin edilen müteahhitlerin, evsiz bırakılan insanların nasıl bir zihniyetin neticesi

sına imkân olmayan mahallelerden ibaret kalmıştır. Normal şartlar altında bugünküne nazaran asgari bel misli ucuza malolacak bu kazançlara mukabil İstanbulluya seneler senesi hayatı zehir edilmiş, yaşlı başlı kadınlar yirmi santim genişliğinde kalaslar üzerinde cambazlığa mecbur bırakılmış, yüz milyonlarca lira bir mirasyedi hovardalığı içinde dağıtılmıştır. Gerçi Kadri Veziroğlu veya Kemal Aksel neviinden genç "iş adamlan"nın eline bu sayede büyük paralar geçmiştir. Hele yıkımlarda askerleri çalıştırıp amele çalıştırıyormuş gibi ücret almak pek çok kimseyi zengin etmiştir ama milletin kazancı göz doyurucu olmamış, imar sevdası yüzünden şehrin sosyal düzeni adamakıllı bozulmuştur. İşte 27 Mayıstan bu yana İstanbulun askeri valisi Refik Tulga ile askeri Belediye Başkanı Şefik Erensü en ziyade bu sosyal tahribatı tamir gayreti içindedirler.

Bir İstanbullunun hikâyesi

27 Mayıstan bu yana İstanbulluların adını hemen her gün duydukları, kendisini oralarında sık sık gördükleri vali Refik Tulga eski bir İstanbul ailesine mensuptur ve işin eğlenceli tarafı Celâl Bayarın sabık başyaveridir. Istanbul valiliğini İhtilâl sabahı saat beşte devralmıştır. îhtilâli plânlayanlar İstanbula vali olarak bu son derecede kibar, kültürlü, zeki ve kabiliyetli Tuğgenerali düşünmüşler, vazifeyi ona vermişlerdir. Tulganın ailesinde zamanında isim yapmış bir çok şair ve Osmanlı imparatorluğunda vazife almış şahıslar vardır. Bunların en şöhretlisi 19. asır başlarının tanınmış şairi ve Tahran elçisi Sümbülzade Vehbi efendidir.

Refik Tulga asker bir babanın en küçük çocuğudur ve babası Hamit beyin vazifeten bulunduğu Kütahya-, da, 1907 yılında doğmuştur. Tulganın annesi Nimet Hanımdır. Kendisinden büyük üç kız kardeşi vardır ki bunların ikisi askerle, biri mühendisle evlidir. Refik Tulga ilk ve orta tahsilini Üsküdarda yaptı. Üsküdar Sultanisinin onuncu sınıfında iken hem ailesinden gelen bir arzu ve hem de İstiklâl Harbinden muzaffer çıkmış Orduya karşı beliren bir aşkın tesiriyle sivil okulu bırakarak Kuleli Askerî Lisesine girdi. Kuleli Lisesinde cereyan eden bir hâdise dolayısıyle okulunu İzmire nakleden Refik Tulga burayı 1925 de bitirdi ve aynı yıl İstanbuldaki Harbiyeye başladı. 1927 yılında Harbiyeden mezun olan Refik Tulga sınıflarında hep birinci idi. Bilhassa matematik dersinde üstün başarısı ile tanınırdı ve arkadaşları Tulga ile "edebiyatı başaramazsın" diye alay ederlerdi. Bu yüzden Tulga edebiyat dersinin de üzerine düştü ve kısa zamanda büyük başarı kazandı. Bu arada bir çok şiir de yazdı. Tulga Harbiyeden sonra üç yıl Askerî Fen Tatbikat Okuluna devam etti. İlk kıta hizmetini Afyon Birinci Kolordu karargâhında yapan Tulga 1934 de üsteğmen rütbesi ile Harp Akademisine girdi. 1937 yılında Harp Akademisi bitince bölük kumandam olarak Bolu 135. Piyade Alayına ve oradan da 1938 yılında Genel Kurmaya tâyin edildi. Genel Kurmayda çalışırken Refik Tulga Bükreş ve Atmadaki Balkan Paktı konferansına iştirak etti. 1939 yılında Fransız Harp Akademisinin imtihanını kazanan Tulga İkinci Dünya savaşı çıkıncaya kadar burada okudu ve aynı yıl içinde Paris Ateşemiliter yardımcılığına getirildi.

Imarzede bir bina

Dert, dert, dert...

Aksarayda D.P. İman

Baş mimar iflâs etti

Tulga İkinci Dünya Savaşının başından 1942 yılma kadar Fransada kaldı ve Almanların Parisi işgal etmeleri üzerine Fransa hükümeti ile beraber Güney Batı Fransaya gitti. Tulga Pariste bulunduğu sıralarda Siyasi İlimler Okuluna da devam etmek fırsatını buldu. 1942 yılında, yüzbaşılığının son devrelerinde Refik Tulga İstanbul Üniversitesi talim alayına bölük ve tabur kumandan muavini olarak tâyin edildi. Bu vazifede iki yıl kalan Tulga, Türk gençliği ile yakından temas etmek imkânını orada buldu. O sıralarda talim alayına gelen Üniversiteli gençlik ve Tulga birbirlerinden çok iyi intibalarla ayrıldılar. 1943 yılları sonunda Genel Kurmay İstihbarat dairesine ve oradan da zamanın Genel Kurmay Başkanı Kazım Orbayın emir subaylığına tâyin olunan Tulga 1946 yılım kadar bu vazifede kaldı. Refik Tulga Kâzım Orbayın emir subayı olarak

çalıştığı devrede büyük tecrübe kazandığını ve dersler aldığını sık sık tekrarlar. 1946 yılında Cumhurbaşkanlığı »Muhafız Alayı Kumandanlığına getirilen Refik Tulga 1947 yılına kadar bu vazifede kaldı ve Albay rütbesi ile Washington Büyükelçiliği Ataşemiliterliğine getirildi. 1950 yılına kadar "Washingtonda kalan Tulga sonra sırasıyle Sarıkamış 14. Süvari Tümeni Kurmay Başkanlığında, Patisteki NATO devletleri Avrupa karargâhı istihbarat dairesinde, 1953 de Erzurum civarında Kargapınar 256. dağ piyade alayı kumandanlığında bulundu. Tulga 1954 yılında Cumhurbaşkanlığı başyaverliği ve Muhafız Alayı Kumandanlığına getirildi ve böylece 1950 den önce de aynı vazifede bulunduğu için iki Cumhurbaşkanını yakından tetkik fırsatını elde etti. 1956 yılında general olân Tulga aynı yıl Genel Kurmayın çok önemli bir dairesi olan Plân ve Harekât Dairesi Başkanlığına, 1957 yılında da Napolideki Avrupa Müttefik Kuvvetler Karargâhı İstihbarat Dairesi Başkanlığına getirildi. Refik Tulganın vali olmadan önceki son vazifesi 27 Mayıs İnkılâbı sırasında büyük şöhret yapan Davutpâşa Üçünctü Zırhlı Tugayı Kumandanlığıdır. Üçüncü Zırhlı Tugayı 28 Nisandan itibaren D.P. iktidarı aleyhinde nümayiş yapan, gençliğe fevkalâde iyi muamele etmiş ve gençlere kuvvet vermiştir. Zırhlı Tugay 27 Mayıs gecesi de şehre girerek İstanbulu D. P. zorbalarından kurtarmış ve hürriyete kavuşturmuştur.

Politika kurbanı şehir

Refik Tulga yeni vazifesine başlar başlamaz İstanbulun politikaya kurban edilmiş olduğunu görmüştür. Nutuklarda sık sık ismi geçen ve Menderesi göz bebeği diye tanıtılan şehirde muntazam tek şeyin bulunmaması genç Generali şaşırtan hususların başında yer almıştır. Valilik makamına oturduktan sonra İstanbulun meselelerine ait doküman araştıran Tulga sâdece partizanlara ait listeler ve makam masasının gözünde yüz kızartıcı bir takım resimler, adresler ve malzeme bulmuştur. Bunun üzerine yeni vali kolları bizzat sıvamış ve meseleleri keşfe başlamıştır. Meydana çıkan ilk aksaklık Eğitim sahasında olmuştur. Okul eksikliği ve üçlü, dörtlü tedrisat Tulganın derhal dikkatini çekmiş, bir tedbir alınması lüzumunu ortaya koymuştur. Yeni valiye göre gençliği yetiştirmek gibi son derece önemli bir vazife deruhte eden öğretmenlerin geçimleri mutlaka tanzim edilmeli, bunlar lâyık oldukları hayat şartlarına kavuşturulmalıdır. Bundan başka kurtuluş çâresi yoktur.

Tulganın ikinci müşahedesi şehirdeki doktor bolluğu olmuştur. Yeni vali görmüştür ki Türkiyede 12 bin doktorun 4 bini İstanbulda çalışmaktadır. 18 yataklı bir hastahanede tam 14 doktorun bulunduğunu görmek bu metodik Generali hayretlere düşürmüş, bunların Anadoluya dağılmaları lüzumuna kendisini inandırmıştır. Fakat Tulganın tüylerini ürperten şehire oy zaviyesinden bakıldığını öğrenmek olmuştur. Daha ilk tetkiklerde yolların açılmasında, çeşmelerin yapılmasında D.P. ye verilen oyların baş rolü oynadığı görülmüştür. Hele gecekondu mahallelerinde oturanların sosyal ihtiyaçları biç düşünülmemiş, sâdece tapular oy karşılığında dağıtılmıştır. Bu yüzdendir ki Tulganın ilk işi bu mahallelere koşmak ve oradaki vatandaşları temin etmek olmuştur. Yeni valiye göre İstanbulun belli başlı meselelerinden biri gecekondu sakinlerine normal hayat sağlamaktır.

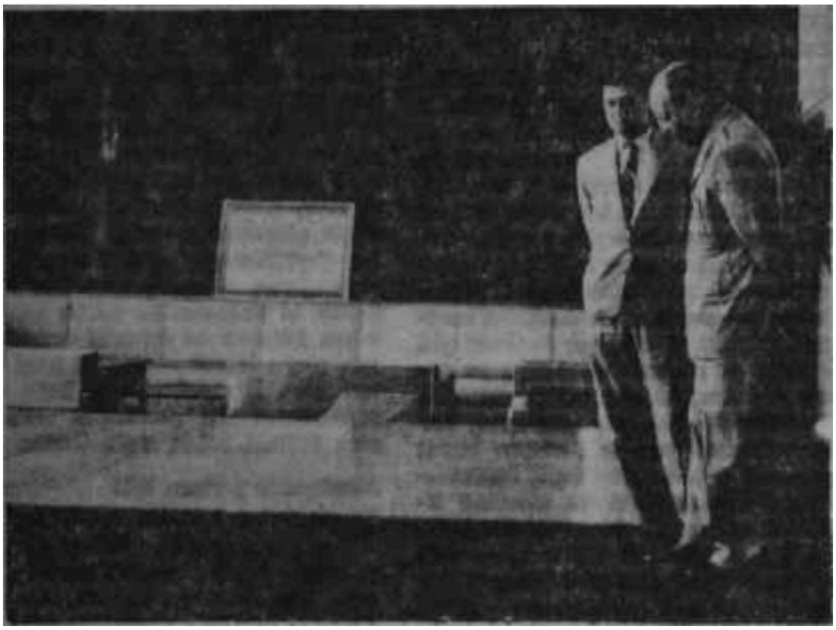
Refik Tulga Vilâyetten çıkıyor
Yakışan bir vali

Belediyenin perişan hali

Refik Tulga İstanbulun dertlerinin bir perdesiyle uğraşırken 27 Mayıstan bu yana başka bir kurmay subay, Albay Şefik Erensü Belediye Başkanı sıfatıyla dramın bir değişik perdesinde rol almaktadır.

Belediye Başkanı da, tıpkı Vali gibi eski bir İstanbul ailesine mensuptur. Bir öğretmen olan Nazmi Erensünün üç çocuğundan biri Şefik Erensü 1912 yılında İstanbulda doğmuştur. İlk ve orta tahsilini İstanbulda yapan Şefik Erensü askerliğe karşı olan büyük hevesi dolayısiyle Harp Okuluna girmiş ve burayı 1932 yılında büyük bir başarı ile bitirmiştir. Şefik Erensü ilk kıta hizmetini 1938 yılına kadar Büyük Millet Meclisi Muhafız Alayında yapmış ve müteakiben Harp Akademisine girmiştir. Harp Akademisinden 1941 yılında mezun olan Şefik Erensü bir yıl kadar Genel Kurmayda hizmet gördükten sonra Sofyaya önce Ataşemiliter muavini, sonra da Ateşemiliter vekili olarak tâyin edilmiştir. 1944 yılında yurda dönen Erensü 1946 ya kadar Harp Okulunda bölük kumandanlığı yapmış ve 1947 yılında Moskova Ataşemiliterliğine gönderilmiştir. 1949 yılına kadar Moskovada kalan Erensü bir yıl üddetle Paris Ataşemiliterliğini de yaptıktan sonra Genel Kurmaya alınmış ve 1951' yılında Erzurum bölgesinde tabur kumandanlığına getirilmiştir. 1953 yılında Erzuumdan İtanbula dönen Şefik Erensü Harp Akademisinde öğretmenlik yapmış, bu arada NATO Savunma kolejine devam etmiştir, 195E yılında Kuleli Askeri Lisesi Kumandanlığına getirilen Erensü 1959 da kıta hizmeti geldiği için aynı yerde alay kumandanlığı yapmıştır.

Ordu içinde zekâsı ve kültürü ile şöhret yapan Eensü bekârdır. Erenköyde oturmaktadır. Çalışkan ve ilerisi için çok ümit verici bir asker o

Albay Erensü ve AKİS muhabiri Aygünün odasında

Kime niyet, kime kısmet

lan Şefik Erensü halen Belediye Sarayında yatıp kalkmaktadır. Albay Erensü sabah saat 6.30 da uyanmakta ve gecenin geç vaktim kadar İstanbul Belediyesinin işleri ile meşgul olmaktadır. Şefik Erensü Kemal Aygünün yaptırdığı muhteşem çalışma odasını fazla şatafatlı görerek kendisine daha mütevazibir oda seçmiş *ve* orada çalışmaya başlamıştır. Gene Albay bilhasaa Kuleli Askerî Lisesi Kumandanlığı sırasında çok başarı göstermiş ve disiplini, çalışkanlığı askerlik anlayışı sayesinde örnek öğrenciler yetiştirmiştir. 27 Mayıs İnkılâbında büyük rolleri bulunan Harp Okulu öğrencilerinin geniş bir kısım Şefik Erensünün Harp Okuluna gönderdiği Kuleli öğrencileridir, Eğlence hayatına düşkün olmayan okumayı seven Erensü İstanbul Belediyesinin ıslâhı için Belediyenin dürüst olmasının, halkın da Belediyeye güvenmenin olduğunu belirtmekte ve "Şimdiye kadar Belediye ile halk karşı karşıya idi. Bundan sonra Be lediye ile halk yan yana olmalıdır. Bu merhaleye erişildi mi meseleler kökünden halledilecektir." demektedir. Belediye Başkanı da Vali gibi Güzel Sanatların İstanbul şehri için çok mühim olduğuna inanmakta ve bu kolun gelişmesine çalışılacağını, yeni tiyatrolar açılacağını» konservatuarın büyütüleceğini söylemektedir.

Fakat Erensüyü asıl meşgul eden İstanbul halkının gıdasıyla oynayan ve havadan servet kazanan kimselerdir. Belediye Başkanı gelen bütün Belediye Başkanları içinde belki de esnafa karşı en ziyade dostluk duyan adamdır. Ama dalavereci kabzımallara karşı giriştiği mücadeleyi mutlaka zaferle bitirmek. İstanbullulara ucuz sebze ve meyva yedirmek niyetindedir.

Şehrin meseleleri

Bu haftanın başında İstanbulu idare eden iki kurmay subay Menderesin mirasının kolay kaldırılır bir miras olmadığını daha iyi anlamışa benzemekteydiler. Zira sabık olmaktan ziyade sapık olduğu anlaşılan düşük Başbakan işleri o noktaya getirmiştir ki Belediye tamamile iflâs etmiş, Valilik ise bir parti ocağına dönmüştü. İstanbulda, o Görülmemiş Kalkınma neticesi bir kişiye günde 125 litre su düşmektedir. Halbuki Devlet Su İşleri yıllarca evvel yaptırdığı hesaplarda adam başına asgari 200 litre suya ihtiyaç bulunduğunu tesbit etmişti, Aslında bu da gülünç bir rakamdır, zira batı memleketlerinde her şahsa bin litre su isabet etmektedir. Ama su getirmek yol yapmak kadar gösterişli olmadığından Menderes o işe ilişmemiş, bahis mevzuu 125 litrenin yüzde kırkının da hatların bozuk olması yüzünden zayiine aldırmamıştır. Elektrik meselesi de su işinden farksız haldedir. Kömürle çalışmasına rağmen bazı ufak revizyonlarla İstanbulun ihtiyacını karşılayabilecek Silâhtarağa fabrikası ikmal edilmiş, hidroelektrik santrallerinden getirilen pahalı cereyan sırf müşteri bulmak emeliyle İstanbula satılmıştır. Nakil vasıtaları derdi ise bir başka faciaya yol açmış, Menderes görülmemiş züppelikle ve yerlerine başka şey koymaksızın tramvayları kaldırtmıştır. Bunun üzerine şehrin muhtelif semtleri birbirlerine otobüslerle bağlanmıştır. En pahalı ve çabuk yıpranan vasıta olan otobüsler derdi biç bir zaman halletmemişlerdir. Hele Sait İbrahim Esi gibi ateşli V.C. lilere servet sağlamak için alınan Skoda otobüsleri şık sık arızalanınca tam bir keşmekeş ortaya çıkmıştır.

Albay Erensü öyle bir Belediye bulmuştur ki kime niçin para verildiğini hâlâ anlamış değildir. 1956 da esnafı kontrol etsin diye kurulan Belediye Zabıtası bir D.P. acentesi vazifesini görmüş, burayı dolduranların büyük kısmı haraç sayesinde zengin olmanın yolunu bulmuştur. Zaten bu zabıta D.P. ocak başkanlarının idaresine girmiş, cezalar muhalif esnaf üzerine teksif olunmuş, V.C. ye yazılmak bir zırh teşkil etmiştir. Buna mukabil yollara dünyanın parası rahatça sarfedilmiş, Beyazıt meydanı sekiz, Vatan Caddesi ve Edirnekapı yolu altı, Sahil yolu altı milyon yutmuştur. Hele bir gezi yolu olarak inşası gereken Sahil Yolunun bir trafik yolu olarak ele alınmasının sebebini hiç kimse keşfedememiştir. Bunlar İstanbulun dertlerinden sâdece ufak bir kısmıdır ve İstanbulluyu birazcık rahata kavuşturmak için büyük gayretlere ihtiyaç vardır. Kendisini Başmimar diye reklâm eden Menderesin aslında İstanbula en ziyade fenalık etmiş insan olduğu artık ortaya çıkmıştır. Vali Tulganın ve Belediye Başkanı Erensünün geceyi gündüze katarak çalışma mecburiyetleri bu gerçekten doğmaktadır. Gerçi ikisi de "Geçici" olduklarım ileri sürerek şahıslarından ve gayretlerinden bahsedilmemesi için çırpınmaktadırlar. Ama çalışmaları başarıyla sonuçlanırsa İstanbul kendilerini ebediyen minnetle anacaktır.

G E N Ç L İ K

İfşaat

Bir devrim düşmanı

Geçen hafta sonunda, Cumartesi günü, Konya sokakta, İşkur Hanın üçüncü batındaki 11 numaralı dairede bir basın toplantısı yapılıyordu. Dâirenin sıcaklığı 37 dereceyi bulmuştu. Önlerindeki kâğıtlara notlar alan gazeteciler kravatlarını gevşetmişler, alınlarında birikip şafaklarından akan ter damlalarını siliyorlardı. İnsanın nefes almasına bile engel olacak dereceyi bulan sıcağa rağmen gazeteciler şikâyetçi görünmüyorlardı. Yalnız masanın basında oturmuş, bej elbiseli, beyaz desenli bir kravat takmış, kızıla çalar renkte bıyıkları olan ve basın toplantısını yapan genç adamı hayretten hayrete düşerek dinliyorlar, not alıyorlardı. Hepsinin yüzünde, dinlediklerinin etkisiyle, kalın ve sert nefret çizgileri görünüyordu. İfşaatta bulunan genç adam Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtından Yekta Ragıp Özdendi. Dört daktilo sayfalık bir mektubu yüksek sesle, ağır ağır okuyordu. Mektubun tarihi 2 Eylül 1952 idi. İmza yerinde Ergun Göksan adı vardı. Memleketin bütünlüğünü bozacak, devrim aleyhtarı gerici hareketlerde bulunduğu için kapatılan Milliyetçiler Derneğinin faal üyelerinden biri olarak çalışan Ergun Göksanın mektubu Sivastan bir arkadaşına yollanmıştı. Mektupta Atatürkten bahsediliyordu. Ama bu öyle bir bahsedişti ki, okuyanın da, dinliyenin de, her kelimeden sonra tüyleri diken diken oluyor, yüzü buruşuyor, dişleri gıcırdıyordu. Ergun Göksan, mektubunda Atatürk için şöyle diyordu: "Türklüğünden mi şüphe ediyor muşum? Türk olmadığından şüphem kalmamıştı. Ama asker oluşu tohumunda biraz Türklük var gibi gösteriyor. Bir defa Anadolulu değil. Sonra müslüman değil. Sonra islâmiyet düşmanı. "Ne mutlu Türküm diyene" mi dedi? Elhamdülillah müslümanım dememek için..."

Mektubu okuyan Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtından Yekta Ragıp Özdenin sesi titriyordu. Kendisini lor tuttuğu belliydi. Devam etti: "Devrimlerini mesnetsiz görmüyorum. Mesnetli görüyorum. Kasta müstenid.."

Mektup, bu şekilde birbirinden çirkin, âdi ve bayağı yalan ve iftiralarla dolu olarak devam ettikten sonra, Ergun Göksan adındaki herhalde kaybedilmiş genç bir adamdır- bu devrim ve Atatürk düşmanının nereden, kimlerden gıdalandığını da gene bu mektuptan anlamak mümkün oluyordu. Aşıl suçlu, mektubun satırları arasında çirkin yüzüyle sırıtıyordu. Mektupta Peyami Safadan da bahsediliyordu. Hani şu Havadis gazetesinde yeniden yazmağa başlıyarak, gençlikten ve okurlarından aldığı mektuplara nasıl teşekkür edeceğini bilemediğini söyliyen, ünlü Tahkikat Komisyonunun 1 numaralı fahrî yardımcısı Peyami Safadan.. Mektup şöyle devam ediyordu: "Peyami Kafanın -Milliyetçiler Derneğinden sonra Devrim Ocaklarına sızan malûm kişiler Peyami Safaya çok akıllı olduğu için aralarında Kafa derler- bir sözü vardır. Onu da unutmayınız: Atatürkü büyüklükleri, küçüklükleri ve kültür bakımından yetersizlikleri bakımından incelemek lâzımdır. Onun devrimlerini ailesinin faziletsiz oluşunun ışığı altında inceltmek lâzımdır."

Bu satırlar, hem Ergun Göksan ve benzerlerinin devrim ve Atatürk düşmanlığının kaynaklarından birini, gıdalandıkları yeri açıkça gösteriyor, hem de sayıları az da olsa neden bu memlekette devrim ve Atatürk düşmanı vardır? sorusuna cevap veriyordu.

Ne bir ses ne bir nefes

Türkiye Milli Gençlik Teşkilâtı o zaman bu mektubu ele geçirmiş ve bir suretini zamanın Devlet Başkanı, düşük Celâl Bayara, aslını da Cumhuriyet Savcılığına göndermişti. Beklenen, bu mektup üzerine gerekli kovuşturmanın yapılmasıydı. Hayır ne yıllar yılı Atatürkçü görünen, "Se-i sevmek milli ibadettir" diyen Celâl Bayardan, ne Cumhuriyet Savcılığından bir küçük ses çıktı. Her iki makam da sanki derin bir kış uykusuna dalmışlardı. Ne bir ses ne bir nefes duyuluyordu. Bu sessizlik 1952 yılından bu yana sekiz yıldır devam etti. Yalnız bu arada küçük gibi görünen ama aslında büyük bir sahtecilik tezahürüne de şahit olunmuştu. Düşük Bayar, kendisine yapılan açık ve belgeye dayanan ihbara rağmen susmuş, bilmez görüşmüş, olayla en küçük şekilde ilgilenmemiş, bu suretle devrim ve Atatürk düşmanlığını tescil ettirmiş iken, bu ihbardan bir yıl sonra sanki kendisine hiç bir ihbar yapılmamış gibi, ruhunun bütün bozuk ve çarpık taraflarını ayna gibi yansıtan çirkin bir el yazısı ile Türkiye Milli Gençlik Teşkilâtının organı olan "Devrim Gençliği" Dergisine şunları yazıp gönderiyordu: "Türk gençliği onun vediası olan Türkiye Cumhuriyetini daima koruyacak ve onun izinde yürüyecektir, Kemal Atatürk, Türkün târihinde ve gönlünde yaşıyacaktır." Bu mesajın tarihi 10 Kasım 1953 dü. .

Yekta Ragıp Özden
Yaraya parmak bastı

İKTİSADÎ VE MALÎ SAHADA

İdare Meclisleri

Yemliklere paydos

Geçen hafta Milli Birlik Komitesinin tasvibiyle yürürlüğe giren bir geçici kanuna göre, sermayesinin yarısından fazlası Devlete veya bu tarz iktisadî teşekküllere ait olan veya özel kanunlarla kurulmuş olan iktisadi mahiyetteki müesseselerde mevcut idare meclisleri kaldırılıyor ve yerlerine bir Müdürler Kurulu konuyordu.

Milli Birlik Komitesi, bu kanunu kabul etmeden önce, iktisadi meselelerde tecrübesiyle tanınmış birçok şahsiyetlerle uzun görüşmelerde bulunmuştu. Herkes bir nokta üzerinde mutabıktı. İktisadî devlet teşekküllerinin idare meclisleri öteden beri vazife yapâmıyorlardı. Partizan D.P. iktidarı, bu meclisleri birer yemlik olarak kullanıyordu. 5-6 idare meclisinden para alan D.P, milletvekilleri veya üyeleri vardı. Kim partizan idarenin maksatlarına en iyi hizmet ediyorsa, o kadar çok sayıda idare meclisine üye olabiliyordu. Bu üyeler vazifelerinin gerektirdiği ihtisasla çok kere zerre kadar ilgili değillerdi. Milletvekili sıfatını da taşıyan idare meclisi üyelerinin murakabeyle vazifeli oldukları teşekküllerde bu tarz vazifeler almaları ayrı bir gariplik teşkil ediyordu.

Öte yandan idare meclislerinin sayısı da pek çoktu. Meselâ, Sümerbankın bir idare meclisi vardı. Bu yetmiyormuş gibi Sümerbanka bağlı bir müessese ve fabrikada ayrı bir idare komitesi kurulmuştu. Ayrıca idare meclislerindeki üye sayısı da lüzumundan çok fazlaydı. Bu yemliklere tâyin olunan D.P. lilerin işleri müessesenin başında bulunan Umum (Müdürü veya Müdürü murakabe etmek değildi. Bunlar, çeşitli suiistimallere karşı durmak isteyen umum müdür veya müdürlere baskı yapıyorlar, hattâ onları zorluyorlardı. Bütün iktisadî devlet teşekküllerinin murakabesini yapmakla vazifeli Umumî Murakabe Hey'eti ise, çoğu kıymetli ve namuslu ihtisas adamlarından kurulu olmasına rağmen, Başbakanlığa bağlı olduğu için yeterli bir çalışma gösteremiyordu. Üstelik, bu heyetin raporları, İktisadî Devlet Teşekkülleri Umumi Heyetine -ki bazı Meclis Komisyonlarının üyelerinden kuruludur- en aşağı iki yıllık bir gecikme ile geliyordu.

Bu durumda, İktisadî devlet teşekküllerinin idare meclislerinde ve murakabe sisteminde bir reform yapılması lüzumu aşıktı. Mesele bu reformun ne şekilde yapılması gerektiği idi. Reformu yaparken asıl üzerinde durulması gereken şey, D.P. devrinin ifratlarından kaçarken tefritlere düşmemekti. Milli Birlik Komitesine türlü telkinler yapılıyordu. Tabii, yapılması en kolay olan telkin, Komite üyelerinin gördükleri suiistimallerden kabarmış olan namus hislerine hitap ederek, idare meclislerinin toptan kaldırılması telkini oldu. Halbuki, dertlin nereden geldiği daha iyi teşhis edilebilseydi, Milli Birlik Komitesi idare meclislerini toptan kaldırmak kararını belki de vermezdi. Dâva şuydu: Müesseselerde ıslahı gereken hususlar nelerdi? Müesseselerin çalışmasını yapılan tâyinlerdeki suiistimaller ne dereceye kadar bozuyordu? Unutulmaması gereken bir şey vardı: Herkes Anayasa Mahkemesi diye bir müessesenin lüzumunda ittifak ediyordu. Ama, eğer Anayasa Mahkemesi üyeliklerine kırk haramiler çetesinden tâyinler yapılırsa memleketin ne hâl alacağını tahmin etmek güç olmazdı. İktisadî devlet teşekküllerindeki idare meclislerinin başına gelen de bundan farklı değildi. Ortada muazzam sarf kararları vermekle görevli bir Umum Müdür vardı. Bu Umum Müdürü, muayyen meblâğı aşan sarfiyat kararlarında, bazı önemli tâyinler ve ihaleler gibi konularda frenlemeli murakabe etmek gerekecekti. Bunun için, Umum Müdürün üstünde bir kurula, yani bir idare meclisine elbette ki ihtiyaç vardı. Yalnız bu idare meclislerinin her kademede mevcut olmasına lüzum yoktu. Üye sayıları azaltılabilirdi. Üç kişilik tir meclis maksadı temine kâfi idi. '

Halbuki, Millî Birlik Komitesinin kabul ettiği kanun ile, idarecilerin' üstünde bir otoritesi olan idare meclisleri tamamen kaldırılıyordu. Bunun yerine kurulan ise, sadece bir Müdürler Kurulundan ibaretti. Müdürler Kurulunun başkanı aynı zamanda müessesenin Umum Müdürü olâcaktı. Kurulun diğer üyeleri, Umum Müdürün emrindeki daire veya şube müdürleri ile o müessesede çalışan işçi ve memurların seçecekleri temsilcilerdi. Fakat bu temsilciler, çoğunlukta 'olmayacaklardı. Ayrıca kamu sermayesinin özel teşebbüsle işbirliği yaptığı kamu müesseselerinde, özel teşebbüsün temsilcileri de Müdürler Kuruluna üye sıfatiyle katılacaklardı. Yeni kanunla kurulan Müdürler Kurulunda müessese idaresini ciddî bir Surette murakabe edebilecek bağımsız unsurlar, daha ziyade memur ve işçi temsilcileriydi. Herhalde memurdan maksat da iktisadî devlet teşekküllerinde sevk ve idare mevkilerinde bulunmayan ve işçiler gibi işçi sendikası kurmak hakkı kendilerine tanınacak olan fikir işçileriydi. Fakat, bu işçi ve memur temsilcilerinin yeter derecede bağımsız olabilmeleri de işçi sendikalarının gelişmesine bağlıydı. İşçi sendikalarına en geniş hürriyetin tanınması bile, bu teşekküllerin kısa zamanda gelişmesi için kâfi bir tedbir ve çâre değildi. İşçi sendikaları çok geniş ve kuvvetli bir hâle gelmedikçe kamu iktisadî teşekküllerinde çalışan memur ve işçilerin idare karşısında tamamen bağımsız olmaları beklenemezdi. Bu durumda, sermayesinin yarıdan azı özel teşebbüs tarafından sağlanan kamu teşekküllerindeki özel teşebbüs temsilcisi en bağımsız murakabe unsuru olarak kalıyordu. Pek tabiî olarak bir Umum Müdürün kendi maiyetinde ve emrinde olan daire veya şube müdürleri tarafından carî muamelelerinde bile doğru dürüst murakabe edilemeyeceği gün gibi açıktı. Zaten, aksi halde de, Umum Müdürün müessese içindeki biyerarşik otoritesi sıfıra iniverirdi.

Buna karşılık, yeni kanun bazı müsbet unsurlar da getirmişti. Bir kere, idare heyetlerinde çalışanların temsilcilerine yer verilmesi sistemi prensip itibariyle çok yerindeydi.. C.H.P. Araştırma ve Yayın Bürosu da Partinin Sosyal Meseleler Merkez İhtisas Komisyonuyla bir arada hazırladığı kollektif iş mukavelesi ve grev hakkına dair kanun taslağında, kollektif iş mukavelelerine -özel teşebbüste dahi -işçilerin müesseselerin ida re meclislerine katılmasını derpiş eden maddeler konabileceğini kabul ediyordu. Bu suretle işçiler, müessesenin durumunu yakından görecekler ve bu anlayış sayesinde işçi ile işveren arasındâki anlaşmazlıklarda anlayış zihniyeti ve yumuşak bir hava daha

Bir Görüş

Tehlike Çanları

Turgut YEĞENAĞA

Aylardan beri sürüp giden bir dert şu anda memleket iktisadiyatına düzen vermeye çalışanların bütün dikkatini üzerine çekmiş bulunuyor. Dert) mensucat sanayiinde baş gösteren krizdir. Bilhassa pamuklu mensucat bölümünde vaziyet devletin müdahalesini gerektirecek ehemmiyeti almıştır.

Evvelâ bir noktayı belirtmek lazımdır. Bugünkü durumun arızi sebebi eski iktidarın 4 Ağustos 1958 devalüasyon karandır. Bunu takibeden ve gelişigüzel tatbik olunan mali politika, siyasi tesirler altında işleyen kredi müessesesi menfi unsurlar arasındadır. Fakat mensucat sanayiimiz bu arızi derdin yanında bir de bünyevî dertle yaralıdır ki sanayicilerimizin bir çare aramaları elzem hale gelmektedir. İnkılâp Hükümetinin son günlerde aldığı "Kredi oriyantasyou" kararı duraklamayı önliyecek mahiyettedir.

Bilhassa düşük iİktidar zamanında kurulan ve kısmen Sanayi Kalkınma Bankasının iç ve dış finansmanıyla desteklenen mensucat sanayii şirketleri, hakiki anonim şirketler olmaktan ziyade küçük kapasitede aile ortaklıkları olarak kurulmuştur. Sermayeleri bu sanayi için gereken hakiki sermaye olmaktan çok ataktır. "Tesis bedeli + Üç aylık işletme masrafı = Gereken sermaye" formülü hiç bir zaman tahakkuk etmemiştir. Bazı ahvalde beş milyon lira sermaye -onun da ancak %25'i ödenmiş- ile işe başlanmış, tesisler ve işletme sermayesi için otuz milyon lira kısa vadeli yüksek faizli kredilere müracaat edilmiş olduğu bir vakıadır. Fabrika kârlarının sermayeye ilâvesi gerekirken gayri menkullere bağlandığı çok görülmüştür. Fabrikatörler enflâsyon dolayisiyle pamuk tarlalarına, arsa ve apartman gibi gayri menkullere para bağlamayı sermaye tezyidine gitmekten daha kârlı bulmuşlardır. Kendi paralarıyla gayrimenkul alınışlar, kredi lere bol faiz vererek imalât işlerini idame ettirme yolunu tercih etmişlerdir. Bu hal maliyet bedellerinin artmasına sebebiyet vermiştir.

Maliyet fiyatlarının artmasının sanayici için bir mahzuru yoktur. Çünkü fiyatlar. Milli Korunma Kanununa göre "maliyet+kâr" usûlüne göıeı tesbit edilmektedir. Maliyet ne kadar yüksek olursa kâr da o nisbette yükselmektedir. Sözde ucuzluk yaratacak olan Milli Korunma kararları, tam alisine, pahalı imalâta teşvik etmiştir.

Maliyetin yüksek oluşu kimsenin nazarı dikkatini çekmemiş, Vatan Cephesine geçenlerle Demokrat Partiye birkaç yüzbin lira teberru edenler kredi temininde hiç bir güçlükle karşılaşmadıkları gibi işyerleri de her türlü kontrolden uzak kalmıştır. Aynı kapasitede bir Sümerbank tesisiyle bir hususi fabrikanın ödediği muamele vergisini mukayese etmek- kimsenin aklına gelmemiştir. 4 Ağustos 1958 kararlarından sonra da aynı gidişe devam edilmek istenmiştir. Hususi sektör gün geçtikçe kararnamelerin tevlit ettiği kredi sıkıntısını hissetmiştir.

Şimdi ise pamuklu mensucat sanayii bir duraklama devresi geçirmektedir. Satışlar durmuş, stoklar artmıya başlamıştır. Bol kredileri kesilen toptancı tüccarlar artık eskisi kadar mal alamamakta, dolayısıyla fabrikaların depoları satılmayan mallarla dolmaktadır.

Çukurova Sanayii Türk Anonim Ortaklığı gibi 1926 da kurulmuş ve mali bünyesi en kuvvetliler arasında sayılan bir işyerinde vuku bulan hâdiseler, pamuklu mensucat sanayiindeki durumun ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir.

Durumu müzakere etmek üzere sanayiciler Ankaraya gelerek Sanayi Odaları Birliğinde toplantı yapmağa ve görüşlerini Hükümete bildirmeğe karar vermişlerdir. Bu mevzuda şunu belirtmek isteriz ki, memleketin bugünkü ihtiyacı karşısında sanayiin istihsalini kısacak hiç bir tedbir terviç olunmamalıdır. Bu halde, mevcut stokların eritilmesi ve fabrikaların tam kapasiteyle çalışmalarının temini' için ihracata yönelmek bir zarurettir.

Dış piyasada mensucat fiatları bir iki yıl öncesine nazaran daha yükselmiştir. Buna rağmen fabrikalarının maliyetleriyle aradaki fark hâlâ giderilememiştir. Maliyetlerin düşürülmesi ise ancak aşağıdaki şartların yerine getirilmesiyle mümkündür:

1. — Aile şirketlerinin sermaye tezyidine giderek yüksek faiz ödemekten kurtulmaları. Maliyet yükselmesinde en önemli unsurlardan birisi de yüksek faizlerdir. Sermaye tezyidi ile hakiki sermayeye dönünce bu faiz yükünden de kurtulmuş olacaklardır. En ideal şekil ise bir miktar hisse senedinin ortaklar dışında da satılmasıdır.

2. — İkibin, beşbin iğ ve elli, yüz tezgâhtı küçük ünitelerin birleştirilerek daha ekonomik büyük işletmeler hâline getirilmesi. En rantabl mensucat işletmesi 20 ilâ 10 bin iğlik ünitelerdir. Küçük işletmelerin bir araya gelerek bir elden idaresiyle büyük faydalar sağlanacaktır. Sümerbank camiasında en düşük maliyet büyük kombinalardadır.

3. — İmalâtın behemahâl günde üç posta olarak devam ettirilmesi. Üç posta ile çalışma ve daha fazla istihsâl, bir işletmenin sabit masraflarını daha büyük ölçüde dağıtmış olacağından ünite maliyeti düşecektir. Bu, ayrıca millî gelire de tesir eder. Gaye, memlekette kapital malzemelerin er. verimli şekilde kullanılması olduğuna göre günde 22,5 saat istihsâl yapabilen bir tesisi yalnız 8 saat çalıştırmak hem sanayici, hem memleket için büyük kayıp olur.

4. — Fuzûli masrafların -vadeli mübayaalar için ödenen fahiş fiat farkları gibi- maliyece kabul edilmemesi. Maliye uzmanları, hesapları tetkik ederlerken fahiş masrafları reddederlerse, şirket ortaklarını basirete davet etmiş olurlar.

Ayrıca ihracatı teşvik için diğer tedbirler de düşünülebilir. Memlekette pamuklu mensucat sanayiinin hali istikbali ancak ihracatla *te* saf altına alınabilir.

Halen her yıl ihraç edilen pamuk miktarı altmış yetmiş bin ton olup, takriben kırk milyon dolar döviz getirmektedir Bu miktar pamuğu sanayimizde işleyerek bez haline getirip ihraç etmek suretiyle döviz gelirimizi yetmiş, seksen milyon dolara çıkarmak mümkündür. Nitekim memleketimizin iktisadi kalkınması üzerinde incelemelerde bulunan Profesör Baade, 'Verdiği raporunda bu hususu Türkiyenin müstakbel bir döviz kaynağı olarak belirtmiştir.

çok hâkim olabilecekti. İşçi sendikaları yeter derecede gelişince, geçici kanunun ortaya koyduğu bu prensibin faydaları büsbütün meydana çıkacaktır.

Yeni kanunda çok yerinde bir prensip daha mevcuttu. C.H.P. Anayasa Komisyonunun anketine verdiği cevaplarda, iktisadî devlet teşekküllerinin murakabesini sağlamak için Devlet bütçesi yerine "millî bütçe" mefhumunun kabul edilmesini istemiş ve Başbakanlığa bağlı olan Umumî Murakabe Heyetinin de Sayıştay gibi bağımsız bir hüviyet içinde teşriî organa bağlanmasını tavsiye etmişti. İşte, şimdi Millî Birlik Komitesi de aynı esası kabul ediyor ve Başbakanlık Umumî Murakabe Heyetini bu makamdan ayırıp doğruca teşrii organa -tıpkı Sayıştay gibi- bağlıyordu. Umumî Murakabe Heyeti üyeliklerine Milli Birlik Komitesince dikkatle yapılacak yeni tâyinlerden sonra, bu heyetin üyelerinin teşriî organ yerine, kısmen kendi üyeleri tarafından, kısmen Üniversiteler tarafından ve kısmen Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve benzeri teşekküller tarafından seçilmesi asası da kabul edilirse, kamu sektörünün teknik ve iktisadî murakabesi bakımından yüksek kalitede bağımsız bir kurul meydana getirilmiş olacaktı.,

Eğer yeni kanunda, iktisadî devlet teşekküllerinin idare meclisleri üçer kişiye indirildikten sonra, bu meclislerin üyeliklerine ihtisas erbabı arasından ve İktisadî Devlet Teşekkülleri Umumî Murakabe Heyeti tarafından tâyin yapılması da kabul edilmiş olsaydı, hem Müdürler Kurulu gibi gereken murakabeyi yapmaktan âciz kalacak heyetlerin kurulması önlenmiş olur, hem idare meclisleri üyeliklerine bağımsız bir merkezi ihtisas organı tarafından tâyin yapılması sağlanır ve bu meclisler birer partizan yemliği olmak-, tan kurtarılmış olurdu.

İktisat Şûrası

Bu da mı demokrasi?

İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünde toplanan ilim üstadlarının çoğunluğu, meslek teşekküllerinin temsilcilerinden kurulacak olan ve faşist rejimlerdeki örneklerine hayli benzeyen korporatif mahiyetteki bir ikinci meclisi, kimseye doğru dürüst sorup danışmadan, memleketin iktisadî ve sosyal kalkınmasının başına belâ etmeği kararlaştırıyordu. Hâlbuki, memleketin en büyük partisi olan C.H.P. ankete verdiği cevapta, böyle bir ikinci meclisin şiddetle aleyhinde bulunmuştu. C.H.P. nin görüşü hangi demokratik zihniyetle bağdaştırılabileceği asla anlaşılamıyan ve Rabelais'nin tasvir ettiği Ortaçağın Skolâstik Sorbonne doktorlarının doğmatik edayla ve bazı ilim üstadlarınca bir kenara atılıvermiştî. İşte bu sırada Rektörlük binasından birkaç adım ötede başka bir ilim müessesesinde de başka bir ucubenin Anayasa müessesesi olarak yaratılmasını tavsiye eden bir rapor imzalanıyordu. Bu müessese İstanbul İktisat Fakültesiydi ve yaratılan ucube de bir Anayasa kurulu olarak kurulması istenen bir İktisat Şûrasıydı.

Gerçi, üstadların teklifine göre, bu İktisat Şûrası, C.H.P. nin -çok haklı olarak- reddettiği tarzda korporatif bir şûra olmayacaktı. İstanbul İktisat Fakültesi, bu Şûra üyelerinin çoğunluğunun Üniversite öğretim üyelerinden olmasını teklif ediyordu. Fakat, seçimle gelmeyen bir İktisat Şûrası niçin bir Anayasa müessesesi olacaktı? İşte bunu anlamak asla mümkün değildi. Hükümetin bir Plânlama Dairesi olacaktı. Bunun için, mükemmel değilse bile, şimdiki durumda yeterli bir kanun tasarısı Hükümet tarafından hazırlanıyordu. Bu tasarıya göre, Plân Dairesi belli bir danışma kuruluyla birlikte çalışacaktı. Bu danışma kuruluna üstadlardan da adam alınacağı muhakkaktı. Ama, Anayasayı yapmak vazifesi kendilerine verileliberi, Devleti, siyasete atılmak zahmetine katlanmaksızın idare sevdasına kapılan üstadlar için bu elbette kâfi gelemezdi. Teklife bakılırsa, iktisadî plânlar da bu Şûra tarafından hazırlanacaktı. Böyle olunca Hükümetlerin ne işe yarayacağı belli değildi. İş bununla da bitmiyordu. Şûra, iktisadi devlet teşekküllerini de murakabe edecekti. Bu durumda, üstadların kürsülerinde ders vermek için yeter vakit bulup bulamayacakları düşünülmeğe değerdi. Üstelik, kamu sektörünün murakabesi sırf nazari bazı bilgilerle de kaabil olamazdı İşin içinde bilfiil çalışıp geniş tecrübe sahibi olmağa da lüzum vardı. Fakat, üstadların teklifinde yer alan diğer bir husus, siyasî partisiz ve "siyasî"siz demokrasiden sonra, seçimsiz bir demokrasi yolunda da hayli ileri fikirleri olduğunu gösteriyordu. Gerçekten, üstadlar sırf tâyin olundukları mevkiler sayesinde, halkın karşısına çıkmağa lüzum olmadan bir Anayasa kurulunda yer alacaklar ve üstelik bu sıfatla tıpkı bir milletvekili gibi, tıpkı Hükümet gibi, teşriî mahiyette tekliflerde bulunabileceklerdi! İyi ki, Hükümetin, Rektörün başkanlığında Dekanlar tarafından kurulmasını teklif etmemişlerdi!

Hakikatte, raporu imzalayan üstadların İktisat Şûralarının tarihçesinden bile habersiz oldukları muhakkaktı. İktisat Şûraları hiçbir yerde ciddî bir başarı gösterememiş ve her yerde sönük kalmıştı. İktisat Şûraları, meslek teşekküllerinin temsilcilerinden kurulduğu hallerde ise, tasarrufu baltalayan ve enflâsyonu körükleyen bir kolay iktisat politikasının teşvikçisi olmuştu. Kuvvetini halk çoğunluğunun oyundan almayan teşrii meclislerin, nüfuzlarını kısa zamanda kaybedecekleri kaidesi ise, üstadların öğrenmeleri gereken belli başlı siyaset ilmi kaidesiydi.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Kongo

İndir ayağı pençeni!

Kongo Başbakanı Lumumbanın Kendisinden icabında askeri yardım isteyebileceğini telgrafla bildirmesi üzerine, Başyoldaş Krutçef bar bar bagırmıştı: **"İndir** aşağı pençeni!" Krutçef bu sözleriyle, birkaç bin beyazı azgın siyahilerin katliâmından korumak için Kongoda **çok** zor şartlar içinde harekât yapan Belçikayı bir nevi vahşi hayvan olmanla itham ediyordu. Tabiî, Krutçef ithamlarını burada durdurmadı. Ona kalırsa, Kongoyu yeniden bir sömürge hâline sokması için Belçikayı teşvik eden, baş emperyalist Amerikaydı. Bu. sebeple, aklını, başına alması gereken sâdece Belçika değildi. Aklını başına alması gerekenlerin başında asıl Amerika geliyordu. Herhalde Sovyet Rusya, hiçbir şeyden kaçınmıyacak ve eğer Belçika tecavüzü devam ettirirse Kongoya askerî yardımda bulunmaktan çekinmiyecekti. Nitekim, Başyoldaş tehditlerini hemencecik daha elle tutulur bir şekle sokmakta gecikmedi. Brükseldeki Sovyet Büyükelçisi Belçika Dışişleri Bakanlığına zehir zemberek bir nota veriyor ve Belçika askerî birliklerinin derhal Kongoyu tahliye etmeleri lüzumunu ihtar ediyordu. Belçika bu kuru tehdidin önünde pabuç bırakmadı. Kongoya bağımsızlık veren Belçikaydı. Askerî birliklerini de oradan çekmekteyken, yeni kurulan Hükümete rağmen isyan eden yerli askerler beyaz ahaliyi katletmeğe, mallarını yağmalamağa ve ırzlarına tecavüz etmeye başlamışlardı. Belçika'nın Kongoya birkaç paraşütçü birliği göndermesindeki tek maksat, yapılmakta olan korkunç bir katliâmı önlemek, beyazları en kısa zamanda tahliye etmek ve sonra çekilip gitmek suretiyle sadece bir insanî vazife ifâde etmekten ibaretti. Jenosid suçuna karşı dahi Belçikanın hareketsiz kalması, bu konudaki andlaşmada imzası Olan Sovyet Rusyadan beklenemezdi. Fakat, Başyoldaşın mâkûl lâf dinlemeğe hiç mi hiç niyeti yoktu. Nitekim, tehditlerine devam etti: Bir Polonya gemisinin Kongo Ordusuna modern silâhlar teslim etmek için Kongo Nehri deltasına girdiğini Belçika haber alma servisleri en kısa zamanda bütün dünyaya duyurdular.

Lumumba
İki cami arasında bi namaz

Allahtan, Batıda Kongo meselesi lâyık olduğu şekilde anlaşılmıştı. Başta Amerika olmak üzere Batılılar, Belçikanın beyazları korumak için Kongoda harekâta girişmesini anlayışla karşılıyorlardı. Fakat, Belçikalılar bir asırdır idare ettikleri bu koskoca diyarda doğru dürüst zenci mütehassıs ve idareci yetiştirmekten kaçınmışlar sonra da bu memlekete bağımsızlık vermeğe mecbur kalmışlardı. Bu tutum Belçikanın kabahat hanesine yazılıyordu. Bu durumda yapılacak iş basitti. Zaten, Lumumba Hükümeti de başka şey istemiyordu: Kongoda asayişi koruma vazifesini Birleşmiş Milletler Kuvvetlerine vermek ve bu kuvvetlerin vaziyete hâkim olmasiyle birlikte Belçikalıların çekilmesini istemek-. Nitekim, Güvenlik Konseyi hayli gürültü çıkartan Sovyet Delegesinin de iştirakiyle bu yolda karar veriyordu. Ayrıca başta Amerika olmak üzere Batılılar, Kongoya gönderilecek Birleşmiş Milletler birliklerinin, sâdece Afrikalım bağımsız devletlerinin kuvvetlerinden teşkil edilmesine de taraftar oldular. Gerçekten, aksi halde başta Kongo olmak üzere bütün bağımsız Afrika Devletleri, Batının Afrikanın merkezini tekrar zaptetmek için teşebbüse geçtiği yaygarasını koparacaklardı. Bunun üzerine, başta Ghana ve Tunus olmak üzere Afrika Devletlerinin askerleri, Leopoldville'e akın etmeğe başladılar. İlk gelen kafile, bir İngiliz Generalinin -Alexander- komutasındaki dört zenci Ghana askeri oldu. Askerleri siyahi ahali çılgınca alkışlıyordu. Fakat, bu arada gencecik, ordusunun komu-

Krutçef
"Ben bir garip ademim..."

tasını bir İngiliz komutana vermesini bilen Ghana'nın dirayetinden hiçbir Kongolunun misâl alması bahis konusu olmuyordu. General Alexander Leopoldville'de karargâhını kurduktan sonra, Gineden, Liberyadan, Maliden, Birleşik Arap Cumhuriyetinden, Libyadan, Fastan, Kamerun-

dan, Togodan ve yeni bağımsızlığını kazanan Fransız Kongosuyla Merkezi Afrika Cumhuriyetinden yerli askerler akın etmeğe başlamışlardı. Geçen haftanın sonunda Güvenlik Konseyi, Genel Sekreter Hammarskjöld'ün raporunu dinlemek üzere toplandığı vakit durum işte bu merkezdeydi. Toplantıda ilk sözü Kongo Delegesi Thomas Kanza aldı ve memleketinin Belçikayla dost kalmak istediğini, ancak bunun için Belçika, birliklerinin harekâta son verip çekilmesini ve Katangadaki kapitalist Belçika Ufağı Eyalet Başbakanının ilân ettiği bağımsızlığın tanınmamasını istedi. Esasen herkes, Belçika Dışişleri Bakanı Wigny dahil, aynı fikirdeydi. Kanza, sözlerini Birleşmiş Milletlerin Kongoyu, Sovyet birliklerini çağırmak zorunluğunda bırakmıyacağını umduğunu belirterek bitirdi. Zaten, Başbakan Lumumba Krutçef'e, sırf Batıldan telâşlandırmak ve meselenin önemine dikkatlerini çekmek için başvurmuştu. Hakikatte Lumumba milliyetçi bir liderdi ve milletlerarası komünizmin lideri olan memleketin askerlerini kendi topraklarında görmeği hiç mi hiç istemiyordu. Nitekim, istediğini de elde etmişti. Fakat, Amerika bu arada herkesin akimi başına almasını sağlamak maksadiyle, Kongoya gönderilmeğe teşebbüs edilecek Demirperde gerisi birliklerinin oraya varmasına mâni olmak hususunda kesin karar sahibi olduğunu açıklamağı da ihmal etmiyordu.

A. B. C.

Sırası mı?

Geçen hafta Ankarada Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi Genel Müdürü Hasan İstinyelinin telefonu her çaldığında, Kahire Büyükelçiliğimizin eski başarılı Müsteşarına sorulan soru, B.A.C. deki tek partinin -Millî birlik Partisi- programına Hatayın "kurtarılması" hakkında konulan maddeye karşı Türk Hükümetinin nasıl bir "tepki göstereceği yolundaydı.

Hasan İstinyeli bu sorulara gayet sakin cevaplar veriyordu. Hatay Türkiye Cumhuriyetinin ayrılmaz bir parçasıydı. Türkiye Cumhuriyetinin bir Türk ilini hiç kimseye terketmeğe niyeti yoktu. Hatay, Türkiyeye o zamanki Milletler Cemiyetinin de tasdiki sayesinde işlemiş bir usûlün sonunda ilhak edilmişti. Herkesin Türkiyenin bugünkü sınırlarını tanıması zarureti kesindi. Kaldı ki "alırım" demekle islerin bitmeyeceğini -hele Türkiyeden toprak istemek bahis konusu olunca- herkesin çok iyi bilmesi için sonsuz sebepler vardı.

Bu sözler İnkılâp Hükümetinin, Kahiredeki Millî Birlik Partisi Kongresinde alınan münasebetsiz karar hakkındaki kanaatini eksiksiz ifade ediyordu. Nitekim, Dışişleri Bakanlığı derhal harekete geçerek Kahire Büyükelçiliğimiz vasıtasiyle B.A.C. Dışişleri Bakanlığından bu manasız maddeyle ne kasdedildiğini soruyordu. Buna rağmen İnkılâp Hükümeti soğukkanlılığını kaybetmedi. Milliyetçiliğin romantik devrini yaşıyan milletler bazen böyle delilik buhranları geçirebilirlerdi. Hele bu milletler Arap iseler bu krizlerin isterik bir mahiyet kazandığı sık sık vâkiydi. Fellâha kızmağa, ona misliyle mukabeleye kalkışmağa hiç lüzum yoktu. Nasıl olsa, kimsenin Hatayı Türkiyenin elinden almasına imkân ve ihtimal yoktu. Yapılacak şey, Arap - memleketlerinde milliyetçiliğin romantik ve isterik devresinin geçmesini soğukkanlılıkla beklemek ve bu gibi münasebetsizlikler karşısında, onların haklı dâvalarına karşı sempati göstermekten vazgeçmeyerek gülüp geçmek ve vakur bir edayla gereken İhtarı bir ağabey sıfatiyle yapmaktan ibaretti. Nitekim, ihtar yapıldı ve gülünüp geçildi.

F E N

Barajlar

Frejus faciası

Geçen yılın son ayında bir gece güzelliği ile dillere destan olan Fransız Rivierasının küçük bir sahil kasabasında tarihte eşine az rastlanan bir facia cereyan etmişti. 2 Aralık gecesi saat dokuz sıralarında Frejus'ün sakinleri evlerine çekilmiş, kimi radyosunun, kimi televizyonunun basına geçmiş o günkü olayları takip ediyor, fakat hiç birisi az sonra bütün dünyanın, günlerce meşgul olacağı ve üzüntüsüne yürekten katılacağı bir felâkete kurban gideceklerini akıllarına bile getirmiyorlardı.

Birdenbire uzun bir ekspres katarının çıkardığı gürültüye benzer bir ses duyuldu. O anda kasabanın elektrikleri de sönmüştü. Bütün kasaba halkı merak ve heyecanla pencerelere koşuştular. Karanlıkların içinden korku veren bir sesle 10 metre yüksekliğinde bir su dalgası köpüre köpüre evlere yaklaşıyordu. Manzara korkunçtu.

Bir anda bütün kasaba bir nehir yatağı haline gelmiş, âdeta silinip süpürülmüştü. 2000 den fazla evin yıkıldığı, 350 kişinin öldüğü, en az 50 kişinin kaybolduğu ve zararın 5 ilâ 6 milyon dolar arasında olduğu ertesi sabah başlayan tahkikat neticesinde anlaşılmıştı.

Etüdler

Barajın ilk etüdlerine harpten hemen sonra 1945 de başlanmıştı. Reyran deresinin dar bir vadiye girdiği Malpasset mevkiinde bir baraj yapılacak, hem derenin yağışlı mevsimlerde taşkın yapması önlenecek, hem de Frejus kasabasıyla civardaki şehirlere içme ve kullanma suyu sağlanacaktı. .

Etüdler ilerledikçe barajın bir "kemer baraj" olarak inşasının en ekonomik ve kolay şekil olduğu meydana çıkmıştı. Genel olarak barajlar Kütle barajları ve Denge barajları olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Kütle (ağırlık) barajları kendi kütlesi, ağırlığı yardımıyla suyun basıncına karşı koyuyordu. Denge barajlarında ise statik bakımdan bir denge hâli vardı. Yâni bunlar aynen beton köprüler gibi kuvvetlere karşı koymağa çalışıyorlardı.

Kütle (ağırlık) barajları da birçok çeşitti: Bunlardan bilhassa "beton ağırlık" barajları -Sarıyar, Kemer, Porsuk ve Çubuk gibi- ile "toprak dolgu" barajları -Seyhan, Demirköprü ve May- sayılabilirdi. Bâzan dolgu malzemesi olarak kayalar da kullanılıyordu. -Hirfanlıda olduğu gibi Beton suyu sızdırmamaklâ beraber toprak veya kaya dolgu baraj hâllerimle yığılan toprak veya kaya tabakalarının ortasına suyun sızmasını önleyecek bir geçirimsiz tabaka konulması gerekiyordu. Bu tabaka barajın temelindeki sağlam zemine kadar iniyor ve âdeta bir perde vazifesi görüyordu.

Denge barajı tiplerinde ise suyun basıncından ileri gelen kuvvetler bizzat barajın gövdesi üzerinden geçirilerek ya vadinin iki yanındaki sağlam kayalara veya payandalar vasıtasıyla vadi tabanına intikâl ettiriliyordu. Bu barajlardan ilkine "Kemer baraj" -Malpasset gibi-, ikinciye ise "Payandalı baraj" -İstanbuldaki Elmalı barajı gibi- deniyordu.

Kemer barajların belli başlı özelliği ince bir kabuk şeklinde olmasıydı. Bu sayede, büyük bir kütle teşkil eden "Ağırlık" barajlarına nisbetle, çok daha ucuza çıkacağı ve inşasının da kısa süreceği tabiîydi. Buna karşılık taşıyacağı büyük kuvvetler hesaba katılarak gövdenin büyük bir dikkatle dökülmesi, bu sırada beton kalitesinin -dozajın- iyi seçilip kontrol edilmesi de şarttı. Sonra su kuvvetleri baraj gövdesi üzerinden geçerek yanlardaki kayalara tesir edeceğinden o kayaların da fevkalâde bir dikkatle incelenerek çatlak olup olmadığının, elastikiyet derecesinin, 'hattâ ısıyla ne kadar genişlediğinin ölçülüp biçilmesi lâzımdı.

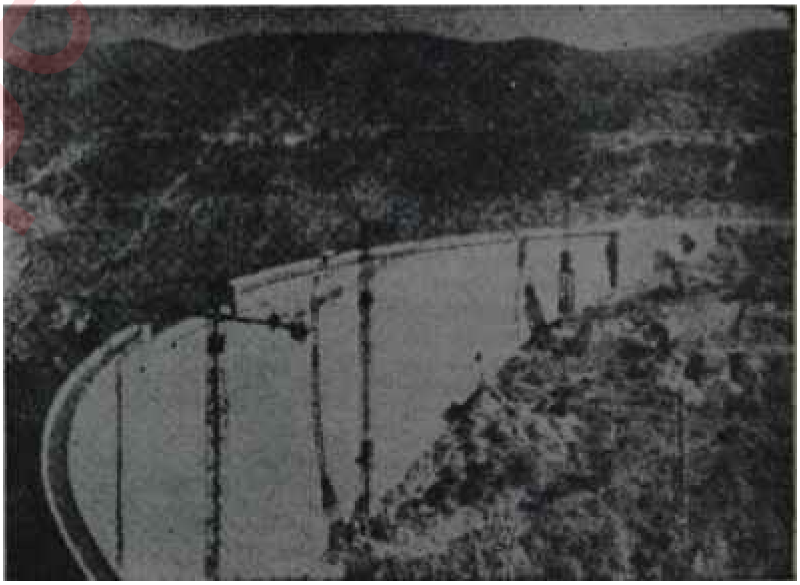
Tahkikat

Fransa Tarım Bakanlığının 5 Aralıkta, yâni olaydan üç gün sonra, teşkil ettiği tahkikat komisyonu memleketin en tanınmış ilim ve teknik otoritelerinden seçilmişti. Bilhassa kemer ve payandalı tipteki barajlar üzerinde gerçekten çok ileri olan Fransızlar bu hâdiseyi millî bir prestij meselesi olarak ele almışlardı.

Aslında olay pek de rastlanmadık bir şey değildi. Son yıl içinde iki kaza daha olmuştu. Bunlardan biri 1959 Ocak ayında İspanyadaki Rivadelago barajının yıkılmasıydı ki, çok sayıda insan kaybına sebebiyet vermişti. Diğeri de Hindistanda Bakra barajındaki çökmeydi. Bu da büyük maddi hasar yapmıştı.

Tahkikat komisyonu üyelerinin aklına neler gelmemişti ki? Sabotaj ihtimalinden göl sahasının içersinde ve toprağın altında II. Cihan harbinden kalma patlamamış mermileri birden patlamasına, baraj gölüne büyük bir meteoritin -göktaşının- düşmeşinden o anda veya daha evvel bir deprem olmasına kadar her türlü ihtimâl üzerinde bir bir durulmuş, ancak, bütün bu ihtimâller teker teker çürütüldükten sonra hakiki sebep ortaya çıkmıştı.

Yapılan incelemelerde barajın sol yakasındaki kayalarda bir çökme meydana, geldiği böylece barajın gövdesinde yarıklar peyda olduğu, az sonra da gövdenin tamamen parçalanarak yıkıldığı neticesine varılmışti. Şimdi komisyon çalışmalarına devam etmekte, bu defa yeraltındaki kaya tabakalarının nerede ve niçin çöktüğünü araştırmaktadır. .

Frejus yıkılmadan **önce**
Allah bizimkilerini korusun

KİTAPLAR

ikinci Kurtuluş

(Suat Taşerin şiirleri, Bilgi Kitabevi, Bengi Matbaası, 1960, Ankara, 64 sayfa, 250 kuruş)

Şu kadar yüz yıllık bir geçmişi olan Türkiyemizde eşine sadece bizim tarihimizde değil, dünya tarihinde de pek rastlanmayan bir hareket oldu. 28 Nisan 1960 dan, 27 Mayıs 1960 a kadar geçen bir ay içinde bu millet bir garip sarkaya yakalandı. Üniversite bahçelerinde gencecik çocukların yakalandıkları humma, gün geldi buralardan taştı sokaklara döküldü. Gerçi bu hummanın döküldüğü sokakların eni boyu üç beş yüz metreyi geçmiyordu ama, bu üç beş yüz metre yıkılmaz sanılan koskoca bir ihtiras ve kin iktidarının mezarı oldu. 26 Mayıs gecesi yataklarına yatanlar 27 Mayıs sabahı kendilerini yepyeni bir düzen içinde buldular. Tarihin akışı değişti.

Bu gerçekten büyük hareketin sanat dünyasındaki yankıları ne olacaktı. Nitekim günün birinde sanat dünyasının kıpırdanmaya pek de fazla niyeti olmadığını gören bir gazeteci sesini yükseltti. Sairler nerede? diye sordu. Gazetecinin adı Cevat Fehmi Başkuttu.

Sorunun cevabı önce aynı sütunlarda yayınlanan bir şair mektubu ile verilmeye çalışıldı. Şükran Kurdakul son on yıllık baskı rejimi içinde falan ve falan şairinin o gidişi kötüleyen şiirler yazdıklarını, hattâ bunlardan bir kısmının da bu yüzden kötülüklere uğradıklarını söylüyordu. Bu cevaba benzer bir kaç cevap da dergi sütunlarında yer aldı. Sonra Ankarada küçücük bir broşür yayınlandı: Üniversitelilerin kara gün destanı. Bu broşür iki manzumeyi bir araya getirmişti. Şiirle ilgisi hayli uzak olan Nureddin Sevin, Ankara Olayları dolayın ile coşmuş iki uzun manzume yazmıştı. 28 Nisan 27 Mayıs arasında Plevne marşından, Fikretin mısralarından sonra Nurettin Sevinin karaladığı bu mısralardan daha iyileri ortaya çıkmadığı için gençlik bunlara dört elle sarılmıştı. Hattâ o kadar ki, düşük iktidar bu mısra yığınlarını bir insanın üzerinde bulundurulmasını bile suç saymış, bu yüzden ordu mensupları, siviller arasından tevkifler olmuştu. Nurettin Sevinin çalışması "hiç yoktan iyi" iç" Sevin üstüne düşeni yapmıştı. Ama bu yeterli değildi. Zira Sevinin yazdıkları herşeyden önce "şiir" değildi. Derken bir gerçek şair -Ümit Yaşar Oğuzcan- **Akıllı Maymunları ile** ortaya **çıktı. Ümit Yaşar Akıllı** Maymunlarında gerçekten eşi bulunmaz taşlamalar yazmış, düşük iktidarı yerin dibine sokmuştu, ama bunlar da bir ihtilâl destanı olmaktan çok uzaktı. "Zaten Ümit Yaşar da ortaya destan şairi olarak çıkmamıştı. Dolayın ile Ümit Yaşar da gazeteci Cevat Fehmi ile birlikte bütün milletin aradığı şair olmaktan uzak kaldı. Millet 28 Nisandan 27 Mayısa kadar olanların destanını bekliyordu. Şairlerden ise güçlü bir ses çıkmıyordu. Bir besteci çıkmış, iyi kötü bir beste yapmıştı. Radyolarda "selâm selâm sana" adlı beste okunurken insan iyi kötü duygulanıyordu. Ama şiir sahasında hâlâ, Plevne Marşının yazarı belli olmayan güftesi tek heyecan kaynağı olmakta devam ediyordu. Millet hâlâ "Olur mu, böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur mu?" mısralarını tekrar ediyordu. Günümüz şairleri iğdiş edilmiş haremağalarından farklı değildi. Sesleri ince ince, çatlak çatlak çıkıyordu. Sağda solda bir iki teşebbüs oldu, kütleyi sarmadı. "Olur mu, böyle olur mu" dan sonra sadece bir şairin, o da yurt dışında ve vatan haini olduğu müsellem bir şairin mısraları kulaktan kulağa yayıldı. Koskocaman olmasını arzuladığımız Türk edebiyatını sadece bu şair, Peşte radyosundan okuduğu "Beyazıt Meydanı" adlı destanı ile tokatladı. Bunun dışında bizim iğdişlerimiz susup oturdular ve saten son yıllarda iyice ümit kesilmiş olan şiirimiz herhangi bir canlılık göstermekten uzak kaldı. Aradan günlerin geçmesi ise umutsuzluğu büsbütün artırdı. Destancı geçinen Attilâ İlhanlar, Cahit Külebiler, Fazıl Hüsnüler ne ses ne soluk verdiler. Derken bir iki hafta önce piyasaya bir kitap çıktı: İkinci Kurtuluş...

İkinci Kurtuluşun ilgi çekici bir kapağı var. Yazarı Suat Taşer. Suat Taşer, adını şiir dünyasında yapmış olmasına rağmen sonradan Tiyatroya kaymış, gerçek şöhretini bu sahada yapmış bir sanatçı. 1942 yılında yayınladığı "Bir" adlı şiir kitabından bu yana dört şiir kitabı daha Çıkarmış, İkinci Kurtuluş altıncı şiir kitabı. Taşerin şimdiye kadar yayınlanmış olan kitaplarının sayısı ondokuz olduğuna göre, yazarın hayatında şiirin üçte pir yer aldığı hükmüne varmak mümkün.

İkinci Kurtuluşta Suat Taşer 27 Mayıs öncesi ile bu tarihten sonra yazdığı bazı şiirleri toplamış. Sayısı kırkı bulan bu şiirler tek tek okunduğunda insanı umutlandırıyor. İçlerinde gerçekten çok güzel olanları var. Meselâ 27 Mayıstan önce yazıldığı anlaşılan bir şiirinde Suat Taşer şöyle diyor: "Gölgemizden korkar Olduk - selâm vermekten düş görmekten - kapının çalan postacıdan dilenciden - kundaktaki çocuğumuzdan • saksıdaki çiçeğimizden - aynadaki hayalimizden de korkar olduk - Gün biter korku bitmez - yağmur diner korku dinmez deniz uyur yıldızlar söner - bulutlar gelir gider - korku gelir gitmez"

27 Mayıs için yazdığı bir şarkıda da Suat Taşer şöyle sesleniyor: "Selam selâm selâm - Selâm dört bucağına dünyanın • hudutlar aşırı dağlar aşırı okyanuslar aşırı - selâm gökyüzüne - kuşlara, çiçeklere, böceklere bu büyük günü getirenlere selâm hürriyet için canını verenlere"

Görüldüğü gibi Suat Taşer bu şiirinde birden eski devrin mıymmtılaşmış sesinden kurtuluveriyor. Ses büyüyor, toklaşıyor, erkekleşiyor, yankısı da genişliyor. Ama, ama ne yazık ki tek çiçekle bahar olmuyor. Suat Taşer de yazdığı tek şiirle 27 Mayıs destanını veremiyor. Suat Taşerin öbür şiirleri kötü mü? Hayır, hayır ama aradığımız sesi vermiyor. Meselâ İkinci Kurtuluştaki bir "Me--suliyetname", bir "Gidişat onu gösterir", bir "Zaman ana", bir "Bağlı", bir "Ağaç korkmuyordu" adlı şiir pek âlâ zevkle okunacak şiirler. Ama bütün bunlar, kan bahasına, can bahasına yapılmış bir devrimin, bir ihtilâlin havasını vermekten çok uzak şiirler. İkinci Kurtuluş için kestirmeden şunu söylemek mümkün: Suat Taşer, mevcut içinde en iyisinden bir şair. Ama bir İhtilâlin destanını yazacak şair değil. İkinci Kurtuluş her şiir meraklısının mutlaka okuması gereken güçte bir kitap, ama aradığımız, özlediğimiz destan değil:

Sözün kısası, 27 Mayıs daha hâla şairini bekliyor.

C E M İ Y E T

Bir zamanlar D.P. nin baş organı Zaferde Hollywood artistleriyle röportajları yayınlanmıştı. Sonra kardeşleri birer Amerikalı kadınla evlendiler. Nişantaşındaki lüks apartmanını kiraya verirken de, kiracısının "Yeni Dünya"lı olmasına bilhassa itina etmiştir. Her davranışı ve tutumu ile ileri bir "Yeni Dünya"cı idi. Genç bir adamdı. Her ferdinin ayrı meziyetleri olan, bu meziyetleri hattâ yurd sınırları dışında bile bilinen ünlü bir aileye mensuptu. Son günlerde yeniden adı ve resmi gazetelerin birinci sayfalarında yer alan bu delikanlıyı tanımak hiç de güç değildi. Bu ünlü Koraltanlarda.- Oğuz Koraltandı.

Geçen yaz Tuslog un komutanlığına tâyin edilerek Türkiyeye gelen Albay Steele pek efendi, dürüst, vazifesine bağlı bir adama benziyordu. Yüzü hafif çiçek bozuğu idi. Bu küçük kusurdan başka hiçbir fizikî kusuru yoktu. Karısı şıklığı kadar şuhluğu ile göz alan, gönül dolduran bir kadındı. İncecik beline, mevzun endamına bakanlar, bu genç ve güzel kadının iki çocuk anası olduğuna katiyyen inanamıyorlardı. Aylardır Hiltonda kalıyorlardı. Taşınabilecekleri müsait bir apartman katı bulamamaktan şikâyetçiydiler. İşte bu ev bulamamanın verdiği sıkıntılı günlerde Steele'ler, düşük Meclis Başkanı Koraltanın oğlu Oğuz Koraltanla tanıştılar. Her iki taraf da bu tanışmadan son derece memnun görünüyorlardı. İlk iş olarak Oğuz Koraltanın Topağacındaki apartmanına gidildi, lüks dairesi gezildi, beğenildi ve hemen kontrat imzalandı. Böylece Steele'ler aylardan beri sıkıntısını çektikleri evsizlikten kurtulmuş oldukları gibi çok itibarlı bir dost da kazanmışlardı. "Yeni Dünya"cı ise zevk ve memnuniyetten tel tel olmuştu.

Steele'lerin nadide vazolar, zarif möbleler, fil dişleri, antikalar, gümüşlerle süsledikleri lüks apartman dairesi, bir masal padişahının sarayım andırıyordu. Artık kızıl saçlı, "gül endam" Mrs. Steele ile düşük Meclis Başkanının oğlu, babası gibi çapkın Oğuz Koraltan birbirlerinden ayrılmaz olmuşlardı. Sabah kahvaltıları şampanya ile başlıyor gecenin geç saatlerinde viski ile bir günü tamamlıyorlardı. Gerçi bir Amerikan albayının maaşı bizim ölçülerimize göre muazzamdı ama Mrs. Steele'in faturalarındaki yekûnlar da ender rastlanan cinstendi. Bize "muazzam" görünen Amerikan Albayının maaşı bile bu faturalar yanında küçük kalıyordu.

Ee, "gün ola harman ola" demişler, bu yaşanılmasına doyulmaz günlerin de sonu birden bire geliverdi. Bir gün İstanbul .gazeteleri "Tuslog'un Komutanı Albay Steele milyonu bulan karaborsacılık suçundan mahkemeye verildi" mealinde başlıklarla ilgi çekici bir haber yayınlıyorlardı. Oğuz Koraltan, bu son derece can sıkıcı, hattâ münasebetsiz haber karşısında aileye olan dostluğunu göstermekte gecikmedi. Onları teselli etti ve harikulade bir çâre buldu.

Albay Steele çocuklarıyla Amerikaya dönmeliydi. Muhakemesi Waşhingtön'da yapılırsa daha iyi olurdu, Mrs. Steele ise daha bir müddet Türkiyede kalabilirdi. Kendisi ailenin en yakın dostlarından biri sıfatiyle Mrs. Steele'i hiç mi hiç yalnız bırakmazdı. Albay Steele bu konuda hiç meraklanmamalıydı. Dostluk, böyle kara günlerde belli olurdu. Bu çâre, Steele'lerin de çok hoşuna gitmişti. Albay Oğuz Koraltana, gösterdiği bu göz yaşartıcı fedakârlıktan, anlayıştan, dostluktan, dolayı nasıl teşekkür edeceğini bilemiyordu. İki çocuğu ile birlikte Yeşilköyden uçağa bindiği zaman da gözleri arkada değildi. Genç, şuh, "gül endam" karısını emin bir ele teslim etmenin rahatlığı ve güveni içindeydi.

Nitekim Oğuz Koraltan sözünde durdu. O da babasına çekmişti. Her şeyde değil ama şu "kadın" meselelerinde daima vâadlerine sadık kalırdı. Mrs, Steele'in Oğuz Koraltanın yüksek himayelerinde Türkiyede geçirdiği günlerin hikâyesi uzun sürer. Bütün Amerikalılar, hikâyesi uzun sürecek bu günlerden dolayı Mrs. Steele'den yüz çevirmişlerdi. Ama o aldırmıyordu. Yakın Türk dostları vardı ve yaşıyordu. Her gece bir başka yerde eğleniyorlardı. Mrs. Steele'in kavalyelerinin başında elbette Oğuz Koraltan geliyordu. Osman Kapani de baş kavalyelerden biriydi. Bu yaşayışa, çok geniş düşünen Amerikan otoriteleri bile göz yumamaz, sabredemez oldular. Sonunda, bir gece verilen bir emirle Mrs. Steele apar topar bir Amerikan askerî uçağına bindirildi ve Washington'a gönderildi.

Geçenlerde Oğuz Koraltan bir Amerikalı ahbabı vasıtasıyla Mrs. Steele'den şu mesajı aldı: "Kocam ordudan tard edildi. Ama ne önemi var? Servetimiz yerinde. New York'ta dokuz odalı nefis bir apartman tuttum. Evimiz senindir. En kısa zamanda seni bekliyoruz." Mesajı getiren Amerikalı, Hiltonda Oğuz Koraltanı aradı ama bulamadı. Düşük Meclis Başkan gibi oğlunun da nezarete alındığını öğrendiği zaman hayreti görülecek şeydi.

Suzan Sözen
Telefondaki dilber!

Esmer, uzun boylu, ünü yurd dışına çıkmış, Türkiyenin sayılı güzellerinden biri olan genç kadın "hususi telefonunun çaldığını duyunca, yüreği ağzına geliverdi, yerinde sıçradı. Bu telefon 26 Mayısdan beri ilk defa çalıyordu. Biraz korku daha çok heyecanla telefona yaklaştı, elini uzatıp uzatmamak arasında kısa bir tereddüd geçirdi. Sonra ahizeyi kulağına götürdü. Karşı taraftan erkek bir ses "Alo" diyordu. Ses yumuşak ve güzeldi. Genç kadın yeniden titredi. Heyecanla "Alo! Ben Suzan.." dedi.

Genç kadın Belveder Apartmanının her zaman serin olan katlarından birinde oturuyordu. Bu sebeble dışarıdaki kavurucu sıcağı pek hissetmiyordu. Telefondaki sesin sahibi "Adnancığı" olamıyacağına göre kimdi acaba?

Telefondaki erkek sesi "Yanlış olmuş, ben bakkal dükkanım arıyordum" diyor ve özür diliyordu, Mahzun bakışlı güzel kadın boşuna telâşlanmış, heyecanlanmıştı.

Genç kadın, 487915 numaralı telefonu çevirenin bakkal dükkânı arıyan herhangi bir vatandaş olmadığını, sabık bir Bakanın yakışıklı oğlu olduğunu, telefonu bilerek, isteyerek açtığını ve sonra da: "Yüzünü göremedim ama bari sesini duydum" dediğini, böylece biraz rahatladığını nereden bilecekti,

RADYO

Danışma Kurulu

Atılan adımlar

Geçen haftanın başında Ankara Radyosunun 1 numaralı, en büyük stüdyosu hiç yayına girmedi. Bu stüdyo Danışma Kurulunun toplantılarına ayrıldı. 27 Mayıstan iki gün önce sabık iktidar mensuplarının ekseriyeti 1 numaralı stüdyoyu Devlet' Operası sanatkârlarının radyodan yayınlanmayan bir konserini dinlemek üzere doldurmuşlar, sonra da stüdyonun dışındaki holde o gecenin şerefine verilen bir kokteylde ağırlanmışlardı. Fakat geçen hafta içinde, Pazartesinden itibaren, Ankara Radyosunun bu stüdyosu bambaşka bir toplantıya şahit oluyor ve bu toplantıya katılanlar da İnkılâptan iki gün önce aynı yerde toplananlardan bambaşka bir manzara arzediyorlardı. Geçen haftanın ilk üç günü Ankara Radyosunun en, büyük stüdyosunu dolduranlar 28/5/1949 tarihli ve 5392 sayılı kanunun 16 ci maddesine göre Türkiye Radyolarında yapılacak yayınların esasları ve programları hakkında görüşlerini bildirmek üzere yılda en az iki defa toplanması gereken Danışma Kurulunun üyeleri idiler. Bir numaralı stüdyoda uzunlamasına yerleştirilen ve üzerlerine çiçek dolu vazolar, kâğıtlar, kalemler ve sürahiler konmuş olan masaların etrafında Millî Eğitim Bakanlığından, Dışişleri Bakanlığından, Genel Kurmay Başkanlığından, Ankara Üniversitesinden, Güzel Sanatlar Akademisinden, Devlet Konservatuvarından ve Basın Derneklerinden temsilciler yer almışlardı. Bu masaların baş tarafına rastlayan ve stüdyonun enine yerleştirilen diğer masalarda ise Ankara, İstanbul ve İzmir Radyolarının asker! ve sivil idarecileri, Radyo Dairesi Müdürü ile beraber yer almışlardı. Bu ikinci grup müşahit sıfatını taşımaktaydı ve rey hakkına sahip olmadıkları hâlde Danışma Kurulu üyelerini icabettiği zaman radyo meseleleri üzerinde aydınlatmak maksadıyla toplantıda hazır bulunuyorlardı. Görünüşe bakılırsa, 12 yıl önce yürürlüğe giren Basın Yayın ve Turizm Teşkilât Kanununa göre ayarlanmış olan, sabık iktidar koltuğa oturduktan 3 yıl sonra toplanması hoş karşılanmayan ve bu sebepten de 8 yıl toplanamayan Danışma Kurulunun, 27 Mayıstan sonra Ankara Radyosunda yapacağı ilk toplantısının ümit verici neticelerle sona ermemesi imkânsızdı. Bir kere Danışma Kurulunda Prof. İlham Lütem, Prof. Sadun Esen, Prof. Celâl Tarıman, Prof. Rasim Adasal, Mithat Fenmen, Ankara Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin, Ruşen Kam ve "Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü Cevat Memduh Altar gibi kendi sahalarında haklı birer isim yapmış kimseler vardı. Kurula istenilen bilgiyi vermeye hazır müşahitler grubu içinde de radyolarımızı ilk günlerinden beri tanıyan Refik Ahmet Sevengil, musiki üstadı Mesut Cemil ve üç radyonun müdürleri ve kısım şefleri oturuyorlardı. Fakat acaba Danışma Kurulu üyelerinden kaç kişi radyolarımızın esas meselelerini ele alacak ölçüde bu konu ile ilgiliydiler? Müşahitlerin içinden kimler, onlara bu meseleler üzerinde bilgi verebilecekti? Danışma Kurulu üyeleri arasında radyolarımızın iç teşkilâtını şöyle bir görmüş kaç kişi vardı? Müşahitler arasında uzun zamandan beri radyoda çalıştıkları hâlde radyolarımızın meselelerini benimsemiş, bu meseleleri çekinmeden ortaya atabilecek ve Danışma Kurulundan yardım isteyecek kimler bulunuyordu? Danışma Kurulu üyeleri, radyoların kimlerin elinde olduğunu, ne gibi imkânsızlıklarla programların mikrofona çıktığını, elemansızlıktan kaç kişinin günde 13, veya 14 saat mesai yaptığını, teknik malzeme bulunmadığı için ne gülünç şartlar altında yayın yapıldığını acaba biliyorlar mıydı? Biliniyorlarsa durum kendilerine nasıl anlatıla-, caktı? İşin en tuhaf tarafı da Danışma Kurulu radyoculuğumuza yepyeni bir istikamet vermek üzere toplanırken bir takım radyo müşavirlerinin ortaya çıkması ve daha radyolarımızın "program müdürlükleri" ile "söz ve temsil yayınları şeflikleri" arasındaki çalışma farkım bilmeyen bu müşavirlerin Türk Müziğinden yetişmiş olmalarına rağmen, radyolarımızı kalkındırmak bahanesiyle tahkikata başlamalarıydı. Gerçi Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünde hakikaten aydın kimselerden kurulmuş başka bir müşavirler grubu daha vardı. Çalışmaları son derece ağır da olsa bu ikinci müşavirler grubunun birşeyler yapması bekleniyordu. Fakat buna rağmen yukarda sayılan sebeplerden ötürü radyoculuğumuzun kalkınmasını isteyenler ve radyoculuktan anlayanlar Danışma Kurulunun alacağı kararlardan pek ümitli değillerdi. Nitekim Danışma Kurulundan bir gün önce müşahitlerin hazırlık mahiyetinde yaptıkları bir toplantıda da, ortaya yalnız eski radyocuların bildikleri ve devlet tarafından idare edilen radyolarımızın en büyük kusurlarından biri bir kere daha ortaya çıkmıştı. Üç radyo arasında hâlâ bir anlaşma, bir çalışma beraberliği yoktu. İşin en korkunç tarafı da aynı şekilde çalışmaya devam edildiği taktirde bu beraberliğin bir türlü sağlanamayacağı idi. Üç radyo arasında bir anlaşmanın bulunmaması, beraber çalışma zihniyetinin olmaması ise ortaya bir takım teknik meselelerin çıkmasına yol açıyor ve Danışma Kuruluna bel bağlamış olanların ümitlerini kırıyordu. Bütün bunlar yet-

Türkiye radyoları Danışma, Kurulu
Kâğıt üzerinde adım atan heyet

miyormuş gibi 18 Temmuz Pazartesi günü başlayan Danışma Kurulunun daha ilk toplantısında, haberleşmenin genel kültür anlamına girip girmeyeceğinin münakaşa edilmesi bu işten ümitleri olmayanları bir hayli de korkutmuştu. Fakat aynı gün, öğleye doğru toplantının akışı değişti ve aralarında radyoculuğumuzu tanıyanların mahdut sayıda bulunduğu Danışma Kurulu üyeleri hakikaten yabana atılmaz fikirler üzerinde durmaya başladılar. Prof. İhsan Lütemin, Prof, Sadun Esenin, Prof Celâl Tarımanın teklifleri, Cevat Memduh Altar ve Ruşen Kamın şahsi tecrübelerinden doğan bilgileri, toplantının kötümserleri sevindirecek bir istikamet almasını sağladı. Bu arada öyle fikirler ortaya atıldı ki bunları işiten bazı radyo idarecileri ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Meselâ, Prof, Sadun Esen reklâmların topyekûn radyolardan kaldırılmalarını ileri sürdü. Mademki radyolar Devletin elindeydi, o halde Devlet radyosunda reklâm yayınlamak lüzumsuzdu. Hem sonra reklâmlar ve reklamcılar radyoların başına şimdiye kadar türlü dertler çıkarmışlar, kalitesiz bir takım reklâm programlarının yayınlanmasına sebep olmuşlardı. Üstelik bu reklâm gelirinden radyo Ur kuruş bile istifade, edemiyor, para olduğu gibi maliyeye gidiyordu. Prof. Sadun Esen bu teklifi yaparken reklâm konutunda bazı şeyleri bilmiyor, bazı kimselerin nasırına basıyordu. Prof, Esenin bilmediği sebeplerin başında reklâm programlan yapmak için çalışan bazı radyo idarecilerinin, radyonun menfaatlerini bir kenara bırakarak şahsi menfaatler peşinde koşmalarıydı. Bütün bunlara rağmen Prof. Sadun Esenin teklifi Danışma Kurulunda kabul -edilmedi. Fakat radyoların haftalık yayın saatlerinin yalnız yüzde beşinin reklâmlara ayrılması kararlaştırıldı. Bu karar tatbik edildiği taktirde, reklâmcılar bilmeliydiler ki artık radyolarımız kalitesiz reklâm programlarına saat vermiyecekler ve birtakım yalanlara âlet edilmeyeceklerdir.

Çalışmalar ilerledikçe Danışma Kurulu daha isabetli kararlar almaya başlamıştı. Toplantıya katılan herkes haber bültenlerinin 15 dakikayı geçmesinden şikâyetçiydi. Tabiki bunun mesuliyetinin artık yeni ve bil gili bir müdüre sahip olan Anadolu Ajansına a i t bulunduğu biliniyordu. Haber seçmek, değerlendirmek ve hükümet büyüklerinin nutuklarına *ve* günlük haberlerin az veya çok olmasına rağmen haber bültenlerini 15 dakikaya göre hazırlamak yalnız Anadolu Ajansının vazifelerindendi. Danışma Kurulunun kararına göre bu durum Anadolu Ajansına, bilhassa hatırlatılmalıydı. Danışma Kurulu bu kararı aldığı zaman Ankara Radyosunda okunan ve her üç radyoda birden yayınlanan haber bültenleri bazan 20 dakika kadar sürüyor, bazan da yedi sekiz dakikayı geçmiyordu, Üstelik haber bültenlerindeki Türkçe hataları da Ankara Radyosu spikerlerini müşkül durumlara sokuyordu. Halkın merakla ve inanarak dinlediği radyo haber bültenlerinin en kısa zamanda düzeltilmesi ve yeni bir anlayışla derlenmesi Anadolu Ajansından beklenmekteydi.

Danışma Kurulunun üstünde durduğu meselelerden bir tanesi de radyolarımızın dili olmuştu. Haber Bültenlerinin şekil bakımından düzelmesi zamanla belki kaabil olacaktı. Fakat bu bültenlerde kullanılan bir takım eski kelimeleri derhal kullanmaktan vazgeçmek acaba Anadolu Ajansından istenemez miydi? Acaba radyo idaresi de bu hususda bir tedbir alamaz mıydı? İşte bu sualler de Danışma Kurulunu oldukça meşgul etmişti. Gerçi "Olaylar ve Yankıları", "Hepimizin Saati" ve "Radyo Dergisi" gibi Ankara ' Radyosunun programları artık tamamen arı Türkçe ile yazılmaktaydı. Henüz sözlü programlar bakımından zayıf bir durum arzeden bu radyoda yeni programlar başladığı zaman dil meselesi üzerinde titizlikle durulacağı muhakkaktı. Fakat bakanların son günlerde yaptıkları konuşmalardaki eski kelimeler, her çeşit konuşmanın ayrı yerlerden ve ellerden geçerek mikrofona çıktığını bir kere daha ilgililere hatırlatmış ve radyolarımızda dil birliğini korumak için bir redaksiyon heyetine ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmıştı.

Danışma Kurulunun aldığı en mühim kararlar arasında da Mevlid yayınlarını tahdit etmek, ezanı radyodan kaldırmak ve Kur'an-ı Kerimi de önce Türkçe, sonra da Arapça yayınlamaktı. Aslına bakılırsa bu kararlardan bir tanesi "lâik bir devlet olan Türkiyenin radyolarında Mevlid okutulmamalıdır" şeklinde olmalıydı. Fakat D.P. nin 10 yıldan beri giriştiği din istismarcılığının tesiri altında bulunan kütlenin radyodan soğumaması, hattâ bu cihaza bağlanması ve en mühimi ondan sağlayacağı istifadenin tesirli olması bakımından yılda en fazla 4 defa Mevlid yayınlanmasına ait karar çok yerindeydi. Danışma Kurulunun bu karan aldığı günün gecesi Ankara Radyosu hürriyet şehitleri için banttan bir Mevlid yayınlıyor ve bu Mevlidin "Tanrım" diye başlayan arı Türkçe kelimelerle dolu duası ile de radyolarımızın Mevlid yayınlarında muhakkak ki bir çığır açıyordu.

Danışma Kurulu ayrıca radyolarımızın spor yayınlarını ayarlamış, müzik ve söz yayınlarının nisbetleri ni tesbit etmiş, yayınlanması gereken bazı programlar üzerinde durmuş ve radyolarımızın gelecekteki tutumu hakkında da fikir teatisinde bulunmuştu; Bu toplantıdan sonra da üç radyonun idarecileri bir araya gelerek müşterek yayınlanmam kârar altına alman programları incele» mişler, müşterek yayınların bağlantıları için teknik kararlar almışlar ve Ankara Radyosunun yeni haber bülteni saatlerini 7,30, 12,45 19,00 ve 22,30, İstanbul Radyosununkini ise 8,00, 13,15, 19,30 ve 23,00 olarak tesbit etmişlerdi. 1 Ağustostan itibaren tatbik edilecek olan bu yeni haber bülteni saatlerinden başka "Olaylar ve Yankıları" adlı yorumlamanın da saat 20,00 de üç radyodan birden, Kıbrıs saatinin ise 20,15 de yalnız Ankara Radyosundan yayınlanması da kararlaştırılmıştı,

İyi niyetli ve kendi sahalarında bilgili ve tecrübeli aydınlardan meydana gelen Danışma Kurulu üyelerinin ve yine iyi niyetli fakat ekseriyetinin radyoculuk bilgisi kıt olan üş radyodaki idarecilerin yaptıkları toplantılar neticesinde radyolarımızın herşeye rağmen belirli bir istikamete dönmeleri beklenmektedir. Fakat radyolarımızın hâlâ bir takım eski dertler içinde bulunduklarını da unutmamak icabetmektedir. Teknik imkânsızlıklar, elaman meselesi, radyoculuğa has sağlam prensiplerin eksikliği, mali zorluklar, radyo istasyönlerının çalışmalarını gösteren iç talimatnamelerin yokluğu ve programların hazırlanmasında iyi niyetle de olsa bir çeşit baskının devam etmesi bu dertlerin arasında sayılabilir, Bununla beraber, durum ne olursa olsun Danışma Kurulu vazifesinin biç olmazsa yüzde yetmişini yerine getirmiştir. Nevar ki, yüzde yetmişi yapılan bu vazife istişari mahiyettedir ve yalnız temenniden ibarettir. Bu temennileri değerlendirip tatbik etmek ve radyolarımızın meselelerini hâlletmek bu radyoların işletilmesinden sorumlu olan Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğüne aittir. Sözün kısası radyolarımızın düzeltil» mesi için daha uzun bir zamana ve büyük teşebbüslere ihtiyaç vardır. Danışma Kurulu kâğıt üzerinde Oldukça büyük bir adım atmıştır. Ay nı adımın tatbikatta da atılması Basın Yayın ve Tarlam Genel Müdürlüğünün bu sahadaki çalışmalarına bağlı kalacaktır.

T İ Y A T R O

Devlet Tiyatrosu

Çekememezlik!

Devlet Tiyatrosu yıllar yılı bir türlü başaramadığımız bir işi başardı: 60 kişilik büyük bir kadro, iki vagonluk dekor ve aksesuvarla Ankaradan kalktı, Parise gitti ve Milletler Tiyatrosunda, türkçe iki temsil verdi. Bu temsillerden biri antik dram repertuvarının en özlü, temsili de en güç eserlerinden biri, Sophoklesin "Kral Oidipus"u idi. Öbürü de yeni neslin tiyatroda en kuvvetli, en verimli kalemlerinden birinin Orhan Asenanın "Hürrem Sultan"ı. Devlet Tiyatrosu Parise bu iki eserle giderken iki vazifeyi yerine getirmiş oluyordu: Birincisi, Türk sahnesinin her Batı sahnesi gibi tiyatro sanatının beşiği sayılan Yunan tragedyalarım oynamaktan geri kalmadığını göstermekte, ikincisi ise Türkiyede de tiyatro yazarı yetiştiğini anlatmak. "Hürrem Sultan" piyesinin Fransızca tercümesinin Millî Eğitim Bakanlığınca bastırılarak bu temsillere yetiştirilmesinin ve yazarının temsilde bulunmak üzere Parise gönderilmesinin mânası buydu.

Netice ne oldu? Karşılarında iptidaî, Batı sanatından ve sanat anlayışından habersiz, yerli göreneklere dayanan bir şark temaşası, yahut kötü bir Avrupa taklitçiliğine özenen derme çatma bir heveskâr topluluğu görmeğe hazırlanan Parisli sanat adamları ve tenkitçiler, Batı gelenekleri üzerinde yetişmiş, kendi tiyatrolarından farksız, hattâ bazılarından çok üstün bir topluluk karşısında olduklarını gördüler. Oyun tarzımız, mizansenlerimiz üzerinde, haklı veya haksız ileri sürülen bazı tenkidler bir yana bırakılırsa, Paris temsilleri Türk tiyatrosunun ve aktörünün yüzünü ağırtan, sanat rüştünü ispat eden, ona milletlerarası tiyatro dünyasının kapılarım açan bir sanat hâdisesi oldu.

Ama tiyatro ile, sanatla doğrudan doğruya ilgisi olmıyan yurttaşları bile sevindiren bu hâdisenin, sanat çevrelerinden bazı haftalık aktüalite gazetelerinin sahifelerine akseden menfi tepkileri de oldu. Cüneyt Gökçerin V.C. ye girmemiş olması bile bir siyasi manevraya atfedildikten sonra kavuklu, cüppeli "Hürrem Sultanın Parise götürülmesindeki isabetsizlikten, bu esere ait temsilin fiyasko ile neticelendiğinden, "Oidipus"ta ise Cüneytten başka kimsenin beğenilmediğinden, onun da bunu sağlamak için bütün öteki rolleri zayıf aktörlere dağıttığından dem vuruldu ve netice Gökçerin Parise kendisini göstermekten başka bir maksatla gitmediğine bağlandı.

Kafaların içindeki sarık

Bu iddia ve ithamların arkasında pek açıkça farkedilen beşeri duygular, küçük hesaplar ve gerçeğe uymıyan taraflar bir yana, "Hürrem Sultan" piyesini, "sarıklı, kavuklu" olduğu için kötülemekle düşülen dalâlete parmak basalım. Batılılar bizi, dedelerimizin kavuklarındaki sarıklardan ötürü değil, yüzyıllar sonra o sarığı hâlâ kafalarımızın içinde taşır gördükleri zaman, Avrupalı kıyafetinin kafalarımızın da değiştiğini ispata yettiğini sandığımız zaman, ecdadımızın kılık kıyafetinden, lüzumsuz bir aşağılık duygusuna kapılarak, utandığımız zaman küçümser ve ayıplarlar. XVII. ve XVIII. yüzyıl Batı tiyatrosunun, kadınlara taş çıkaran, o perukalı, dantelli, ipek çoraplı, allıklı pudralı erkek eşhası, Kanuni devrinin o heybetli kavuklarının, muhteşem kürklerinin ve sarıklarının yanında acaba daha mı tabii, daha mı güzeldirler? Bugün için gülünç görünebilecek o kılıklarından ötürü, Batı sahneleri klâsik piyeslerini sahneden mi kaldırmışlardır? Yoksa başka memleketlerde oynamaktan utanır mı olmuşlardır?

Zarfa değil içindekine, şekle değil öze bakalım. "Hürrem Sultan"da Kanuni devrinin havası bize duyurulabilmiş saray entrikaları içinde bunalmış, evlât sevgisiyle devlet ve adalet anlayışı arasında bir tercih yapması gereken büyük bir hükümdarın dramı gerçekliği ve buyrukluğu ile yasatılabilmişse eser başarılıdır Üst tarafı da "lafü güzaf"tır.

Oyun tarzımız hakkındaki tenkidlere gelince, bu sahifelerde bizim de işaret ettiğimiz gibi, en yeni en modern sanat cereyanlarının hâkim olduğu Pariste bunları tabiî görmek, hattâ faydalı bulmak lâzımdır. Oyun tarzımız, Parise nazaran muhafazakâr kalmışsa, eski görünmüşse, bu yalnız Devlet Tiyatrosu için değil bütün sahnelerimiz için de varittir. En az otuz yıldanberi sahnelerimize hâkim olan eski Fransız ve Alman ekollerinin tesirlerinden hâlâ kurtulamadığımızdandır. Sorumluluğu da yeni sanatkâr nesillerinden çok önderlik, hocalık vazifelerini yüklenmiş olan yerli ve yabancı eski sanatkâr nesillerine aittir.

Yeni haberler

Paris Basın Ataşeliğimizin elimize yeni gelen 13. temmuz tarihli basın raporunda Paris temsilleriyle ilgili olarak yeni- haberler verilmektedir. Leh ve aleyhteki bazı noktaları aydınlattığı için bu haberlerin en mühim kısımlarını alıyoruz:

"Tiyatro mevsiminin sona ermekte olması münasebetiyle "La Croix" gazetesinin 12 temmuz tarihli nüshasında hususî bir sahife hazırlanmış, bu meyanda Ankara Devlet Tiyatrosunun burada oynadığı eserlere ait iki tenkid çıkmıştır.

"Ankara Devlet Tiyatrosunun Milletler Tiyatrosu festivaline kendilerininkinden çok başka anlayışta olan "Cidipus" gibi bir eseri seçmeleri bizde merak uyandırmıştı. Fakat temsil bize ağırbaşlı, hattâ biraz fazla ağırbaşlı geldi. Ama buna hayret etmedik. Bu oyun bize Mounet - Sully'nin sahnede oynadığı günleri hatırlattı. Yanlış anlaşılmasın, bunu tenkid için değil, Türkler her bakımdan kendilerine yakın olan Yunanlılardan çok Fransızların tesiri altında kaldıkları, için söylüyoruz. Zaten Korolar da bunu teyid ediyor... Maamafih Ankara Devlet Tiyatrosu sanatkârları rollerini ihtişamla temsil anlayışına sahiptirler. "Kral Oidipus" sahneye sâde ve ihtişamlı bir şekilde konulmuştur. Bilhassa 1. tablo nâdir rastlanan bir güzellikteydi. Cüneyt Gökçer muhteşem olduğu kadar heyecan verici bir Oidipus oldu."

"Hürrem Sultan" için çıkan tenkidde ise şöyle denilmektedir:

"Türkiyenin tanınmış dram yazarlarından Orhan Asenanın "Hürrem Sultan" piyesi XVI. asır tarihî vakalarından mülhem bir eserdir. Eski Yunan eserlerini hatırlatan ve Hürrem Sultanın entrikalarını gösteren bu piyes, bizde Binbir Gece atmosferi yarattı. Racine'in "Bayazıt" piyesiyle mukayese edilebilen bu eser, Paris seyircisi üzerinde kanlı bit devrin son günlerini sağlam bir oyunla ifade eden bir piyes ve kıyafetleri içinde muhteşem olan şahıslar tesirini bırakmıştır.

"Milletler Tiyatrosunun sahnesinde Ankaralı artistler, asîl ecdatlarının tarihini kudretli bir oyunla bize gösterdiler. Kanuninin dilini anlamamakla beraber, artistlerin ahenkli sesleri trajedi anlayışına sahip olduklarım ortaya koymaktadır..."

Belediyelere

YANGIN VE SULAMA AROZÖZLERİ, ÇÖP KAMYONLARI

HASTA NAKLİYE VE LÂĞIM ARABALARI

Damperli F O R D Kamyonları

BELDE TİCARET LTD. ŞİRKETİ

Şişli, Halâskârgazi cad. — Telefon: 48 28 96

266/1 Çankaya apt. — Telgraf: BELDELİM

YILIN 4 ÇEKİLİŞİNDE
300.000
LİRALIK İKRAMİYELER

BİR — 100000 Lira

2 — APARTIMAN DAİRELERİ (Beheri 40.000 Lira Değerinde)

10 — 5000 er Lira

10 — 1000 er Lira

60.000

TÜRK TİCARET BANKASI

Vadeli her 50 Liraya Vadesiz her 150 Liraya

BİR KUR'A NUMARASI

T. 96

ERDEK DİNLENME KAMPI

Şahane Tabiat...

Harikulâde Deniz ve Plâj...

Muhteşem gurup...

Bütün dünyanın gıpta ettiği masmavi Marmara'nın incisi

ERDEKTE en rahat ve konforlu kamp

DÜNYA SEYAHAT ACENTASI TEL: 24588 — 27954

TUNA CAD. TUNA HAN 1/2 YENİŞEHİR — ANKARA

Kitap

Mecmua

Gazete

Ve Her Türlü Baskı

İşleri için

Rüzgârlı Matbaa

Denizciler Caddesi 23/B ANKARA

Telefon: 15221

Neşeli ve memnun
...ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ, İS İÇİNDEKİ TAVASINI BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
Bu temizlik mucizesi yalnız ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir Puro Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imâl edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder... ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve kolaylık sağlar.
FAY
fay
fay
HERŞEYİ DAHA İYİ TEMİZLER
ÜSTELİK...
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay isteyiniz

ANKARA MAKARNASI
en alâsı
NUH'UN
ANKARA
MAKARNASI
ANKARA MAKARNA UN VE İRMİK FABRİKALARI NUH TİCARET VE SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL Tel: 27 36 58 - ANKARA Tel: 12395 Telgraf: MAKARNAANKARA ESKİYAPAN İSTANBUL
N-3